

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS**

AGNĖ GRALINSKAITĖ

**SEKSUALINIS PRIEKABIAVIMAS IR JO
KVALIFIKAVIMO PROBLEMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas
prof. dr. Olegas Fedosiukas**

VILNIUS, 2013

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS**

**SEKSUALINIS PRIEKABIAVIMAS IR JO
KVALIFIKAVIMO PROBLEMAS**

**Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621M90011**

**Darbo vadovas
prof. dr. Olegas Fedosiukas**

Recenzentas

**Atliko
BTKmns2-01 gr. Stud.
A. Gralinskaitė**

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS	5
1. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO SĄVOKA	8
1.1. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Lietuvos Respublikos teisės aktuose	8
1.2. Seksualinio priekabiavimo sąvoka anglosaksų teisės tradicijos šalyse	12
1.3. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Vakarų Europos valstybėse	14
1.4. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Skandinavijos šalyse	18
1.5. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Rytų Europos valstybėse ir Rusijoje	20
2. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO SUDĖTIS	26
2.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė - pagrindinės vertybės problema.....	27
2.2. Pavojinga veika	30
2.2.1. Vulgarių ir panašių veiksmų samprata ir identifikavimo kriterijai	31
2.2.2. Pasiūlymų ir užuominų samprata - suvokimo problemos	37
2.3. Asmens priklausomumo samprata - juridinis ir faktinis priklausomumas.....	40
2.4. Kaltė ir provokavimo problema	43
2.5. Tikslas - seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas.....	47
2.6. Pakaltinamumas ir subjekto amžius	50
3. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO NORMOS SANTYKIS SU KITOMIS TEISĖS NORMOMIS	52
3.1. Seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti normų santykis ir atribojimas	52
3.2. Seksualinio priekabiavimo normos ir Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme įtvirtintos seksualinio priekabiavimo normų santykis ir atribojimas	55
3.3. Seksualinio priekabiavimo ir įžeidimo normų santykis ir atribojimas	57
3.4. Seksualinio priekabiavimo ir mažamečio asmens tvirkinimo normų santykis ir atribojimas	60
IŠVADOS	63
PASIŪLYMAI	65
LITERATŪRA	66
ANOTACIJA	72
ANOTATION	73
SANTRAUKA	74
SUMMARY	76

PAVEIKSLAI IR LENTELĖS

1-as paveikslas. Seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusizengimo sudėtis	26
1-a lentelė. Seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti normų skirtumai	55
2-a lentelė. Administracinės ir baudžiamosios atsakomybių už seksualinį priekabiavimą skirtumai.....	57
3-ia lentelė. Seksualinio priekabiavimo ir įžeidimo normų skirtumai.....	60
4-a lentelė. Seksualinio priekabiavimo ir mažamečio asmens tvirkkinimo normų skirtumai	62

IVADAS

Bendroji temos charakteristika ir temos aktualumas. Įstatymai, reguliuodami visuomeninius santykius, paprastai nesikiša į asmeninius žmonių tarpusavio santykius ir bendravimą. Patiems asmenims yra paliekama teisė pasirinkti tarpusavio bendravimo būdus ir formas. Tačiau net ir tokiais atvejais gali susidaryti situacija, kai peržengiamos visos įmanomos padarumo ribos ir asmeniui kyla reali grėsmė nukentėti. Viena tokių normų, kuri reguliuoja privataus gyvenimo sritį, yra seksualinis priekabiavimas. Seksualinio priekabiavimo teisės normos uždraudė tai, kas anksčiau buvo suprantama kaip moralės nukrypimas, apgailėtinas ir smerktinas elgesys, ar, netgi, kai kurių nuomone - maži gyvenimo malonumai¹.

Seksualinio priekabiavimo tema yra gana subtili. Nors apie seksualinį priekabiavimą, kaip apie socialinį reiškinių, visuomenėje kalbama daug, akcentuojant neigiamas jo pasekmes nukentėjusiajam, tačiau realių registruotų atvejų yra vos keliolika per metus. Tokius skaičius lemia žmonių baimė susilaukti neigiamos reakcijos ir pasekmių iš gyvenamosios ar darbo aplinkos, taip pat tai, kad seksualinio priekabiavimo bylos, remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 407 str. 1 d., yra priskiriamos prie privataus kaltinimo bylų. Asmenys (paprastai neturintys pakankamų teisinių žinių) turi mažesnes galimybes tinkamai įvertinti situaciją, surinkti reikiamus duomenis (vėliau, galbūt, virsiančius įrodymais) ir apginti savo pažeistus interesus nei pareigūnai, dirbantys ikiteisminio tyrimo įstaigose.

Prie sudėtingo seksualinio priekabiavimo baudžiamosios normos taikymo labiausiai prisideda neaiški Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152 str. (seksualinis priekabiavimas) normos dispozicija. Čia vartojamos vertinamosios sąvokos, kurių interpretavimas gali priklausyti nuo konkretaus sąvoką vertinančio asmens požiūrio ir gyvenimiškos patirties. Pati norma nėra išsami, taip pat ji neleidžia suprasti kada konkrečią veiką reikia laikyti administracinės teisės pažeidimu, o kada - jau baudžiamuoju nusižengimu. Esant tokiai situacijai, reikėtų vadovautis teismų praktika ir joje pateiktas išaiškinimais. Tačiau, deja, teismų praktika šia tema yra labai negausi, todėl sunku susidaryti aiškų supratimą kaip vertinti vieną ar kitą veikos požymį. Prie to prisideda dar ir tai, kad seksualinio priekabiavimo bylos, būdamos privataus kaltinimo bylų dalimi, nepatenka į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, todėl nėra jokių šios normos taikymo apibendrinimų ar suformuluotų konkrečių kriterijų, kuriais būtų galima vadovautis susidūrus su seksualinio priekabiavimo atvejais. Todėl seksualinio priekabiavimo, kaip baudžiamosios teisinės normos, taikymo subtilybės yra aktuali teorinė ir praktinė problema.

¹ Hagay - Frey A. Sex and Gender Crimes in the New International Law. Past, Present, Future. Leiden, Boston, 2011, p. 45-46

Seksualinis priekabiavimas dažniausiai nagrinėjamas socialiniu aspektu, o iš baudžiamosios teisės pusės jam nėra skirta daug dėmesio (detalesnį seksualinį priekabiavimą Lietuvoje baudžiamuoju aspektu yra nagrinėję Vidmantas Dvilaitis ir Paulius Veršekys). Todėl kyla poreikis seksualinio priekabiavimo normą, kaip baudžiamąjį nusižengimą, detaliau išnagrinėti baudžiamuoju teisiniu požiūriu.

Darbe nebus nagrinėjamos sankcijos, numatytos už seksualinį priekabiavimą, bausmių skyrimo problemos, nebus detaliau aptariamas klausimas dėl seksualinio priekabiavimo, kaip privataus kaltinimo bylų proceso.

Tyrimo objektas ir dalykas. Tyrimo objektas yra seksualinio priekabiavimo institutas kaip teisinis reiškinys ir jo baudžiamąjį teisinio vertinimo problemos.

Tyrimo dalykas yra seksualinio priekabiavimo samprata, seksualinio priekabiavimo baudžiamąjį nusižengimą sudėtis (tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji požymiai), seksualinio priekabiavimo požymių vertinimo probleminės sritys ir galimi jų sprendimo būdai.

Tyrimo tikslas - atskleisti Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą 152 str. (seksualinis priekabiavimas) įtvirtintos normos taikymo problemas bei pateikti galimą minėtos normos tobulinimo variantą.

Tyrimo uždaviniai yra:

- 1) Aptarti seksualinio priekabiavimo sąvoką, įtvirtintą Lietuvos Respublikos teisės aktuose ir kai kuriose kitose valstybėse;
- 2) Remiantis teorija ir praktika išanalizuoti seksualinio priekabiavimo baudžiamąjį nusižengimą sudėtį, atskleidžiant problemines jos sritis bei pateikiant realių pavyzdžių iš praktikos ir socialinio gyvenimo;
- 3) Atskleisti seksualinio priekabiavimo baudžiamąjį nusižengimą santykį su kitomis teisės normomis, savo sudėtimi panašiomis į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą įtvirtintą seksualinio priekabiavimo normą.

Tyrimo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių įstatymai (neapsiribojant vien baudžiamaisiais įstatymais), šių įstatymų aiškinimai, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės teoretikų darbai (mokomieji leidiniai, periodiniai leidiniai), Lietuvos Respublikos teismų praktika pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, visuomenės informavimo priemonėse aprašyti seksualinio priekabiavimo atvejai.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas taikant lyginamąjį - teisinį metodą, kurio pagalba lyginamos ir vertinamos seksualinio priekabiavimo požymių mokslinės koncepcijos ir mokslininkų nuomonės, Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių įstatymai seksualinio priekabiavimo srityje. Loginis - analitinis metodas taikytas aiškinantis teisės normos turinį, formuluojant išvadas ir darant apibendrinimus. Kalbinis - loginis ir gramatinio aiškinimo

metodai taikyti siekiant atrasti teisės normos prieštaravimus, siekiant suvokti teisės normos prasmę, šalinant loginius prieštaravimus. Kritikos metodas taikytas vertinant teorines nuostatas seksualinio priekabiavimo tema ir teismų sprendimus. Sisteminės analizės metodas pasitelktas analizuojant seksualinio priekabiavimo sampratą ir atskleidžiant jos požymius.

Praktinė darbo reikšmė. Darbe pateikiama moksliskai pagrįsta ir praktine medžiaga iliustruota seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo požymių aiškinimo problematika, jų taikymo praktikoje trūkumai ir galimi jų šalinimo variantai. Pateikiami konkretūs kriterijai atirbojant seksualinį priekabiavimą nuo panašaus pobūdžio veikų.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir pasiūlymai. Pabaigoje pridedamos santraukos ir anotacijos lietuvių bei anglų kalbomis, naudotos literatūros ir kitų šaltinių sąrašas.

1. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO SĄVOKA

1.1. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Lietuvos Respublikos teisės aktuose

„Seksualinis priekabiavimas pasaulyje pripažįstamas viena opiausių diskriminacijos dėl lyties problemų“². Būtent tokia mintimi paprastai pradedamos studijos apie seksualinį priekabiavimą. Lietuva nėra išimtis - kaip ir daugelyje kitų valstybių, seksualinis priekabiavimas čia laikomas viena iš diskriminavimo dėl lyties formų. Diskriminavimą dėl lyties uždraudžia Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios 29 str. yra numatytas visų asmenų lygybės principas³. Siekiant nepažeisti asmenų lygybės principo ir apsaugoti žmones nuo seksualinio priekabiavimo įvairiuose teisės aktuose yra įtvirtinta atsakomybė už jį. Tačiau norint apsaugoti asmenis nuo seksualinio priekabiavimo, pirmiausia reikia išsiaiškinti kaip jis suprantamas ir apibrėžiamas Lietuvos Respublikos teisės aktuose.

Lietuva yra viena iš tų valstybių, kuri yra plačiai įtvirtinusi atsakomybę už seksualinį priekabiavimą. Už jį Lietuvos Respublikoje atsakomybę numato Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutas, Lietuvos Respublikos moters ir vyro lygių galimybių įstatymas ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Tačiau nors ir numatydami atsakomybę už jį, ne visi minėti teisės aktai tai daro tiesiogiai ir nurodo ką reikėtų laikyti seksualiniu priekabiavimu.

Nors nei Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, nei Lietuvos Respublikos darbo kodekse, nei Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse nėra pateikiama seksualinio priekabiavimo samprata, vertėtų bent bendrais bruožais aptarti šiuose teisės aktuose numatytą atsakomybę už seksualinį priekabiavimą.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - CK) 2.25 str. 1 d. nurodoma, kad „fizinis asmuo neliečiamas“⁴. Vadinasi asmuo turi būti apsaugotas ne tik nuo smurtinių ar panašių veiksmų, bet ir nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio jo atžvilgiu. Jeigu, vis dėlto, ši jo teisė yra pažeidžiama, kaip nurodoma aptariamo kodekso 2.25 str. 6 d., tokiu atveju nukentėjęs asmuo turi teisę į turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Paprastai visada seksualiai priekabaujant prie asmens yra pažeidžiamos jo neturtinės teisės (ekonominio turinio neturtinės, tačiau neatsiejamai susijusios su jų turėtoju teisės - CK 1.115 str. 2 d.).

² Parengė Vaičiūnienė L. Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas // Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų vystymo programa, Vilnius. 2003, p. 4

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija 1992 m. lapkričio 2 d. // Lietuvos Aidas 1992 Nr. 220; Valstybės žinios 1992 Nr. 33-1014

⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios 2000 Nr. 74-2262, 2012-09-01 redakcija

Trumpai paminėtinas ir Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (toliau - DK), kuriame numatyta drausminio pobūdžio atsakomybė už seksualinį priekabiavimą⁵. Šio kodekso 235 str. 2 d. 6 p. seksualinis priekabiavimas įvardijamas kaip šiurkštus darbo pareigų pažeidimas, tačiau pati seksualinio priekabiavimo sąvoka nėra plačiau apibūdinama.

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (toliau - ATPK) taip pat nenurodo seksualinio priekabiavimo sąvokos. Be to, šis kodeksas atskirai neišskiria ir atsakomybės už seksualinį priekabiavimą - čia pateikiama blanketinė norma, nukreipianti į Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą. ATPK 41⁽⁶⁾ str. nurodoma, kad už minėto įstatymo pažeidimus yra nustatyta administracinė atsakomybė⁶.

Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (toliau - Įstatymas) šiuo metu yra vienintelis teisės aktas Lietuvoje, kuriame yra įtvirtinta seksualinio priekabiavimo sąvoka, kaip tokia. Įstatymo 2 str. 6 d. nurodoma, kad seksualiniu priekabiavimu yra laikomas „nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką“⁷. Šis įstatymas skiria seksualinio priekabiavimo sąvoką nuo „paprasčio“ priekabiavimo (priekabiavimo kitais pagrindais) sąvokos, pastarąją apibrėždamas kaip „nepageidaujamą elgesį, kai dėl asmens lyties siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriamą bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka“⁸. Abi sąvokos yra beveik pažodžiui atkartotos nuo Europos Parlamento ir Tarybos 2002/73/EEB 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyvos⁹.

Nagrinėjant Įstatymo pateiktą seksualinio priekabiavimo sąvoką pirmiausia pažymėtina, kad seksualinis priekabiavimas įvardijamas kaip nepageidaujamas užgaulus **seksualinio** (*paryškinta autorės*) pobūdžio elgesys. Todėl ne visi veiksmai, kurie yra nemalonūs ir užgaulūs, gali būti prilyginti seksualiniam priekabiavimui. Pavyzdžiui, vargu, ar nuolatinis pasišaipymas iš kolegos nelygios rašyenos gali būti laikomas seksualiniu priekabiavimu. Kaip nurodoma viename Jungtinių tautų vystymo programos leidinyje: „[...] seksualinis priekabiavimas pasireiškia bet kuria forma, įvairiais būdais – „žodinis, nežodinis ar fizinis“ ir yra „**seksualinio**

⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-926 // Valstybės žinios 2002 Nr. 64-2569, 2012-12-01 redakcija

⁶ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas 1985 m. balandžio 1 d. Nr. ADM // Valstybės žinios 1985 Nr. 1-1, 2012-11-15 redakcija

⁷ Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas 1998 m. gruodžio 1 d. Nr. VIII-947 // Valstybės žinios 1998 Nr. 112-3100, 2012-10-03 redakcija

⁸ Ten pat.

⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyva 2002/73/EEB iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugstinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu

pobūdžio“. Tai yra esminis skirtumas lyginant seksualinį priekabiavimą su priekabiavimu kitais pagrindais¹⁰.

Kitas požymis, apibūdinantis seksualinį priekabiavimą, yra būdų, kaip gali pasireikšti nepageidaujamas elgesys, sąrašas. „Paprasto“ priekabiavimo sąvokoje nėra pateikiami nepageidaujamo elgesio būdai, kai, tuo tarpu, analizuojant seksualinio priekabiavimo sąvoką nurodoma, kad nepageidaujamas elgesys gali būti išreikštas žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu. Gretinant abi sąvokas darytina išvada, kad ir „paprastas“ priekabiavimas, ir seksualinis priekabiavimas gali būti atliktas tik veikimu. Žodis „elgesys“ dabartiniame lietuvių kalbos žodyne aiškinamas kaip „veikimas ar gyvenimo būdas, elgsena, pasielgimas, apsiėjimas“¹¹.

Dar vienas seksualinio priekabiavimo sąvokos požymis - tikslas. Seksualinio priekabiavimo veiksmus lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. Šis požymis rodo, kad nepageidaujamas asmens elgesys neturi būti betikslis. Savo užgauliais seksualinio pobūdžio veiksmais kaltininkas turi siekti pažeminti asmenį, sumenkinti jo savivertę, vidinį pagarbos sau jausmą, arba to jau būti pasiekęs. Taip pat pateikta sąvoka nurodo, kaip to galima pasiekti, t. y. ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. Tačiau pakenkti asmens orumui galima ir nesukūrus tokios aplinkos. Seksualinio priekabiavimo sąvokoje išvardyti asmens orumą žeminantys būdai padeda lengviau atpažinti seksualinį priekabiavimą - jei nustatoma, kad kaltininkas savo veiksmais sukuria minėtą aplinką, yra didelė tikimybė, kad (nustačius ir kitus sąvokoje nurodytus požymius) asmens veiksmai bus pripažinti seksualiniu priekabiavimu. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad labai panašų kriterijų įstatymas įvardija ir apibrėždamas „paprasto“ priekabiavimo sąvoką. Šiuo atveju nepageidajamu elgesiu taip pat siekiama įžeisti ar yra įžeidžiamas asmens orumas *ir (paryškinta autorės)* siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti arba įžeidžianti aplinka. Skirtumas tas, kad „paprasto“ priekabiavimo atveju kaltininkas įžeisdamas asmens orumą papildomai siekia sukurti nemalonią aplinką šiam asmeniui, arba tokią aplinką jau yra sukūręs. Šiuo atveju neužtenka vien tik siekio pakenkti asmens orumui, kaip tai yra seksualinio priekabiavimo atveju.

Taigi išanalizavus Įstatyme pateiktą seksualinio priekabiavimo sąvoką, galima pateikti tokius pagrindinius jos požymius:

- 1) kaltininko elgesys susijęs su nepageidajamu ir užgauliu seksualinio pobūdžio elgesiu;
- 2) gali pasireikšti žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu;

¹⁰ Parengė Vaičiūnienė L. Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas // Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų vystymo programa, Vilnius, 2003, p. 13

¹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Septintasis pataisytas ir papildytas leidimas. Lietuvių kalbos institutas. Vilnius, 2012 m., p. 150

3) tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui (ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką).

Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statuto (toliau - Statutas) 88 str. abstrakčiai nurodoma, kad seksualiniu priekabiavimu yra laikomas toks elgesys, kuomet priekabiuojama žodžiu, raštu arba veiksniu, jeigu tai nukreipta prieš kito asmens seksualinį apsisprendimą ir neliečiamybę bei jeigu tai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės¹². Pirmiausia matyti, kad ši gana lakoniška sąvokos formuluotė pateikia būdų sąrašą, kuriais gali būti atlikti seksualinio priekabiavimo veiksmai, t. y. žodžiu, raštu arba veiksniu. Į šiuos tris žodžius įeina visi galimi asmens valios išraiškos būdai - kaltininkas gali priekabiuoti žodžiais, rašydamas laiškus, žinutes, piešimu, fiziškai kontaktuodamas su asmeniu ar konkludentiniais veiksmais. Vėlgi (kaip ir anksčiau aptartu atveju) seksualiai priekabiuoti galima tik aktyviais veiksmais. Toliau nurodoma, kad minėti veiksmai turi būti nukreipti prieš kito asmens seksualinį apsisprendimą ir neliečiamybę. Vadinasi asmens veiksmai turi būti nukreipti ne į bet kurį objektą. Siekiant savo veiksmais ne pažeisti asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamybę, o pvz., žmogų įžeisti, jį pažeminti dėl jo tautybės ar pan., tokių veiksmų negalima bus vertinti kaip seksualinio priekabiavimo.

Nagrinėjamas Statutas nepateikia „paprasto“ priekabiavimo sąvokos. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šis Statutas taikomas tik atitinkamai subjektų grupei - kariams, atliekantiems karinę tarnybą Lietuvos Respublikoje. Taip pat pažymėtina, kad esant seksualinio priekabiavimo požymių asmens veikoje, Statutas nurodo, kad jo normos taikomos tik tuo atveju, jei nėra nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, požymių.

Taigi Statute pateiktos seksualinio priekabiavimo sampratos požymiai yra tokie:

- 1) pasireiškia žodžiu, raštu arba veiksniu;
- 2) kėsinosi objektas - kito asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas;
- 3) nėra nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, požymių.

Apžvelgus Lietuvos Respublikos teisės aktus, numatančius atsakomybę už seksualinį priekabiavimą, matyti, kad nors už seksualinį priekabiavimą nustatytos net keturios skirtingos teisinės atsakomybės rūšys (civilinė, administracinė, drausminė ir baudžiamoji atsakomybė), tačiau ne visuose teisės aktuose yra įtvirtinta jo sąvoka. Seksualinio priekabiavimo sąvoka, kaip tokia, pateikiama tik Lietuvos Respublikos vyrų ir moterų lygių galimybių įstatyme. Lietuvos Respublikos DK seksualinį priekabiavimą įvardija kaip šiurkštų darbo tvarkos pažeidimą. Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutas ir Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas pačios seksualinio priekabiavimo sąvokos atskirai nepateikia, tačiau atskiruose

¹² Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutas 1999 m. gegužės 30 d. Nr. VIII-1191 // Valstybės žinios 1999 Nr. 51-1653, 2012-06-29 redakcija

straipsniuose numato atsakomybę už jį ir nurodo šios veikos požymius. Pastarajame kodekse pateikta seksualinio priekabiavimo samprata išsamiai bus nagrinėjama tolimesniuose šio darbo skyriuose.

1.2. Seksualinio priekabiavimo sąvoka anglosaksų teisės tradicijos šalyse

Išnagrinėjus Lietuvos Respublikos įstatymuose pateiktas seksualinio priekabiavimo sąvokas, toliau palyginimui pateikiama kitų valstybių (tiek kontinentinės, tiek anglosaksų teisinės tradicijos) teisinės bazės seksualinio priekabiavimo tema apžvalga. Pirmiausia pateiktina dviejų anglosaksų teisinės tradicijos valstybių (Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau - JAV) ir Didžiosios Britanijos) patirtis seksualinio priekabiavimo srityje.

Seksualinis priekabiavimas, kaip netinkamas elgesys, įstatymiškai pirmiausia išsivystė anglosaksų teisinės tradicijos valstybėse. 1970 m. JAV seksualinis priekabiavimas darbo vietoje buvo pripažintas neteisėtu¹³. Šiandien JAV ir Didžioji Britanija pasižymi kaip valstybės, kurios į seksualinį priekabiavimą žiūri labai griežtai. Čia seksualinio pobūdžio elgesys yra suprantamas labai plačiai ir kartais gali pasirodyti, kad asmuo atsakomybėn yra traukiamas už iš pažiūros nepavojingus veiksmus.

Nagrinėjant JAV pavyzdį, matyti, kad, kaip nurodoma teisinių sąvokų žodyne (*The free dictionary*), seksualinis priekabiavimas yra viena iš diskriminavimo dėl lyties formų, kuri pasireiškia darbo vietoje¹⁴. JAV seksualinį priekabiavimą uždraudžia 1964 m. Civilinių teisių akto VII antraštinė dalis (angl. *Title VII of the Civil Rights Act of 1964*). Nors tiesiogiai šiame teisės akte seksualinio priekabiavimo draudimas nėra įvardijamas, tačiau prie jo uždraudimo prisidėjo teisminis aiškinimas - jo pagalba įtvirtinta, kad seksualinis priekabiavimas yra draudžiamas.

Lygių užimtumo galimybių komisija (EEOC - angl. *Equal Employment Opportunity Commission*), įsikūrusi JAV, kuri įgyvendina federalinius įstatymus, nukreiptus prieš diskriminaciją darbo vietoje, savo gairėse yra pateikusi seksualinio priekabiavimo sąvoką. Seksualinis priekabiavimas čia apibrėžimas kaip nepageidaujamas seksualinio pobūdžio priartėjimas, seksualinių paslaugų pageidavimas ir kitoks žodinis ar fizinis seksualinio pobūdžio elgesys kai: 1) toks elgesys (pasiūlymas tokiam elgesiui) yra išreikštas aiškiai ar užslėptai kaip reikalavimas ar sąlyga dėl asmens priėmimo į darbą; 2) kai dėl tokio elgesio priėmimo ar atmetimo priklauso darbiniai sprendimai, kurie turi įtakos asmens, prie kurio priekabiaujama,

¹³ Hagay-Frey A. *Sex and Gender Crimes in the New International Law. Past, Present, Future*. Leiden. Boston, 2011. p. 46

¹⁴ Teisinių sąvokų žodynas *The free dictionary* // <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/sexual+harassment> [žiūrėta 2013-05-02]

padėčiai, ar 3) tokiu elgesiu siekiama sukurti ar sukuriama situacija, kai nepagrįstai kišamasi į asmens darbinės funkcijas arba sukuriama bauginanti, priešiška ar įžeidžianti darbo aplinka¹⁵.

Toliau gairėse yra pateikiami įvairūs seksualinio priekabiavimo pavyzdžiai. Tačiau kai kurie pavyzdžiai, palyginti su mūsų valstybėje susiformavusia teisine sąmone, yra gana netikėti. Pavyzdžiui, kaip vienas iš galimų seksualinio priekabiavimo pavyzdžių pateikiamas seksualinis prievartavimas ar mėginimas išprievartauti ar kitokia seksualinė prievarta. Toliau gairėse pateikiami tokie pavyzdžiai kaip asmens nužiūrėjimas nuo galvos iki kojų (angl. *elevator eyes*), įdėmus asmens stebėjimas (angl. *staring*), kelis kartus kvietimas to paties asmens, kurio tai nedomina, į pasimatymą ir pan. Taigi net tokie, atrodytų, nekalti asmens veiksmai JAV gali jam užtraukti atsakomybę (pagal JAV įstatymus, už seksualinį priekabiavimą gresia drausminė, baudžiamoji ar civilinė atsakomybė arba asmeninės žalos ieškinys (angl. *personal injury lawsuit*)). Taigi galima teigti, kad šioje valstybėje asmenį galima patraukti atsakomybėn už seksualinį priekabiavimą beveik už bet kokį veiksma, nesusijusį su darbo funkcijomis.

Reikėtų paminėti, kad seksualinis priekabiavimas JAV yra skirstomas į dvi pagrindines rūšis - *quid pro quo* ir priešišką aplinką. *Quid pro quo* yra labiau atvira seksualinio priekabiavimo forma, kuri nukreipta į individą, kuris yra pavaldumo santykiuose su kaltininku, reikalaujant seksualinių paslaugų ar veiksmy, už tai siūlant tam tikrą veikimą ar neveikimą, t. y. pvz., siūlant paaukštinimą pareigose, pažadant neatleisti darbuotojo ar asmens, užimančio žemesnes pareigas. Priešiška aplinka, kaip kita seksualinio priekabiavimo rūšis, yra dažniau pasitaikanti ir sunkiau įrodoma nei *quid pro quo*. Tai toks kaltininko elgesys, kai darbuotojas yra verčiamas jaustis nepatogiai, patiria emocinę ir / ar psichinę įtampą dėl dažnų seksualinio pobūdžio pokalbių ir juokelių, pornografinio turinio paveikslų rodymo ar pasikartojančio nepageidaujamo seksualinio pobūdžio priartėjimo, nors šiuo atveju ir nėra grėsmės asmens karjerai ar grėsmės būti atleistam iš darbo.

Paminėtina, kitaip nei Lietuvoje, JAV departamentas, atsakingas už seksualinio priekabiavimo atvejų nagrinėjimą, sužinojęs apie galimą seksualinį priekabiavimą privalo imtis atitinkamų veiksmy, net jei nukentėjęs asmuo nenori pateikti formalaus pareiškimo.

Toliau aptartina Didžiosios Britanijos patirtis seksualinio priekabiavimo srityje. Oksfordo žodyne nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas - tai priekabiavimas (dažniausiai prie moters) darbo vietoje, ar kitose profesinėse ar socialinėse situacijose, panaudojant nepageidaujamą seksualinio pobūdžio priartėjimą ar nepadorias pastabas¹⁶.

¹⁵ *Equal Employment Opportunity Commission* gairės // <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/whatish.pdf> [žiūrėta 2013-05-02]

¹⁶ Oksfordo žodynas // <http://oxforddictionaries.com/definition/english/sexual%2Bharassment?q=sexual+harassment> [žiūrėta 2013-05-02]

Didžioji Britanija, siekdami apibrėžti seksualinio priekabiavimo sąvoką, 2010 m. priėmė Lygybės Aktą 2010 (toliau - Aktas), kuris visiškai pakeitė iki tol galiojusį 1975 m. Diskriminacijos aktą su visais jo pakeitimais. Šio Akto 2-o skyriaus 26-os dalies 2-ame paragrafe nurodoma, kad asmuo priekabiauja prie kito asmens, jei užsiima nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu ir turi tikslą (ar tokio elgesio poveikis yra) sukurti bauginančią, priešišką, menkinančią, žeminančią ir užgaulią aplinką¹⁷. Pats Aktas nepateikia apibrėžimo, koks elgesys laikomas nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu. Tačiau įvairios nevyriausybines organizacijos detalizuoja seksualinio priekabiavimo sąvoką. Pavyzdžiui, labdaros organizacija Shelter Scotland savo internetinėje svetainėje¹⁸ nurodo, kad seksualinio pobūdžio elgesys žemina orumą ir verčia jaustis įžeistam, pažemintam, įbaugintam ar nesaugiam. Seksualinio pobūdžio elgesys gali būti žodinis, nežodinis ar fizinis. Jis gali "svyruoti" nuo nepadorių pastabų apie asmens išvaizdą, iki smurto ir užpuolimo. Toliau pateikiami galimi seksualinio priekabiavimo pavyzdžiai, pvz., seksualinio pobūdžio užuominos ar pastabos (angl. *sexual innuendoes*), nepadorūs ar įžeidžiantys juokeliai, klausimai ar komentarai apie seksualinį gyvenimą, reikalavimas seksualinio pobūdžio paslaugų ir pan. Čia taip pat pateikiami pavyzdžiai, kurie gali būti vertintini kaip paprastas dėmesio rodimas, pvz., įdėmus žiūrėjimas į asmenį (angl. *starring*), mirktelėjimas akimi (angl. *flashing*). Taip pat kaip seksualinio priekabiavimo pavyzdžiai čia, kaip ir JAV, įvardijama seksualinė prievarta. Už seksualinį priekabiavimą Didžiojoje Britanijoje numatyta civilinė arba baudžiamoji atsakomybė.

1.3. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Vakarų Europos valstybėse

Persikeliant į Europą ir nagrinėjant Vakarų Europos valstybių (Prancūzijos, Vokietijos ir Nyderlandų Karalystės) teisinę bazę seksualinio priekabiavimo srityje, pirmiausia pastebima, kad šio regiono valstybių pateikiamos seksualinio priekabiavimo sąvokos yra gana išsamios. Kai kurios valstybės (konkrečiai - Vokietija) ne tik pateikia seksualinio priekabiavimo sampratą, bet joje ir detalizuoja konkrečius galimus seksualinio priekabiavimo pasireiškimo būdus. Šiose valstybėse vieningai nurodoma, kad seksualiniu priekabavimu siekiama pažeisti asmens orumą ar sukurti priešišką aplinką nukentėjusiajam.

Prancūzijoje seksualinis priekabavimas kriminalizuotas palyginus neseniai – 2012 m. rugpjūčio mėnesį. Tiesa, tai padaryta pakartotinai. Seksualinis priekabavimas šioje šalyje buvo ne tik darbo teisės pažeidimas, bet ir nusikaltimas pagal baudžiamuosius įstatymus. Tačiau seksualinio priekabiavimo apibrėžimai, įtvirtinti Prancūzijos Darbo kodekse ir Baudžiamajame

¹⁷ Equality Act 2010 <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents> [žiūrėta 2013-05-02]

¹⁸ Labdaros organizacijos Shelter Scotland internetinė svetainė // http://scotland.shelter.org.uk/get_advice/advice_to_pics/complaints_and_court_action/discrimination_and_harassment/sexual_harassment#0 [žiūrėta 2013-05-02]

kodekse buvo neaiškūs ir nesuderinti, todėl Prancūzijos Konstitucinė Taryba (*Conceil Constitutionnel*) 2012 m. gegužės 4 d. paskelbė juos prieštaraujančiais Konstitucijai. Toks sprendimas nebuvo be pasekmių – daug bylų dėl seksualinio priekabiavimo buvo nutrauktos, taip pat buvo panaikinti apkaltinamieji nuosprendžiai tose bylose, kuriose sprendimas jau buvo priimtas, tačiau nepraėjęs jo apskundimo terminas. Tam, kad seksualinis priekabiavimas neliktų nebaudžiamas, Prancūzijos parlamentas 2012 m. rugpjūčio 6 d. priėmė naują įstatymą, kuriame buvo įtvirtintas naujas seksualinio priekabiavimo, kaip nusikaltimo, apibrėžimas ir sugriežtintos sankcijos už jį.

Seksualinis priekabiavimas Prancūzijoje suprantamas kaip „prikibimas“ (angl. *imposing on a person*) prie asmens, kai toks elgesys ar pareiškimai yra seksualinio pobūdžio ir jie yra pakartotiniai, bei toks kaltininko elgesys pažeidžia asmens orumą dėl jį žeminančių kaltininko veiksmų pobūdžio, ar tokiais savo veiksmais sukuriamą bauginanti, priešiška ar įžeidžianti aplinka. Toks seksualinio priekabiavimo nusikaltimo apibrėžimas naujajame įstatyme taip pat įtraukia ir „seksualinio šantažo“ sąvoką į seksualinio priekabiavimo apibrėžimą. Dabartinis Prancūzijos Darbo kodeksas ir Baudžiamasis kodeksas numato, kad „seksualinis šantažas – tai bet kokios formos rimtas spaudimas, nebūtinai pasikartojantis, su aiškiu ar menamu tikslu lytiniam santykiavimui, nepriklausomai nuo to, ar tai daroma paties kaltininko ar trečiojo asmens naudai“¹⁹.

Įvairiuose šaltiniuose galima aptikti skirtingų seksualinio priekabiavimo pavyzdžių – tai gašli kalba, švilpimas (*wolf-whistles*), katės garsai (*catcalls*), žinutės, perduodamos už nugaros per kaklą (*neck messages*), pornografinio turinio žurnalo palikimas ant asmens stalo, asmens nužiūrėjimas nuo galvos iki kojų²⁰ ir pan.

Kitaip nei pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, Prancūzijos parlamentas, kriminalizuodamas seksualinį priekabiavimą, nustatė ir kvalifikuotą šio nusikaltimo sudėtį. Prancūzijos Baudžiamojo kodekso 222-33 str. 3 d. nurodyta, kad bausmės už seksualinį priekabiavimą gali būti padidintos, jei: 1) seksualiai priekabiauja asmuo, kuris naudojasi savo valdžia, kuri jam suteikta pagal einamas pareigas; 2) seksualiai priekabiauja prie jaunesnio nei 15 m. amžiaus asmens; 3) seksualiai priekabiauja prie žinomai pažeidžiamo asmens (dėl amžiaus, ligos, negalios, psichologinės negalios, nėštumo); 4) seksualiai priekabiauja prie asmens, kurio pažeidžiamumas ir priklausomybė (akivaizdžiai žinoma) nuo kaltininko atsiranda

¹⁹ Cave B. A New Law on Sexual Harassment in France <http://www.bryancave.com/files/Publication/674affd9-55b3-4ac5-b253-0dd3d1d27cda/Presentation/PublicationAttachment/6cbd179d-3b28-4f1c-abce-1a56e96fc5d8/ClientAlertHarc%C3%A8lementENG.pdf> [žiūrėta 2013-05-02]

²⁰ De la Baume M. France Is Expected to Pass a New Harassment Law http://www.nytimes.com/2012/07/28/world/europe/france-is-expected-to-pass-a-far-reaching-sexual-harassment-law.html?_r=0 [žiūrėta 2013-05-02]

dėl sunkios aukos ekonominės padėties, socialinės situacijos; 5) priekabiauja keli asmenys, kurie elgiasi kaip kaltininko bendrininkai²¹.

Prancūzai (kaip ir kai kurios kitos Europos šalys) praktikoje taip pat išskiria vadinamąją seksualinio priekabiavimo „pilkąją zoną“ (*the grey zone*). Taip vadinama situacija tarp atviro nusikaltimo (atviro seksualinio priekabiavimo) ir nekalto, atsitiktinio žavėjimo. Neretai šią ribą sunku nustatyti ir kyla problemų vertinant galimo kaltininko poelgius – ar jo elgesį jau reikia vertinti kaip seksualinį priekabiavimą, ar tai tik nekaltas flirtas. Tai nustatyti svarbu, nes dabartiniai Prancūzijos įstatymai baudžia tik už atvirą seksualinį priekabiavimą.

Kalbant apie kitą kontinentinės teisės tradicijos valstybę - Vokietiją ir jos įstatyminę bazę, reguliuojančią atsakomybę už seksualinį priekabiavimą, pirmiausia vertėtų paminėti, kad nors šalyje seksualinis priekabiavimas yra uždraustas, tačiau daugelis pripažįsta, kad padėtis šalyje vis viena šiuo klausimu nėra gera. 2010 m. vyriausybės tyrimo duomenimis, net 60 proc. moterų bent kartą patyrė seksualinį priekabiavimą (viešoje vietoje, darbo vietoje ar socialinėje aplinkoje), 22 proc. visų seksualinio priekabiavimo atvejų įvyko darbo vietoje ar mokymo įstaigoje²².

2006 m. Vokietijos Bendrasis lygybės aktas („AGG“) (*German General Act on Equal Treatment*) seksualinį priekabiavimą apibrėžia kaip nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį, įskaitant nepageidaujamus seksualinio pobūdžio poelgius ir pageidavimus seksualinio pobūdžio elgesiui, fizinį seksualinio pobūdžio kontaktą, seksualinio pobūdžio komentarus, taip pat nepageidaujamas rodymas ar viešas rodymas pornografinio turinio vaizdų, kai tokie veiksmai yra atliekami turint tikslą, ar sukelia tokią situaciją, kuri pažeidžia asmens orumą, ypač kai sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka²³. Šis Vokietijos Bendrasis lygybės aktas seksualinį priekabiavimą pripažįsta viena iš diskriminavimo formų. Seksualinio priekabiavimo auka gali tapti tiek moteris, tiek vyras.

Kaip seksualinio priekabiavimo pavyzdžius Vokietijoje galima nurodyti švilpimą (*wolf-whistling*), įdėmų stebėjimą (*staring*), seksualinio pobūdžio replikas, fizinius prisilietimus, seksualinio pobūdžio veikslių reikalavimą, nepageidaujamus kvietimus su seksualinio pobūdžio motyvacija, pornografinio turinio medžiagos rodymą, grasinimą nepalankiomis sąlygomis darbe dėl seksualinio pobūdžio veikslių atsisakymo ar naudos žadėjimą už seksualinio pobūdžio

²¹ Vincent V. Labour and Employment. France adopts a new law on sexual harassment. http://www.soulier-avocats.com/upload/documents/Soulier_labor_July_August_2012.pdf [žiūrėta 2013-05-02]

²² Sexual harassment in Germany fueled by "big discrepancy in power between perpetrator and victim" <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=02fe7446-d408-49d0-b42c-c54f315901b8> [žiūrėta 2013-05-02]

²³ Act Implementing European Directives Putting Into Effect the Principle of Equal Treatment http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_142667.pdf [žiūrėta 2013-05-02]

elgesį. Taip pat, kaip ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse, Vokietija viena iš seksualinio priekabiavimo formų laiko seksualinę prievartą.

Organizacija Working-In-Germany, apibūdindama seksualinio priekabiavimo darbe atvejus, nurodo, kad seksualinio priekabiavimo elgesys gali pasireikšti darbo vietoje, pietų ar poilsio kambariuose, laiptinėse, koridoriuose, įvairiuose pobūviuose, įmonės kelionėse ar vakarėliuose ar darbo kelionėse - t. y. bet kokioje darbinėje aplinkoje, neapsiribojant tiesiogine darbo vieta²⁴.

Vokietijoje seksualinis priekabiavimas laikomas diskriminacijos draudimo pažeidimu. Jei darbo vietoje yra seksualiai priekabiuojama prie asmens, darbdavys yra įpareigojamas atlyginti žalą nukentėjusiam asmeniui, nes, pagal Vokietijos Bendrąją lygybės aktą, darbdavio pareiga yra apsaugoti savo darbuotojus nuo seksualinio priekabiavimo (jei nustatoma, kad darbdavys nesiima visų įmanomų priemonių užkirsti tam kelio).

Trečioji nagrinėjama valstybė – Nyderlandų Karalystė. Šioje šalyje seksualinis priekabiavimas yra laikomas viena iš seksualinio smurto formų, kuri pasireiškia (ar yra susijusi) su asmens darbo vieta. Paties seksualinio priekabiavimo sąvoka pateikiama 1998 m. Darbo sąlygų akte (*Labour Conditions Act*). Čia jis apibrėžiamas kaip nepageidaujamas seksualinio pobūdžio prisirišimas, reikalavimas seksualinio pobūdžio paslaugų ar kitoks žodinis, nežodinis ar fizinis seksualinio pobūdžio elgesys, kuris taip pat susijęs su: 1) seksualinio pobūdžio elgesys atvirai ar užmaskuotai yra siūlomas kaip sąlyga dėl asmens priėmimo į darbą ar paaugstinimo pareigose; 2) asmens sutikimas ar nesutikimas seksualinio pobūdžio elgesiui yra susijęs su priimamais sprendimais dėl jo darbo; 3) tokiu elgesiu yra siekiama asmens darbo vietoje sukurti bauginančią, priešišką ar nemalonią darbo aplinką, ar asmens darbo atlikimo vietoje yra sukuriama bauginanti, priešiška ar nemaloni darbo aplinka²⁵.

Seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis - fiziniais veiksmais, žodžiais ar nežodiniu elgesiu. Jis gali svyruoti nuo seksualinio pobūdžio replikų iki seksualinės prievartos. Ir atsižvelgiant į tai, koku būdu pasireiškia seksualinis priekabiavimas, priklauso tai, kokia atsakomybė laukia priekabiuotojo. Pirmiausia, Nyderlandų civilinis kodeksas numato pareigą rūpestingam darbdaviui imtis visų galimų priemonių, kad būtų užkirstas kelias seksualiniam priekabiavimui darbo vietoje. Pačiam darbdaviui pažeidus įstatymus ir seksualiai priekabiuojant prie darbuotojo, šis gali reikalauti žalos atlyginimo už darbo sutarties pažeidimą (*breach of contract*) arba teigti, kad padarytas tarnybinis pažeidimas (*wrongful act*) ar reikalauti

²⁴ Working-In-Germany <http://www.working-in-germany.com/sexual-harassment-workplace-0067.html> [žiūrėta 2013-05-02]

²⁵ The Netherlands

http://www.bakermckenzie.com/files/Uploads/Documents/Supporting%20Your%20Business/Global%20Markets%20QRGs/Termination,%20Discrimination%20and%20Harassment/qr_netherlands_terminationdiscriminationharassmentguide_2009.pdf, p. 375 [žiūrėta 2013-05-02]

abiejų sankcijų. Jei priekabiuotojas yra kolega, nukentėjęs asmuo gali pareikšti, kad priekabiuojantis kolega neatliko savo pareigos būti geru (tinkamu) darbuotoju ir padarė tarnybinį pažeidimą. Be to, tokiu atveju yra laikoma, kad priekabiuojantis darbuotojas pažeidė darbo sutartį ir darbdavys privalo imtis atitinkamų sankcijų, priklausomai nuo pažeidimo sunkumo. Taip pat nukentėjęs asmuo tokiu atveju gali pareikšti, kad ir darbdavys taip pat padarė tarnybinį pažeidimą, nes neužtikrino saugios darbo aplinkos. Tačiau tais atvejais, jei seksualinis priekabavimas pasireiškia tokio pavojingumo veiksmais kaip, pavyzdžiui, užpuolimas ar išžaginimas, gali būti pradėta baudžiamoji byla ir priekabiuotojui taikomos baudžiamojo poveikio priemonės. Taigi, kaip matyti, Nyderlandų Karalystėje (kaip ir Lietuvoje) yra galima kelių skirtingų rūšių atsakomybė už seksualinį priekabavimą. Atsakomybės pobūdis priklauso nuo to, kokiais būdais (kokiais kaltininko veiksmais) pasireiškė seksualinis priekabavimas.

1.4. Seksualinio priekabavimo sąvoka Skandinavijos šalyse

Aptariant kelių Skandinavijos šalių (Švedijos ir Suomijos) požiūrį į seksualinį priekabavimą galima pasakyti, kad šios šalys neišsiskiria radikaliais ar neįtikėtinais seksualinio priekabavimo apibrėžimais. Kaip ir daugelyje valstybių, čia pabrėžiama, kad seksualinis priekabavimas yra nepageidaujama kaltininko poelgių forma, kuri sukuria bauginančią aplinką.

Pirmoji aptartina šalis - Suomija. Čia seksualinis priekabavimas yra reguliuojamas statutine teise. Lygybės akto tarp vyrų ir moterų 7(5) skirsnyje nurodoma, kad seksualinis priekabavimas reiškia nepageidaujamą žodinį, nežodinį ar fizinį seksualinio pobūdžio elgesį, kuris atliekamas turint tikslą pakenkti ar pakenkia asmens orumui ir sukuriamas (ar siekiama sukurti) bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką²⁶. Šioje šalyje, kaip ir daugelyje kitų, seksualinis priekabavimas laikomas viena iš diskriminacijos formų. Tai žmogaus teisės į asmeninę laisvę ir apsisprendimą pažeidimas. Čia laikoma, kad seksualinis priekabavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis, tokiomis kaip seksualinio pobūdžio gestai ir išsireiškimai, nepadori kalba, dviprasmiški juokeliai ar pastabos, klausimai, susiję su asmens, prie kurio priekabiuojama, kūnu, drabužiais ar asmeninių gyvenimų, seksualinio pobūdžio laišku ar skambučiais, prisilietimai, pasiūlymai ar reikalavimai, susiję su lytiniu suartėjimu ar lytiniu kontaktu, taip pat išprievartavimas ar pasikėsinimas išprievartauti. Seksualinio pobūdžio dėmesys pavirsta seksualiniu priekabavimu tuomet, kai jis tęsiasi nepaisant to, kad asmuo, kuriam toks dėmesys rodomas, aiškiai parodė, kad toks kaltininko elgesys jo atžvilgiu yra įžeidžiantis ir užgaulus. Jei asmeniui rodomas dėmesys jam yra įžeidžiantis ir užgaulus, tačiau

²⁶ XX World Congress of Labour and Social Security Law, Santiago de Chile, September 2012, Questionnaire on theme II: Sexual Harassment and Mobbing at the Workplace // <http://www.congresomundialtrabajo2012.com/wp-content/uploads/2011/01/FINLAND-Jorma-Saloheimo.pdf> [žiūrėta 2013-06-25]

kaltininko poelgiai pasireiškia kitokiais, ne seksualinio pobūdžio veiksmais, toks kaltininko elgesys bus laikomas ne seksualiniu priekabiavimu, o priekabiavimu dėl lyties (pvz., nepagarbios replikos apie kitą lytį, kitos lyties asmens žeminimas, patyčios darbe ar mokykloje, jei tai susiję su nukentėjusiojo lytimi)²⁷. Kaip ir daugelyje kitų valstybių, Suomijoje seksualinis priekabiavimas dažniausiai pasireiškia darbinių santykių srityje, todėl jis yra susijęs ir su darbine aplinka ir yra reguliuojamas darbo teisės įstatymų. Viename jų - Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme, numatyta pareiga darbdaviui imtis visų priemonių užkirsti kelią mobingui darbo vietoje (užtikrinti, kad darbuotojų elgesys vienas su kitu nebūtų žeminantis, išnaudojamojo pobūdžio, kad nebūtų seksualiai priekabiaujama, žeminami darbuotojai ir pan.). Priekabiautoju gali būti bet kas - bendradarbis, viršininkas, pasamdytas darbuotojas, klientas ir pan.

Suomijoje už seksualinį priekabiavimą atsakomybę numato Suomijos baudžiamasis kodeksas ir Suomijos atsakomybės už deliktus aktas. Pagal baudžiamuosius įstatymus kaltininkas gali būti baudžiamas buda arba laisvės atėmimu iki vienerių metų. Jei seksualinis priekabiavimas pasireiškia darbo vietoje, jis gali būti laikomas diskriminacijos draudimo pažeidimu arba Suomijos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo pažeidimu. Tokiu atveju, jei seksualinis priekabiavimas apima tyčinius kaltininko veiksmus, kuriais jis pažeidžia nukentėjusio asmens fizinę neliečiamybę, įvykdo užpuolimą ar kitus seksualinius nusikaltimus, taip pat taikomos ir Suomijos baudžiamojo kodekso nuostatos²⁸. Taigi kokia atsakomybė už seksualinį priekabiavimą bus taikoma priklausys nuo to, kokiais veiksmais ir kurioje aplinkoje pasireišk kaltininko elgesys. Taip pat paminėtina, kad remiantis Suomijos lygybės aktu, kaltininkui gali tekti sumokėti piniginę kompensaciją nukentėjusiam asmeniui. Tokios kompensacijos tikslas yra atlyginti nukentėjusiam asmeniui žalą dėl patirtų kančių ir kitų nematerialinių nuostolių²⁹. Be šių nematerialių nuostolių atlyginimo teismas, pagal bendras taisykles, gali įpareigoti kaltininką atlyginti materialinius nuostolius aukai.

Antroji Skandinavijos šalis - Švedija. Ši šalis yra viena tų, kurioje seksualinis priekabiavimas pasireiškia itin retai (palyginus su kitomis Europos šalimis). Atlikus tyrimą 24 šalyse, apklausus 12 tūkst. darbuotojų, rezultatai parodė, kad Švedija yra pačioje šalių sąrašo apačioje. Tai reiškia, jog Švedija yra ta šalis, kurioje seksualinio priekabiavimo apraiškos yra mažiausios³⁰. Švedijoje seksualinis priekabiavimas suprantamas kaip bet koks nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys išreikštas žodžiu ar veiksniu, pasireiškiantis tiek darbo, tiek nedarbo vietoje, kai toks elgesys verčia asmenį jaustis nevisaverčiu, būti nuolatinėje įtampoje,

²⁷ The Act on Equality between Women and Men. Gender Equality Publications 2005:2 // <http://pre20090115.stm.fi/aa1138615659042/pass thru.pdf> [žiūrėta 2013-06-25]

²⁸ The Ombudsman for Equality // <http://www.tasa-arvo.fi/en/discrimination/harassment/end> [žiūrėta 2013-06-25]

²⁹ The Act on Equality between Women and Men // <http://www.ilo.org/dyn/travail/docs/1620/equality.pdf> [žiūrėta 2013-06-25]

³⁰ Sexual harassment less common in Sweden // <http://www.thelocal.se/28326/20100812/> [žiūrėta 2013-06-26]

jaustis įbaugintu³¹. Įstatymiškai įtvirtintą seksualinio priekabiavimo apibrėžimą galima rasti Švedijos lygių galimybių įstatyme. Šis įstatymas seksualinį priekabiavimą apibūdina kaip bet kokį seksualinio pobūdžio elgesį darbinėje aplinkoje, kuris pažeidžia darbuotojo, ar asmens, ieškančio darbo, orumą³². Vėlgi, šioje šalyje toks elgesys priskiriamas prie diskriminacijos dėl lyties formos. Šioje šalyje seksualinis priekabiavimas pagrinde siejamas su darbiniais santykiais. Priekabautoju gali būti darbdavys (ar jo atstovas), kolega ar kitas asmuo, susijęs darbiniais santykiais su auka. Daugelyje bylų seksualinio pobūdžio elgesys yra pakankamai aiškus, tačiau kitose - seksualinis priekabiavimas nėra toks ryškus (pvz., nepageidaujami komentarai apie išvaizdą ar privatų gyvenimą, pornografinio turinio vaizdų rodymas darbo vietoje ir pan.). Tokiose situacijose net pats priekabautojas gali nevisiškai suprasti savo veiksmų pavojingumą.

Pirmasis teisės aktas, reglamentuojantis seksualinio priekabiavimo draudimą, buvo jau minėtas Lygių galimybių įstatymas. Remiantis šiuo teisės aktu, darbdavys privalo užtikrinti, kad darbo vietoje prie darbuotojų nebūtų seksualiai priekabiuojama. Seksualinis priekabiavimas taip pat gali užtraukti ir baudžiamąją atsakomybę remiantis 1962 m. Švedijos baudžiamuoju kodeksu. Baudžiamoji atsakomybė atsiranda tuomet, jei seksualinis priekabiavimas pasireiškia tokiais veiksmais, kaip, pavyzdžiui, seksualinė prievarta ar išžaginimas³³. Taip pat paminėtina, kad darbdavys, jei jis nesiėmė visų reikiamų priemonių užtikrinti, kad darbo vietoje nebūtų sudarytos galimybės seksualiniam priekabiavimui, yra įpareigojamas atlyginti nuostolius nukentėjusiam asmeniui dėl jo patirtų nepatogumų darbo vietoje, kurie nebūtų atsiradę, jei darbdavys būtų ėmėsis tinkamų priemonių užtikrinti saugiai nuo seksualinio priekabiavimo darbo vietai.

1.5. Seksualinio priekabiavimo sąvoka Rytų Europos valstybėse ir Rusijoje

Galiausiai aptartinas seksualinio priekabiavimo teisinis įtvirtinimas rytiniame Europos regione (Latvijoje, Estijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje) ir Rusijoje. Šio regiono išskirtinumas yra tame, kad, skirtingai nuo prieš tai aptartų regionų (kurių valstybėse seksualinio priekabiavimo sąvokos daugiau ar mažiau panašios), čia vienose valstybėse seksualinio priekabiavimo sąvoka įtvirtinta įstatymiškai, kitos neišskiria atskiro seksualinio priekabiavimo apibrėžimo, o trečios - beveik neturi teisės aktų, draudžiančių seksualinį priekabiavimą.

³¹ Baker and McKenzie. Sweden // http://www.bakermckenzie.com/files/Uploads/Documents/Supporting%20Your%20Business/Global%20Markets%20QRGs/Termination,%20Discrimination%20and%20Harassment/qr_sweden_terminationdiscriminationharassmentguide_2009.pdf [žiūrėta 2013-06-26]

³² The Equal Opportunities Act // http://www.iwraw-ap.org/resources/pdf/GE_Sweden1.pdf [žiūrėta 2013-06-26]

³³ Sexual Harassment Prevention. Lagergeen C. Sweden. Ius laboris, 2012. p. 357 // http://www.iuslaboris.com/files/documents/Public%20Files/Publications/2012_Publications/IUS_LABORIS_2012_Sexual_Harassment_Prevention.pdf [žiūrėta 2013-06-26]

Pirmiausia aptartina artimiausia iš Baltijos šalių kaimynių Lietuvai šalis - Latvija. Šios valstybės teisėje nėra specifinio apibrėžimo, skirto išimtinai apibrėžti seksualiniam priekabiavimui. Čia vyrauja bendras priekabiavimo apibrėžimas, kuris (kartu su tiesiogine ir netiesiogine diskriminacija) buvo įtrauktas į dar platesnį teisinį diskriminacijos apibrėžimą. Šis apibrėžimas pateiktas Latvijos Darbo įstatyme. Jo 9-o skyriaus 29-o straipsnio 7-oje dalyje įvardijama, kad priekabiavimas prie asmens yra tuomet, kai nukentėjusiam asmeniui yra adresuojamas nepageidaujamas kaltininko elgesys (įskaitant ir seksualinio pobūdžio elgesį) dėl nukentėjusio asmens lyties, kai tokio elgesio tikslas ar jo rezultatas yra asmens orumo įžeidimas ar sukūrimas bauginančios, priešiškos, žeminančios, menkinančios ar įžeidžiančios aplinkos³⁴. Priekabiavimas (įskaitant ir seksualinį priekabiavimą) Latvijoje yra laikomas diskriminacija. Tačiau mažai tikėtina, kad praktikoje diskriminacijos atvejams dėl kitų priežasčių, nesusijusių su tiesioginiais seksualiniais santykiais tarp asmenų, bus taikomos diskriminacijos (tarp jų ir seksualinio priekabiavimo) draudimo normos, nes Latvijos visuomenėje seksualinis priekabiavimas yra suvokiamas kaip elgesys, išimtinai susijęs su asmeniniais santykiais tarp priešingos lyties asmenų³⁵.

Latvijoje už diskriminaciją (įskaitant ir seksualinį priekabiavimą) dažniausiai yra baudžiama pinigineis kompensacijomis už moralinę žalą ir negautas pajamas, kurias teismas įpareigoja sumokėti darbdavį, nes jis nesugebėjo užtikrinti saugių darbo sąlygų. Formaliai Latvijoje yra dar viena galima atsakomybės rūšis už diskriminaciją (įskaitant seksualinį priekabiavimą) - administracinė atsakomybė. Auka gali pradėti administracinę bylą dėl diskriminacijos (seksualinio priekabiavimo) ir reikalauti, kad kaltininkas būtų nubaustas pagal Latvijos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 204¹⁷ straipsnį. Tačiau nuo 2007 m. liepos 21 d., kai ši nuostata įsigaliojo, nebuvo pradėtas nei vienas toks procesas³⁶. Teismų praktikos seksualinio priekabiavimo srityje Latvijoje taip pat kol kas nėra³⁷. Baudžiamoji teisė į seksualinio priekabiavimo sritį įtraukiama tuomet, kai kaltininko veiksmai gali būti įvertinti kaip išprievartavimas ar smurtinis lytinio potraukio patenkinimas. Įdomu paminėti, kad Latvija yra ta Europos Sąjungos valstybė, kurioje egzistuoja didžiausia disproporcija tarp vyrų ir moterų skaičiaus (pastarųjų yra žymiai daugiau), todėl čia vyrauja požiūris, kad bet koks vyro dėmesys moteriai yra garbė, o dėmesio atmetimas vertinamas kaip vyrų giminės įžeidimas³⁸.

³⁴ Latvian Labour law // <http://likumi.lv/doc.php?id=26019> [žiūrėta 2013-06-27]

³⁵ Harassment related to Sex and Sexual Harassment Law in 33 European Countries. Discrimination versus Dignity. European Network Of Legal Experts In The Field Of Gender Equality. European Union, 2012. Dupate K. Latvia, p. 163 // http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/final_harassment_en.pdf [žiūrėta 2013-06-27]

³⁶ Ten pat, p. 166

³⁷ Ten pat., p. 167

³⁸ Ten pat., p. 160

Antroji Baltijos šalis - Estija, kitaip nei prieš tai aptarta Latvija, turi atskirą apibrėžimą, skirtą seksualiniam priekabiavimui. Jo sąvoka pateikiama 2004 m. įsigaliojusiam Lyčių lygybės įstatymo 3(1)(5) straipsnyje. Čia nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas yra tuomet, kai bet kokia forma (žodine, nežodine, fizine) yra išreiškiamas nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys nukentėjusio asmens atžvilgiu, turint tikslą (ar kai tokio elgesio padariniai yra) pažeminti asmens orumą, sukuriant bauginančią, priešišką, menkinančią, žeminančią ar užgaulią aplinką³⁹. Estijoje, kaip ir Lietuvoje, yra įtvirtinta ir priekabiavimo dėl lyties sąvoka, kurios esmė yra tame, kad prie kito asmens yra priekabiaujama dėl lyties, tačiau kaltininko veiksmai nėra seksualinio pobūdžio. Taigi ne bet kuris veiksmas, siekiant pažeminti asmens orumą, Estijoje bus laikomas priekabiavimu⁴⁰. Nuo to, kokiais veiksmais pasireikš kaltininko elgesys (jis bus seksualinio pobūdžio ar ne), priklausys tolimesnis jo veiksmų vertinimas - veiksmai bus pripažinti arba seksualiniu priekabiavimu, arba priekabiavimu lyties pagrindu. Estijoje seksualinis priekabiavimas yra laikomas tiesiogine diskriminacija.

Kaip ir daugelyje kitų valstybių, Estijoje yra nustatyta pareiga darbdaviams imtis visų įmanomų priemonių, kad darbo vietoje prie asmens prie asmens nebūtų seksualiai priekabiaujama (Lyčių lygybės įstatymo 6(2)(5) straipsnis). Taigi už seksualinį priekabiavimą tuo pačiu pagrindu kartais gali būti pripažinti iškart du asmenys - priekabiautojas ir darbdavys. Lyčių lygybės įstatyme numatyta, kad asmuo, patyręs seksualinį priekabiavimą, gali reikalauti iš kaltininko atlyginti jo patirtus nuostolius. Darbo sutarčių įstatymas numato, kad nukentėjęs asmuo tokių pat nuostolių atlyginimo gali reikalauti ir iš darbdavio, jei seksualinis priekabiavimas įvyko darbinėje aplinkoje, o darbdavys netinkamai įvykdė savo pareigą sudaryti tinkamas ir saugias darbo sąlygas.

Estijos Baudžiamasis kodeksas nenumato tiesioginės atsakomybės už seksualinį priekabiavimą. Atitinkamos kodekso nuostatos seksualinio priekabiavimo atvejais pradedamos taikyti tik tuomet, jei prieš asmenį panaudojamas smurtas. Estijos Baudžiamajame kodekse yra įtvirtinta norma (152 straipsnis), kurioje nurodoma, kad pagal šį straipsnį baudžiamas asmuo, kuris neteisėtai apriboja kito asmens teises ar neteisėtai asmeniui suteikiamos papildomos teisės, remiantis asmens tautybe, rase, odos spalva, lytimi, kalba, kilme, religija, seksualine orientacija, politinėmis pažiūromis, socialiniu ar finansiniu statusu⁴¹. Kadangi ši norma praktikoje dar nė karto nebuvo taikyta, nėra aišku, ar asmeniui, kaltinamam seksualiniu priekabiavimu, galėtų būti

³⁹ Gender Equality Act // RT² I 2004, 27, 181 // Entered into force 1 May 2004

⁴⁰ Harassment related to Sex and Sexual Harassment Law in 33 European Countries. Discrimination versus Dignity. European Network Of Legal Experts In The Field Of Gender Equality. European Union, 2012. Albi A. Estonia, p. 89 // http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/final_harassment_en.pdf [žiūrėta 2013-06-27]

⁴¹ Estonian Criminal Code // <http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview> [žiūrėta 2013-06-30]

taikomas šis Baudžiamojo kodekso straipsnis. Tačiau yra nuomonių, kad šis straipsnis turėtų būti taikomas seksualinio priekabiavimo atvejams, nes tokiose situacijose yra pažeidžiamas asmens orumas, teisė į seksualinio apsisprendimo laisvę ir į asmeninę laisvę.

Kita nagrinėtina valstybė - Rusija. Šios valstybės teisėje nėra atskiro seksualinio priekabiavimo apibrėžimo. Rusijoje egzistuoja terminas „privertimas seksualiniam elgesiui“, o tai laikoma nusikaltimu. „Privertimas seksualiniam elgesiui“ apima asmens įbauginimą, kad šis sutiktų įsitraukti į lytinius santykius su kaltininku ar kitokius seksualinius santykius, taip pat naudojant psichologinį spaudimą (grasinant atleisti, nepaaukštinti, šantažuojant), naudojantis aukos pavaldumu ar priklausomumu. Tokie veiksmai yra draudžiami pagal Rusijos Baudžiamojo kodekso⁴² 133 straipsnį (Понуждение к действиям сексуального характера).

Rusijos Baudžiamasis kodeksas taip pat uždraudžia tokius veiksmus, kurie įvardijami kaip „seksualinio pobūdžio smurtiniai veiksmai“. Jie taip pat yra laikomi nusikaltimu - Rusijos Baudžiamojo kodekso 132 straipsnis (Насильственные действия сексуального характера). Tai yra tokie veiksmai, kurie yra seksualinio pobūdžio ir atliekami naudojant smurtą ar grasinant panaudoti smurtą ar pasinaudojant aukos bejėgiška būkle.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų Rusijos Baudžiamojo kodekso nuostatų, Rusijoje seksualinis priekabiavimas tiesiogiai nėra uždraustas. Tačiau šios šalies teisinėje bazėje pastebimas netiesioginis seksualinio priekabiavimo draudimas. Pavyzdžiui, Rusijos Konstitucija visiems garantuoja lygias teises, neatsižvelgiant į asmens lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, nuosavybę, visuomeninį statusą, gyvenamąją vietą, religiją, įsitikinimus, priklausimą asociacijoms ar kitas aplinkybes⁴³. Vyrai ir moterys turi vienodas teises ir laisves bei vienodas galimybes jas įgyvendinti. Taip pat jau minėtasis Rusijos Baudžiamasis kodeksas - be jau aukščiau minėtų normų, jis uždraudžia bet kokios formos diskriminaciją (įskaitant diskriminaciją dėl lyties, rasės, religijos ir kilmės). Paminėtinas ir Rusijos Darbo kodeksas, kurio 3-ajame straipsnyje nurodoma, kad jokiai asmeniui negali būti taikomi darbo teisių apribojimai ar suteikiama kokia nors nauda dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautybės, kalbos ar kitų aplinkybių, nesusijusių su asmens darbinėmis savybėmis⁴⁴. Diskriminacijos draudimas Rusijos darbo teisėje yra vienas esminių principų. Rusijoje, kaip ir Lietuvoje, priekabiautojas gali atsakyti ir civiline tvarka, jei nukentėjusysis nusprendžia, kad jam turi būti atlyginta moralinė

⁴² Уголовный кодекс Российской Федерации // http://www.consultant.ru/popular/ukrf/10_26.html#p1825 [žiūrėta 2013-06-30]

⁴³ Конституция Российской Федерации // <http://www.constitution.ru/> [žiūrėta 2013-06-30]

⁴⁴ Трудовой кодекс России Федерации // <http://www.consultant.ru/popular/tkrf/> [žiūrėta 2013-06-30]

žala. Taip pat civiline tvarka gali atsakyti ir darbdavys už savo darbuotojo padarytą žalą⁴⁵. Praktikoje bylos, susijusios su seksualiniu priekabiavimu, Rusijoje yra gana retos.

Kalbant apie Baltarusiją galima pasakyti, jog ši šalis beveik neturi teisės aktų, kurie gintų asmenis nuo seksualinio priekabiavimo - tiek tiesiogiai, tiek ir netiesiogiai. Čia, kaip ir kai kuriose prieš tai aptartose valstybėse, nėra tiesioginės asmenų apsaugos nuo seksualinio priekabiavimo - nėra teisės aktų, apibrėžiančių kas laikoma seksualiniu priekabiavimu ir nenumatytas tiesioginis tokio elgesio draudimas. Baudžiamieji įstatymai susidūrus su seksualiniu priekabiavimu gali būti pradėti taikyti tik tuomet, jei auka patiria fizinį smurtą. Baltarusijos Baudžiamojo kodekso 116 straipsnyje numatyta, kad baudžiamas asmuo, kuris verčia moterį su juo turėti lytinių santykių ar užsiimti kitokia seksualine veikla, jei moteris yra pagal tarnybą ar finansiškai nuo jo priklausoma⁴⁶. Baltarusijoje taip pat nėra ir įstatymų, kurie saugotų asmenis nuo seksualinio priekabiavimo jų darbo vietoje. Galima būtų daryti išvadą, kad Baltarusija iš visų aptartų valstybių turi bene skurdžiausią teisinę bazę seksualinio priekabiavimo srityje.

Žvelgiant į Ukrainos patirtį seksualinio priekabiavimo srityje, matyti, kad čia asmens veiksmai vertinami kaip seksualinis priekabiavimas jei tokie veiksmai yra seksualinio pobūdžio, išreikšti žodžiu (grasinimai, bauginimai, nepadarios pastabos) ar fiziškai (lietimu, sudavimu), ir tokie veiksmai žemina ar įžeidžia nukentėjusįjį, kuris yra subordinacijos santykiuose su kaltininku dėl darbo santykių, materialinės ar kitokios priklausomybės⁴⁷ (Ukrainos įstatymas, skirtas užtikrinti lygias teises ir lygias galimybes tarp vyrų ir moterų, 1-as straipsnis). Kaip pastebima iš pateikto apibrėžimo, seksualiniam priekabiavimui apibūdinti pasirinktas tam tikro pavaldumo požymis, tačiau nėra reikalaujama, kad kaltininkas savo veiksmais bandytų sukurti ar sukurtų bauginančią, priešišką, žeminančią ar panašią aplinką, kas įstatymais yra nustatoma daugelyje aukščiau aptartų valstybių. Seksualinis priekabiavimas Ukrainoje priskiriamas vienai iš diskriminacijos formų, tačiau šioje šalyje nėra nustatytas efektyvus mechanizmas apsaugoti moteris nuo seksualinio priekabiavimo darbe⁴⁸. Nors darbdaviui įstatymu ir yra nustatyta pareiga užtikrinti saugias darbo sąlygas darbo vietoje, tačiau nenurodoma kokių priemonių konkrečiai turi imtis darbdavys šiai pareigai įgyvendinti, taip pat darbdaviui nenumatyta pareiga nagrinėti atsiradusius pažeidimus.

⁴⁵ Sexual Harassment Prevention. Anyukhina I. Russia. *Ius laboris*, 2012. p. 334 // http://www.iuslaboris.com/files/documents/Public%20Files/Publications/2012_Publications/IUS_LABORIS_2012_Sexual_Harassment_Prevention.pdf [žiūrėta 2013-06-30]

⁴⁶ Slavery in Domestic Legislation // <http://www.qub.ac.uk/slavery/?page=countries&category=1&country=16> [žiūrėta 2013-06-30]

⁴⁷ Law of Ukraine on Ensuring Equal Rihts and Equal Opportunities of Women and Men // http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-equality/Law_Equality_Ukraine.pdf [žiūrėta 2013-07-01]

⁴⁸ Social Institutions and Gender Index. Ukraine // <http://genderindex.org/country/ukraine> [žiūrėta 2013-07-01]

Taip pat, paminėtina, kad (kaip ir paprastai) asmeniui, nukentėjusiam nuo seksualinio priekabiavimo Ukrainos įstatymai numato galimybę gauti žalos atlyginimą už patirtą moralinę žalą ir negautas pajamas (Ukrainos įstatymas, skirtas užtikrinti lygias teises ir lygias galimybes tarp vyrų ir moterų, 23-ias straipsnis). Čia paminėtinas ir Ukrainos Baudžiamojo kodekso 154 straipsnis. Jame numatyta atsakomybė už priverstinius lytinius santykius⁴⁹ (*angl. Compulsion to sexual relations*). Pagal šį Baudžiamojo kodekso straipsnį atsako tas, kas privertė finansiškai ar tarnybiniu pagrindu priklausomą asmenį turėti seksualinių santykių su kaltininku. Tačiau seksualinio priekabiavimo auka, norėdama kaltininką apkaltinti minėto Baudžiamojo kodekso straipsnio pažeidimu, turi būti stipriai finansiškai priklausoma nuo priekabiautojo - priklausomumo ryšiai gali būti profesiniai ar akademiniai (darbuotojas/darbdavys, mokins/mokytojas), ar priekabiautojas yra vienintelis arba svarbiausias aukos pajamų šaltinis⁵⁰. Todėl šiuo metu Ukrainoje nukentėjusiam nuo seksualinio priekabiavimo asmeniui nėra galimybių ginti savo teises, nebent kaltininko veiksmai atitinka Ukrainos Baudžiamojo kodekso 154 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėtį. Tačiau ir dėl griežtų įstatymo reikalavimų dauguma seksualinio priekabiavimo pasireiškimo formų nekvalifikuojamos pagal minėtą Ukrainos Baudžiamojo kodekso straipsnį, o tos, kurios pagal šį straipsnį kvalifikuojamos, yra sunkiai įrodomos.

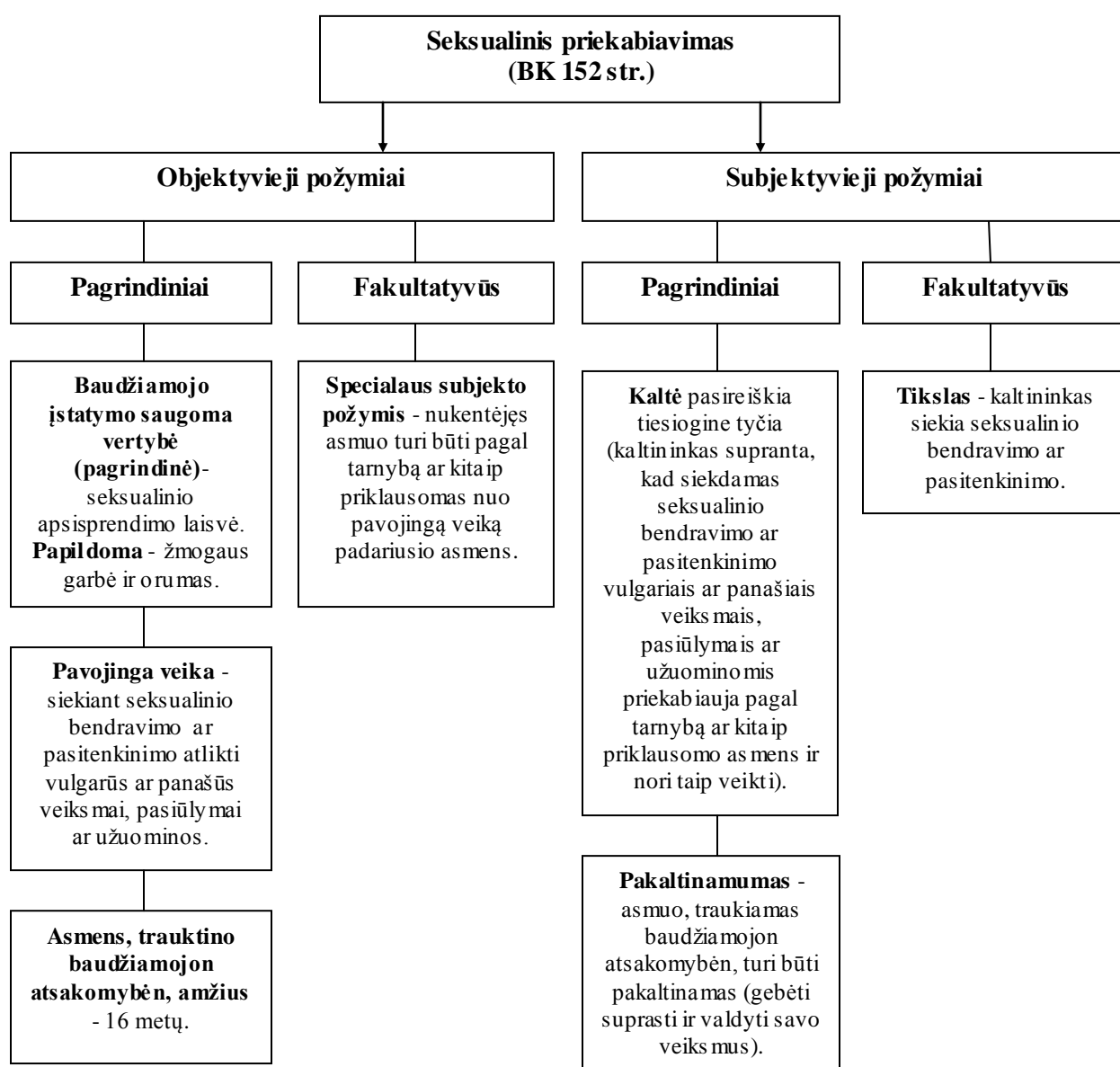
⁴⁹ Criminal Code of Ukraine // <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview> [žiūrėta 2013-07-01]

⁵⁰ Violence Against Women in Ukraine // <http://www.stopvaw.org/ukraine> [žiūrėta 2013-07-01]

2. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO SUDĖTIS

Seksualinio priekabiavimo norma, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau - BK) 152 str., kaip ir bet kuris kitas nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, turi specifinę, tik jai būdingą sudėtį. Kaip ir bet kurios kitos nusikalstamos veikos sudėtis, aptariamo baudžiamojo nusižengimo sudėtis susideda iš objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visumos (*1-as paveikslas*), kuri padeda atskirti seksualinį priekabiavimą nuo kitų panašių nusikalstamų veikų ir atitinkamus kaltininko veiksmus vertinti kaip nusikalstamus arba ne.

1-as paveikslas. Seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo sudėtis

Pateikus aptariamo baudžiamojo nusižengimo sudėties elementus pasakytina, kad būtent normos neaiškumas, įstatymo leidėjo į ją įtraukti abstraktūs ir vertinamieji požymiai ir sukelia

problemu kvalifikuojant galimo priekabiuotojo elgesį. „Bendras nusikalstamų veikų kvalifikavimo principas - kuo mažiau vertinamųjų nusikaltimo sudėties požymių numatyta įstatyme, tuo baudžiamasis įstatymas aiškesnis ir tuo mažiau yra galimybių piktnaudžiauti įstatymu jį taikant“⁵¹.

Toliau darbe bus išsamiai apžvelgti seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo požymiai, daugiau dėmesio skiriant daugiausiai aptariamos veikos kvalifikavimo problemų keliantiems požymiams.

2.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė - pagrindinės vertybės problema

BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas) įstatymų leidėjo nuožiūra yra įtrauktas į BK XXI skyrių - nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. Vadinasi, tai turi būti ir seksualinio priekabiavimo normos ginami objektai. Seksualinio apsisprendimo laisvė suprantama kaip laisvė savo valia pasirinkti seksualinį partnerį bei seksualinio bendravimo su juo būdus. Santykiai tarp partnerių turi vykti laisva valia, abiem partneriams išreiškus sutikimą tokiam bendravimui - tai apsaugo asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės. Be to, seksualinio apsisprendimo laisvė apima ir saugumą nuo bet kokios prievartos seksualiniame bendravime. Tačiau ši norma neapima tokios vertybės, kaip seksualinis neliečiamumas. Seksualinis neliečiamumas yra siejamas su mažamečiais asmenimis (t. y. asmenimis iki 14 metų amžiaus), siekiant juos apsaugoti nuo per ankstyvo neigiamo lytinio gyvenimo poveikio, per anksta domėjimosi lytiniu gyvenimu, galinčio daryti neigiamą poveikį mažamečio vystymuisi, psichinei sveikatai. Laikomasi nuomonės, kad sulaukę 14 metų amžiaus asmenys jau turi seksualinio apsisprendimo laisvę ir gali būti pripažinti nukentėjusiais BK 152 str. prasme. Todėl vertinant kaltininko atliktą veiką svarbu ne tik nustatyti kokius veiksmus jis atliko, bet atsižvelgti ir į nukentėjusiojo amžių.

Taigi (atsižvelgiant į įstatymų leidėjo išreikštą poziciją) pagrindinė vertybė, kurią siekiama apsaugoti šia baudžiamąja teisine norma, yra asmens seksualinio apsisprendimo laisvė. Tai tiesioginis objektas, kuris visada pažeidžiamas, atliekant seksualinio priekabiavimo veiksmus. Atliekant tokius veiksmus, šie paprastai neigiamai veikia ir asmens savijautą, savęs vertinimą, kartais ir kitų asmenų požiūrį į nukentėjusįjį. Todėl papildomas BK 152 str. objektas yra asmens garbė, orumas, sveikata, fizinė laisvė. Tačiau gali kilti klausimas - ar tikrai vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis pirmiausiai ir labiausiai yra pažeidžiama būtent asmens seksualinio apsisprendimo laisvė, o ne jo garbė ir orumas? Tokia abejonė matoma ir

⁵¹ Gutas A. Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai. // Verslo ir teisės aktualijos // Vilniaus teisės ir verslo kolegija, Vilnius, 2008, t. 2, p. 30.

kai kurių autorių, nagrinėjusių seksualinio priekabiavimo institutą, darbuose. Pavyzdžiui, Pauliaus Veršekio, nagrinėjusio atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo problemas, darbe pateiktame tyrime (apklausus 36 respondentus, kuriuos sudarė Vilniaus apygardos prokuratūros prokurorai ir baudžiamosios teisės specializacijos studentai) matoma tendencija, kad didžioji dalis respondentų pagrindiniu BK 152 str. objektu mato garbę ir orumą⁵². Neginčijama, kad kaltininkas, atlikdamas seksualinio priekabiavimo veiksmus, siekia seksualinių tikslų - seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo. Tačiau nekelia abejonių ir tai, kad seksualinį priekabiavimą patyręs asmuo jaučiasi pažemintas, įžeistas, konkrečioje aplinkoje jaučiasi nejaukiai ir nesaugiai. Galima teigti, kad tai pirminiai ir nukentėjusįjį labiau veikiantys pojūčiai, kuriuos patiria auka - ji dėl kaltininko veiksmų pirmiausiai jaučiasi pažeminta, o ne jaučia savo laisvės pasirinkti seksualinį partnerį varžymą ar patirtą prievartą seksualiniuose santykiuose. Todėl aktualu išnagrinėti, ar seksualinio apsisprendimo laisvė iš tiesų yra pagrindinis objektas lyginant su asmens garbe ir orumu.

Dauguma autorių, analizuodami seksualinį priekabiavimą, savo darbuose į pirmąjį planą iškelia ne seksualinio pobūdžio pasekmės aukai, o jos savijautą - t. y. seksualinio priekabiavimo veiksmų suvokimą kaip netinkamą, įžeidžiantį, žeminantį elgesį. Pavyzdžiui, Lijana Stundžė, savo darbuose analizavusi komunikacijos aspektus, nurodo, kad seksualinis priekabiavimas yra „diskriminacijos dėl lyties forma ir vienas iš negatyvios komunikacijos būdų“⁵³. Seksualinio priekabiavimo įvardijimas kaip vieno iš (negatyvios) komunikacijos būdų parodo, kad tai yra verbalinis ar gestų kalba išreikštas bendravimo būdas, sukeliantis negatyvią nukentėjusiojo reakciją, o ne grėsmę seksualinei laisvei. Komunikacija reiškia susisiekimą, bendravimą, o jos negatyvumas nurodo jos neigiamą, blogą, nemalonų pobūdį. Kitame savo darbe autorė priduria, kad seksualinis priekabiavimas sukelia įtampą ir nesusipratimus⁵⁴.

Jungtinių Tautų vystymo programoje taip pat laikomai nuomonės, kad seksualinis priekabiavimas pirmiausia yra garbės ir orumo įžeidimas. Čia nurodoma, kad „seksualinis priekabiavimas savo kilme yra užgaulus elgesys, t. y. neabejotinai priešiškas aukos valiai, įžeidžiantis jos orumą“, „seksualinis priekabiavimas - užgaunantis, įžeidžiantis elgesys“⁵⁵. Čia vėlgi neminima, kad seksualinis priekabiavimas aukai sukelia seksualinės prievartos baimę, neakcentuojamos seksualinio pobūdžio pasekmės aukai.

⁵² Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 189

⁵³ Stundžė L. Organizacinės kultūros ir komunikacijos sąsajos lyties aspektu // Informacijos mokslai, 2010 (53), p. 69

⁵⁴ Stundžė L. Lytis ir Organizacija: komunikacinis aspektas // Informacijos mokslai, 2009 (49), p.111

⁵⁵ Parengė Vaičiūnienė L. Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas // Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų vystymo programa, Vilnius. 2003, p. 29

Nagrinėjant teismų praktiką matyti, kad čia taip pat randama minčių, jog seksualinis priekabiavimas pirmiausia yra laikomas asmenį žeminančiu elgesiu. 2012 m. birželio mėn. pasirodžiusiose Teismų praktikos aktualijose nurodoma: „*Lietuvos įstatymų leidėjas seksualinį priekabiavimą kaip neleistiną elgesį teisės aktuose įtvirtino siekdamas apsaugoti visus asmenis – vyrus ir moteris – nuo nepagarbaus ir juos žeminančio elgesio, nuo kėsینimosi į asmens orumą ir kitas pamatines vertybes, nes būtent tokį efektą turi priekabiavimas ar seksualinis priekabiavimas asmeniui, į kurį jis nukreiptas*“⁵⁶. Baudžiamojoje byloje Nr. 3K-3-309/2012 priduriama, kad „*seksualiniu priekabiavimu laikomas seksualinio pobūdžio užgaulus elgesys*“⁵⁷.

Galima seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo objektą (seksualinio apsisprendimo laisvę) panagrinėti žiūrint iš lingvistinės pusės, remiantis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu. Žodynas pateikia tokias minėtų žodžių junginio žodžių reikšmes: „seksualinis - lytinis; apsisprendimas (sprendimas) - teisė laisvai nuspręsti savo likimą; valios akto baigmė; laisvė - nebuvimas apribojimų, varžančių visuomenės ar atskiro jos nario veikimą, nepriklausymas“⁵⁸. Vadinasi iš lingvistinės pusės aiškinant seksualinio apsisprendimo laisvę, ją galima apibrėžti kaip neribojamą, nevaržomą asmens valią ir teisę pasirenkant lytinio pobūdžio elgesį. Pažeidus šią asmens laisvę, jo teisė pačiam pasirinkti lytinio pobūdžio elgesį būtų suvaržyta. Atsižvelgiant į tai gali kilti abejonių, ar seksualinio priekabiavimo veiksmų kaltininkas suvaržo asmens lytinio pobūdžio elgesį. Prieš tokį asmenį nevartojama prievarta, verčiant jį tenkinti kito asmens seksualinius poreikius, jam nėra grasinama ir pan. „Remiantis lingvistiniu jos aiškinimu [sąvokos, *aut. past.*], seksualinis priekabiavimas savo kilme yra užgaulus elgesys, t. y. neabejotinai priešiškas aukos valiai, įžeidžiantis jos orumą“⁵⁹. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis „užgaulus“ yra aiškinamas kaip užgaunantis, įžeidžiantis. Tačiau verta įvertinti ir tai, kad nors prieš asmenį ir nėra naudojama prievarta, tačiau kaltininkas naudojami savo viršesne padėtimi kaltininko atžvilgiu, kas gali turėti nemažos įtakos asmens seksualinės laisvės pažeidžiamumui.

Taigi būtų galima būtų pasakyti, kad nors kaltininkas seksualinio priekabiavimo veiksmais ir siekia seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, tačiau pats nukentėjęs asmuo paprastai žymesnių seksualinio pobūdžio suvaržymų nepajaučia. Tokiais veiksmais, žvelgiant iš nukentėjusiojo pozicijų, pirmiausiai yra pažeidžiama ne nukentėjusiojo seksualinio apsisprendimo laisvė, o jo savigarba, savivertė, jo vertinimas kitų akyse - t. y. jo garbė ir orumas. Be to prisimintina, kad daugelis užsienio valstybių, apibrėždamos seksualinį priekabiavimą,

⁵⁶ Teismų praktikos 2012 m. birželio mėnesio aktualijos

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinė byla Nr. 3K-3-309/2012

⁵⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Septintasis pataisytas ir papildytas leidimas. Lietuvių kalbos institutas. Vilnius, 2012 m., p. 684, 34, 725, 352

⁵⁹ Parengė Vaičiūnienė L. Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas // Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų vystymo programa, Vilnius. 2003, p. 29

akcentuoja jo neigiamą poveikį asmens garbei ir orumui. Todėl atsižvelgiant į tai, gali pasirodyti aktuali mintis seksualinio priekabiavimo normą perkelti iš BK XXI skyriaus (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui) į BK XXII skyrių (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui). Tačiau, vis dėlto, kad ir kokia patraukli ši mintis galėtų atrodyti, tačiau realios naudos ją įgyvendinus būtų mažai. Pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, kad baudžiamosios teisės teorijoje laikomasi nuomonės, jog papildoma vertybė yra ta, kuri nėra susijusi su galutiniais kaltininko tikslais, bet yra visuomet pažeidžiama kėsinantis į pagrindinę vertybę (tą, kurią įstatymų leidėjas norėjo apsaugoti pirmiausia). Logiška daryti išvadą, kad seksualiai priekabaudamas kaltininkas kėsinasi ne į asmens garbę ir orumą, bet į jo seksualinio apsisprendimo laisvę - tai yra pagrindinis kaltininko tikslas. Seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo esmė yra seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo siekimas naudojantis savo viršesne padėtimi. Be to, dera atsižvelgti ir į tokią aplinkybę, kad vertinant seksualinio priekabiavimo atvejus pirmiausiai kyla kvalifikavimo problemų jį atribojant nuo kitų BK XXI skyriuje įtvirtintų nusikalstamų veikų. Vadinas seksualinis priekabiavimas yra labiau susijęs su seksualinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis. Šiuo atveju taip pat nereikėtų vertinti situacijos atsižvelgiant vien tik į nukentėjusiojo poziciją. Todėl galimybė perkelti BK 152 str. į skyrių, kuris ima apsaugon asmens garbę ir orumą, neduotų jokios realios naudos siekiant aiškesnio seksualinio priekabiavimo normos supratimo ir kvalifikavimo. Todėl, žvelgiant teoriškai, seksualinio apsisprendimo laisvę ir asmens garbę ir orumą seksualinio priekabiavimo atveju galima būtų laikyti lygiavertėmis vertybėmis. Tačiau žiūrint iš veikos kvalifikavimo aiškumo pusės, tenka sutikti, kad asmens garbė ir orumas seksualinio priekabiavimo atvejais yra papildomas objektas, o asmens seksualinio apsisprendimo laisvė turėtų išlikti pagrindiniu objektu.

2.2. Pavojinga veika

Norint asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn už tam tikros nusikalstamos veikos padarymą (šiuo atveju - už seksualinį priekabiavimą) būtina, kad kaltininko elgesys atitiktų konkrečius įstatymo uždraustus veiksmus. Pats seksualinis priekabiavimas gali turėti daug įvairių formų ir pasireikšti:

- 1) Fiziniais veiksmais - t. y. įvairūs prisilietimai, glostymas, pirštų perbraukimas per plaukus ar bet koks kitoks nepageidaujamas seksualinio pobūdžio fizinis kontaktas su asmeniu ir pan.;
- 2) Verbalinio pobūdžio išraiška, pokalbiai - įvairūs seksualinio pobūdžio anekdotai, pajuokavimai, dviprasmiški ir žeminantys, užgaulūs garsai nukentėjusiojo

atžvilgiu (pvz., tokie garsai, kaip kviečiama katė ir pan.), asmens kvietimas mažybiniais vardais (pvz., zuikuti, mažyte, lėlyte ir pan.), pokalbių lenkimas seksualine linkme, komentarai apie asmens išvaizdą, seksualinio pobūdžio dainelių dainavimas, pažadai, kad jei nukentėjusysis sutiks su seksualiniais pasiūlymais, jam bus suteikta galimybė kilti karjeros laiptais ir pan.;

- 3) Vaizdinės medžiagos naudojimu - t. y. įvairūs seksualinio pobūdžio spaudiniai - plakatai, kalendoriai, piešiniai, karikatūros, žurnalai, taip pat filmai, reklamos ir pan., kurie aukai yra nemalonūs, žeminantys, nepriimtini ir pan.;
- 4) Nežodiniai veiksmai - praeinantis asmuo pačiumpamas į glėbį ir jam neleidžiama ištrūkti, asmeniui užtveriamas kelias ir norėdamas praeiti jis turi prisiglausti prie kaltininko kūno, įvairūs nešvankūs gestai, seksualinio pobūdžio laiškų siuntimas, tokio paties pobūdžio raštelių, dovanų palikimas, skambučiai telefonu, SMS žinutės ir pan.⁶⁰

Kaip matyti, seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti bet kokia forma, įvairiais veiksmais ar poelgiais - tai priklauso nuo priekabiautojo valios, aplinkos, kurioje priekabiuojama ir nuo pačios aukos bei nukentėjusiojo asmeninių savybių. BK 152 str. įtvirtintoje seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo sudėtyje nurodyta, kad seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti tokiais veiksmais:

- 1) priekabiuojama vulgariais ar panašiais veiksmais arba,
- 2) priekabiuojama vulgariais ar panašiais pasiūlymais arba,
- 3) priekabiuojama vulgariomis ar panašiomis užuominomis.

2.2.1. Vulgarių ir panašių veikslių samprata ir identifikavimo kriterijai

Dabartinėje teisės teorijoje ir negausioje teismų praktikoje seksualinio priekabiavimo tema nėra suformuluotų aiškių kriterijų, kokie veiksmai laikytini vulgariais ar panašiais į vulgarius. Nors seksualinio priekabiavimo norma į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą buvo įtraukta dar 2003 m., o remiantis Europos Komisijos duomenimis seksualinį priekabiavimą kiekvienais metais patiria maždaug 40-50% moterų ir apie 10% vyrų, tačiau Lietuvoje registruotų seksualinio priekabiavimo atvejų kasmet pasitaiko vos keliolika (pvz., 2010 m. - 13 atvejų, 2011 m. - 11 atvejų⁶¹). Teorijoje dažniausiai pateikiami šios sąvokos apibūdinimai, kurie nėra konkretūs ir jais remiantis daugelį elgesio pasireiškimo formų galima būtų vertinti kaip seksualinį priekabiavimą. Be to, kiekvienam vulgarūs ar panašūs veiksmai gali asocijuotis

⁶⁰ Stundžė L. Lytis ir Organizacija: komunikacinis aspektas // Informacijos mokslai, 2009 (49), p.113

⁶¹ Nusikaltamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2011. Statistikos departamentas, Vilnius 2012

su skirtingais poelgiais - tai priklauso nuo kiekvieno vertinančiojo išprusimo, gyvenimiškos patirties, pažiūrų, įsitikinimų ir begalės kitų su vertinančiuoju asmeniu susijusių ypatybių. Teismuose taip pat dirba daugybė skirtingas pažiūras ir gyvenimo patirtį turinčių žmonių, dėl to nėra ir negali būti vieningo supratimo apie skirtingai interpretuojamą sąvoką. Todėl turėtų būti nustatytos bent jau bendros jos taikymo gairės, kad kiekvienam ta pati teisės norma būtų taikoma vienodai teisingai ir būtų paprasčiau suvokti ką laikyti seksualiniu priekabiavimu.

Taikant seksualinio priekabiavimo normą paprastai daugiausia problemų kyla vertinant vulgarumo požymį kaltininko veikoje. Siekiant nustatyti, ką galima būtų laikyti vulgaraus pobūdžio veiksmais, pirmiausiai derėtų išsiaiškinti pačią žodžio „vulgarus“ reikšmę. Pradinė žodžio „vulgarus“ reikšmė yra kilusi iš lotynų kalbos ir ji visai nesusijusi su tuo, ką šiandien tapatiname su vulgarumu. Išvertus iš lotynų kalbos žodis „vulgarus“ (*lot. vulgaris*) reiškia prieinamas visiems, visos tautos, visuotinis, žinomas, paprastas. Šiandienos Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodomos tokios žodžio „vulgarus“ reikšmės – „(1) šiurkštus, storžieviškas; (2) supaprastintas, šiurkščiai iškraipytas“⁶². Tikėtina, kad žodžiui „vulgarus“ šiandien suteikta tokia prasmė, kuri turi reikšti, kad vulgarūs veiksmai yra tokie šiurkštūs, storžieviški ar iškraipyti veiksmai, kuriuos tokiais laiko visi visuomenės nariai, jie yra visiems suprantami, žinomi, juos paprasta įvertinti ir nesunku atpažinti. Savo ruožtu viena iš žodžio šiurkštus reikšmių (pateikiama Dabartinės lietuvių kalbos žodyne) yra „neleistinas, labai didelis (apie nukrypimus). Storžieviškas (storžievis) - nemandagus, neišauklėtas žmogus, stačiokas“⁶³. Todėl remiantis lingvistiniu aiškinimu „vulgariais“ veiksmais galima būtų laikyti tokius asmens poelgius, kai jis pasielgia neleistinai, aiškiai nepriimtina ir tai ne šiaip kitam asmeniui nemalonus elgesys, o aiškiai nemažareikšmis poelgis (vargu, ar akies mirktelėjimas galėtų būti laikomas labai dideliu, aiškiai asmenį žeminančiu (t. y. vulgariu) poelgiu).

Kitas klausimas - ar bet kokie vulgarūs veiksmai gali būti laikomi seksualiniu priekabiavimu. Detaliau analizuojant seksualinio priekabiavimo normą (BK 152 str.), matyti, kad vulgariais ar panašiais veiksmais kaltininkas siekia seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo. Tokį tikslą pasiekti galima atliekant ne bet kokius vulgarius veiksmus, o tik seksualinio pobūdžio. Todėl ne visi nemalonūs ar šiurkštaus pobūdžio poelgiai patenka į BK 152 str. reguliuojamą sritį ir yra laikytini seksualiniu priekabiavimu.

Vertinant teisinėje literatūroje sutinkamus seksualinio priekabiavimo sąvokos apibūdinimus, taip pat lieka daug neiškumų ką laikyti seksualiniu priekabiavimu. Pavyzdžiui analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentarą (toliau - Komentaras), čia

⁶² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Septintasis pataisytas ir papildytas leidimas. Lietuvių kalbos institutas. Vilnius, 2012 m., p. 941, 810, 736

⁶³ Ten pat.

sutinkamas toks vulgarių veiksmų apibūdinimas: „vulgarūs veiksmai - tai gestai, išreiškiantys siekį seksualiai bendrauti ar imituojantys tokį bendravimą. Tai gali būti prisilietimas, pliaukštelėjimas, paglostymas, per ilgas rankos palaikymas sveikinantis, oro bučinys ir pan. Vulgarumą gali apspręsti veido, akių išraiška“⁶⁴. Matyti, kad pateikiant vulgarių veiksmų apibrėžimą, daugiau dėmesio yra skiriama ne pačiam apibrėžimui, o bandoma jį apibūdinti per pavyzdžius, neišskiriant konkrečių kriterijų, kada asmens poelgį būtų galima vertinti kaip vulgarų. Vadovaujantis pateiktu apibrėžimu, galima būtų daryti išvadą, kad vulgarūs veiksmai yra bet kokie veiksmai, kuriais kaltininkas siekia seksualinio bendravimo su nukentėjusiuoju (ar tokį bendravimą imituoja). Tačiau asmuo seksualinio bendravimo gali siekti ir, pavyzdžiui, į darbo vietą, kurioje priimtina dėvėti dalykinę aprangą, ateidamas vilkint trumpus šortus ar sijoną. Pagal pateiktą apibrėžimą tokie poelgiai patektų į vulgarių veiksmų sritį, tačiau vertinant iš kitos pusės - abejotina, ar toks poelgis yra itin pavojingas ir užgaulus, kad galėtų būti vertinamas kaip vulgarus seksualinio priekabiavimo prasme. Vadinasi ne kiekvienas gestas, išreiškiantis siekį seksualiai bendrauti (ar imituojantis tokį bendravimą), būtinai turi būti vertinamas kaip vulgarus. Tokie gestai turi esmingai paveikti (nukentėjusį) asmenį - priversti jį jaustis itin nemaloniai, jaustis pažemintam, šiurkščiai įžeistam. Vulgarus veiksmas turi būti vertinamas kaip labai didelis nukrypimas nuo priimtinių elgesio normų. Taip pat sumaištis ir neaiškumų sukelia Komentare pateikti pavyzdžiai. Pavyzdžiui - per ilgas rankos palaikymas sveikinantis. Svarstytina, ar šis poelgis tikrai yra toks grubus ir asmenį žeminantis, kad galėtų būti laikomas seksualiniu priekabiavimu. Per ilgas rankos laikymas sveikinantis galėtų būti kaip papildomas įrodymas seksualinio priekabiavimo byloje, tačiau pats savaime per ilgas rankos palaikymas sveikinimosi procese, kaip savarankiškas veiksmas, vargu ar galėtų sudaryti seksualinio priekabiavimo sudėtį. Šiuo atveju nereikėtų pamiršti ir baudžiamosios teisės, kaip *ultima ratio* priemonės teisiniams ginčams spręsti. Todėl baudžiamajai teisei turėtų rūpėti tik tikrai pavojingi veiksmai. „Baudžiamoji teisė visada turi išlikti kraštutinė priemonė“⁶⁵.

Lyginant su Komentare pateikta vulgarių veiksmų samprata, šiuo atveju kiek aiškiau juos apibrėžia P. Veršekys, nagrinėjęs seksualinio priekabiavimo reglamentavimo problemas. Nagrinėdamas kaip lietuvių kaboje suprantamas žodis „vulgarus“, bei kaip vieną jo reikšmių nurodydamas šiurkštumą, toliau autorius nurodo, kad „šiurkštumas gali pasireikšti įvairiais nemandagiais veiksmais, nešvankiais gestais, išreiškiančiais siekį seksualiai bendrauti ar imituojančiais tokį bendravimą, paglostymais, prisilietimais, pliaukštelėjimais, per ilgais rankos

⁶⁴ Švedas G., Abramavičius A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, II-oji dalis // Registru centras 2009, p.192

⁶⁵ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. "ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. Veiksmingo ES politikos įgyvendinimo užtikrinimas baudžiamosios priemonėmis". Briuselis, 2011.09.20 KOM(2011) 573 galutinis, p. 7 / <http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm> [žiūrėta 2013-08-29]

laikymais, oro bučiniiais ar net tikrais bučiniiais, prisidengiant nereikšmingomis progomis“⁶⁶. Šis autorius jau tiksliau nurodo, kad ne bet kokie gestai ir veiksmai siekiant seksualinio bendravimo ar imituojantys tokį bendravimą gali atitikti vulgarumo požymį. Veiksmai ir gestai turi būti nemandagūs, nešvankūs - t. y. būti nepriimtini kitiems, bjaurūs. Todėl aiškinant vulgarumo sampratą vien tik nurodymo, kad tai gestai, atliekami siekiant seksualiai bendrauti, nepakanka. Seksualinio priekabiavimo atveju būtina, kad tokie poelgiai nebūtų mažareikšmiai, savo pobūdžiu gestai neturi būti neutralūs - jie turi būti vertinami kaip nešvankūs, nemandagūs seksualinio pobūdžio veiksmai.

Analizuojant negausią teismų praktiką seksualinio priekabiavimo tema, matyti, kad teismai retai kada nurodo, ką reikėtų laikyti vulgariais veiksmais. Paprastai, vertindami situaciją, teismai tiesiog pasisako, ar konkretūs byloje aprašyti kaltinamojo veiksmai yra laikytini vulgariais ar ne ir daugiau dėmesio skiriama kitiems seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusizengimo sudėties požymiams (tokiems kaip kaltė ar tikslas). Tose bylose, kuriose teismai vis dėlto nurodo kas yra vulgarūs veiksmai, tai padaroma labai trumpai, nenurodant konkrečių kriterijų, kuriais teismas vadovavosi vertindamas poelgį vulgarumo prasme. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-441-168/2009 nurodoma, kad vulgarūs veiksmai - tai šiurkštūs, storžieviški veiksmai. Šioje byloje teismas vertino situaciją, kai vienos vidurinės mokyklos anglų ir lietuvių kalbų mokytojas R. K. buvo kaltinamas seksualiniai priekabiavęs prie 3-ų savo mokinių. Tačiau teismas vulgarumo atžvilgiu kaltinamojo veiksmus vertino tik vieno iš nukentėjusiųjų atžvilgiu (veiksmai kitų nukentėjusiųjų atžvilgiu buvo vertinami aiškinantis tikslo buvimą kaltininko veiksmuose). Mokytojo R. K. galimi seksualinio priekabiavimo veiksmai nukentėjusiosios (mokinės S. I.) atžvilgiu pasireiškė tuo, kad mokytojas jai dainuodavo dainelę apie svajonių moterį, mokinei sukant plaukų sruogą pasakė, kad „*jai pavyko*“, ją nužiūrinėjo (tai pasireiškė mokytojo žodžiais „nugarą peršalsi“). Teismas šiuo atveju pasisakė, kad „*šių veiksmų ar pasakymų negalima laikyti ir vulgariais, t. y. šiurkščiais, storžieviškais*“⁶⁷. Sugretinus žodžių „šiurkštus“ ir „storžieviškas“ reikšmes vulgarumą galima būtų paaikškinti kaip labai didelį (aiškiai nukrypstantį nuo normų) nemandagumą. Tokiu, nors ir lakonišku aiškinimu, teismas nurodė, kad ne kiekvienas asmeniui nemalonus poelgis gali būti vertinamas kaip vulgarus seksualinio priekabiavimo prasme. Su tokiu teismo vertinimu sutiktina, nes iš tiesų tokius veiksmus vargu ar galima vertinti kaip vulgarius (šiurkščius, storžieviškus). Pirmiausia, vargu, ar mokytojo pasakytus žodžius „nugarą peršalsi“ galima vertinti kaip mokinės nužiūrinėjimą. Nužiūrinėjimą galima būtų įtarti tuomet, jei kaltininkas sakytų komentarus apie

⁶⁶ Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 192

⁶⁷ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009

ant asmens drabužių ar kūno pastebėtas smulkias detales ir pan. dalykus, kurių neįsiziūrėjus (nenužiūrėjus) pastebėti būtų sudėtinga (pavyzdžiui, sunkiai pastebima apatinių drabužių spalva, raštai). Šiuo atveju pasakymas „nugarą peršalsi“ vargu ar gali reikšti žmogaus nužiūrinėjimą - drabužių nepridengtas vietas (dėvint drabužius atvira nugarą, trumpą viršutinį drabužį ir pan.) nesunku pastebėti ir nenužiūrinėjant žmogaus. Tokiu atveju ir pats pasakymas „nugarą peršalsi“ nėra šiurkštus, labai nemandagus ar aiškiai nukrypstantis nuo priimtų elgesio normų.

Vertinant kitą baudžiamosios bylos Nr. 1A-441-168/2009 galimą vulgarų veiksmą pasakytina, dainelės apie svajonių moterį dainavimas taip pat nėra vulgarus veiksmas, nes pats savaime toks poelgis nėra šiurkštus - nepasireiškia kokiais nors nešvankiais gestais, žodžiais, nemandagiais veiksmais. Dainavimas galėtų būti pripažintas vulgariu poelgiu, jei asmuo pasirinktų tokią dainą, kurioje atsispindėtų seksualinio pobūdžio turinys, nešvankūs žodžiai, dainos prasmė būtų susijusi su seksualinio pobūdžio elgesiu.

Galiausiai - aptariamoje byloje nurodytas pasakymas „tau pavyko“, kai mokinė suko plaukų sruogą - taip pat nevertintinas kaip vulgarus. Apeliaciniame skunde prokurorė buvo nurodžiusi, jog tokį elgesį nukentėjusioji S. I. ir dar dvi liudytojos suprato kaip veiksmą, kai nukentėjusiajai sukant plaukų sruogą ant piršto, jai taip pavyko seksualiai sujaudinti mokytoją R. K. Tačiau reikia vertinti ne tik konkretaus asmens suvokimą apie poelgį ir jo padarinius, tačiau ir bendrą tokio poelgio vertinimą. Iš tiesų vertinant posakį „tau pavyko“, galima rasti įvairiausių pavyzdžių, kas galėjo pavykti. Norint tokią frazę vertinti kaip vulgarią seksualinio priekabiavimo prasme, reikėtų intensyvesnių veiksmų, kurie parodytų „kas pavyko“, pavyzdžiui, po šios frazės pasakymo atlikti kokie nors gašlūs judesiai, garsai ar pan.

Teismų praktikoje yra tokių baudžiamųjų bylų, kuriose aprašyti kaltinamojo poelgiai nekelia abejonių vulgarumo prasme. Tai tokie poelgiai, kurie akivaizdžiai prieštarauja moralės normoms, yra itin įžeidžiantys, žeminantys ir akivaizdžiai seksualinio pobūdžio. Tokiose bylose teismai kaltinamojo poelgių vulgarumo prasme nebenagrinėja, nes toks veiksmų pobūdis yra akivaizdus ir be išsamesnio nagrinėjimo. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje (Nr.1A-76-557/2011) nustatyta, kad vyras seksualiai priekabaudavo prie savo sugyventinės dukters, o būtent: padauginęs alkoholio, ne rečiau kaip kartą per savaitę, siekdamas seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo, čiupinėjo nepilnametės krūtinę ir kišdavo rankas už liemenėlės⁶⁸. Tokio pobūdžio veiksmai neabejotinai laikytini vulgariais - kiekvienam asmeniui tokie kito asmens veiksmai būtų labai nemalonūs, žeidžiantys, žeminantys. Aiškiai suprantamas tokių poelgių nukrypimas nuo elgesio normų, atgrasumas ir seksualinis pobūdis. Kitas pavyzdys - baudžiamoji byla Nr. 1S-367-174/2011 - treneris priekabiavo prie vieno iš berniukų, lankančių sporto užsiėmimus. Siekdamas seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo, jis, būdamas

⁶⁸ Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-76-557/2011

nukentėjusiojo sveikatingumo grupės ir fizinio rengimo treneris (K. B.), treniruoklių salėje uždėdavo ranką nukentėjusiajam ant užpakalio, o kitą ranką, siekdamas paliesti jo lytinius organus, bandė užkišti už apatinių kelnaičių, taip pat kelis kartus lietėsi delnu prie nepilnamečio lytinių organų ir prie užpakalio⁶⁹. Dar vienas panašus pavyzdys iš teismų praktikos - baudžiamoji byla Nr. 1A-637-350/2011: patėvis vulgariais veiksmais, siekdamas seksualinio bendravimo, priekabiavo prie podukros. Prieš nepilnametės podukros valią patėvis S. M. kišdavo savo ranką nukentėjusiai po rūbais, ja liesdavo ir glostydamas nukentėjusiosios krūtis, kišdavo savo ranką jai už kelnaičių, ranka liesdavo jos sėdmenis⁷⁰. Tai aiškūs pavyzdžiai, kurie akivaizdžiai parodo, kad norint veiksmus pripažinti esant vulgariais, jie turi būti aiškiai pavojingi.

Atsižvelgus į išanalizuotus vulgarių veiksmų apibrėžimus ir praktinius pavyzdžius, galima būtų suformuluoti tokius pagrindinius kriterijus, kurie padėtų atpažinti vulgarius veiksmus vertinant kaltininko poelgius:

- 1) Vulgarūs veiksmai turi būti seksualinio pobūdžio;
- 2) Vulgarūs veiksmai turi būti aiškiai įžūlus, nepriimtini, šiurkštūs, atitikti labai didelį nukrypimą nuo priimtinių elgesio normų, nebūti mažareikšmiai;
- 3) Vulgarumas turi būti vertinamas ne vien iš nukentėjusiojo pozicijų (jo supratimo apie prieš jį atliktus veiksmus), bet taip pat turi būti vadovaujama visuomeniniu, bendru tokių veiksmų vertinimu.

Atkreiptinas dėmesys į pirmąjį vulgarių veiksmų požymį (jie privalo būti seksualinio pobūdžio). Atsižvelgiant į tai, bei siekiant BK 152 str. normos aiškesnio supratimo, siūlytina normos dispozicijoje pateiktą žodžių junginį „vulgariais veiksmais“ pakeisti žodžių junginiu „šiurkščiais seksualinio pobūdžio veiksmais“.

BK 152 str. dispozicijoje apie vulgarių veiksmų nurodoma, kad seksualiai priekabiauti prie asmens galima ir panašiais į vulgarius veiksmais. Sunku paaikškinti, kokius poelgius įstatymų leidėjas norėjo apibrėžti seksualinio priekabiavimo normos dispozicijoje įtvirtindamas sąvoką „vulgariais **ar panašiais** (paryškinta autorės) veiksmais“. Pagal pateiktą žodžių prasmę, panašūs į vulgarius veiksmus poelgiai neturėtų būti vulgarūs veiksmai, tačiau turintys tų pačių ar artimų ypatybių vulgariems veiksams⁷¹. Vadinasi, panašūs į vulgarius veiksmai, nebūdami vulgarūs, turi turėti vulgarumo požymių. Taigi, bet koku atveju, tokie veiksmai turi priminti vulgarius. Todėl manytina, kad toks reglamentavimas, įtraukiant į įstatymo tekstą „panašių veiksmų“ požymį, yra perteklinis. Pažymėtina, kad ir praktikoje teismai, sprenddami seksualinio priekabiavimo bylas ir vertindami kaltinamojo veiksmus vulgarumo prasme, nurodo, kad

⁶⁹ Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1S-367-174/2011

⁷⁰ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-637-350/2011

⁷¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Septintasis pataisytas ir papildytas leidimas. Lietuvių kalbos institutas. Vilnius, 2012 m., p. 495

kaltinamojo veiksmai yra arba nėra vulgarūs ir nevertina, ar jie gali būti panašūs į vulgarius ar ne. Todėl siūlytina BK 152 str. dispozicijoje atsisakyti požymio „panašūs į vulgarius veiksmai“. Tai įvestų aiškumo į pačią normos dispoziciją.

2.2.2. Pasiūlymų ir užuominų samprata - suvokimo problemos

Seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti ne tik aktyviais kaltininko vulgariais veiksmais, bet ir kitokiomis formomis. BK 152 str. dispozicijoje nurodoma, kad seksualiai priekabauti prie asmens galima ir pasiūlymais bei užuominomis. Pasiūlymai ir užuominos kitam asmeniui taip pat turi būti nemalonūs, bjaurūs, nepageidaujami, t. y. vulgarūs (seksualinio pobūdžio). Būtų keista, jei baudžiamąja teisine prasme būtų vertinami ne vulgarūs pasiūlymai nukentėjusiajam, pavyzdžiui, pasiūlymas po darbo kartu nueiti į barą ir atsipalaiduoti. Pasiūlymai gali būti išreikšti bet kuria forma - perduodant pasiūlymą žodžiu, raštu, įvairiais gestais ir pan. Jais kaltininkas tiesiogiai siekia seksualinio bendravimo⁷². Todėl vulgarūs pasiūlymai paprastai būna išreikšti neužslėpta forma, kitam asmeniui aiškiai išreiškus savo pageidavimus, norus. Pavyzdžiui, spaudoje yra ne kartą aprašyta situacija, kai bandant įsidarbinti kokioje nors įmonėje, už tai, kad gautų darbo vietą, kandidatui yra pasiūloma suteikti seksualines paslaugas. Konkretus pavyzdys - 2003 m. spaudoje buvo aprašyta situacija, kai moteris apkaltino vieną Kauno politiką seksualiniu priekabiavimu, nes, moters teigimu, jai norint įsidarbinti politiko vadovaujamoje profesinėje sąjungoje, minėtas politikas už tai paprašė lytinių santykių⁷³. Tai vienas klasikinių pavyzdžių - asmeniui už kokią nors naudą pasiūloma atsilyginti seksualinėmis paslaugomis. Kitas pavyzdys - dėstytojai pasiūlymais seksualiai priekabiauja prie studentų. Viename „Vakarų ekspreso“ internetiniame tinklapyje publikuotame straipsnyje buvo paminėta situacija, kuomet tam tikri aukštosios mokyklos dėstytojai reikalavo seksualinių paslaugų iš studentų - priešingu atveju atsisakydavo teigiamai vertinti jų žinias⁷⁴.

Sudėtingiau yra su užuominomis seksualiniam bendravimui. Užuominos yra netiesioginė, užmaskuota, dviprasmiška forma išreikštas pasiūlymas. Užuominos naudojamos vengiant viską pasakyti tiesiogiai, taip savotiškai saugantis nuo galimų nepageidajamų pasekmių. Naudojant užuominas kyla problemų nustatant tikruosius kaltininko ketinimus - kokią iš tikrųjų informaciją jis norėjo perduoti kitam asmeniui, pateikdamas tam tikrą dviprasmybę. Kaip pavyzdį galima pateikti 2012 m. spaudoje pavišintą situaciją, kai viena į Seimą ketinusi kandidatuoti moteris

⁷² Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 192

⁷³ Povilaitis N. Moteris politiką kaltina seksualiniu priekabiavimu // internetinis puslapis "Straipsniai.lt", 2003 m. // http://www.straipsniai.lt/Seksualinis_Priekabiavimas_Lietuvoje/puslapis/11604 [žiūrėta 2013-07-23]

⁷⁴ Valantinienė L. Universitetuose klesti seksualinis priekabiavimas // internetinis dienraštis "Vakarų ekspresas", 2002 m. // <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/universitetuose-klesti-seksualinis-priekabiavimas-371197/> [žiūrėta 2013-07-23]

apkaltino tuometinį švietimo ministrą seksualiniu priekabiavimu. Moteris teigė vieno renginio metu, prasidėjus neoficialiai jo daliai, iš ministro gavusi trumpąją žinutę telefonu – „Gerai, jei nesi prisirišusi prie kambariokės, užsisakau viešbuty kambarį“. Moters tokią dviprasmišką žinutę suprato kaip ministro pasiūlymą kartu su juo intymiai praleisti naktį. Tačiau pats ministras, nors ir neneigė siuntęs tokio turinio trumpąją žinutę, teigė, kad moteris visiškai ne taip interpretavo jos tekstą. Jo teigimu, tokio pobūdžio žinute jis kvietė moterį kartu su kompanija pratęsti vakarą, nes tame kambaryje, į kurį buvo kviesta moteris, buvo ir nemažai kitų žmonių⁷⁵. Taigi, remiantis pateikta situacija, matyti, kad tuos pačius žodžius galima interpretuoti visiškai skirtingai. Būtent su tokio pobūdžio problemomis ir susiduriama nustatinėjant užuominų pobūdį.

Remiantis teismų praktika, susidarius tokiai situacijai, kai galimai seksualiai priekabiuojama užuominomis, teismai aiškinasi papildomas aplinkybes, kurios galėtų patvirtinti arba paneigti galimą seksualinio pobūdžio pasiūlymą nukentėjusiajam. Teismai tokiais atvejais vertina pokalbius, bendravimą iki dviprasmiško pasiūlymo, pačių galimai nukentėjusių asmenų elgesį, žodžius. Jei pagal asmenų elgesį, buvusį iki pateiktos užuominos, galima spręsti, kad kaltininkas pateikdamas dviprasmišką pasiūlymą (uzuominą) negalėjo turėti jokių seksualinio pobūdžio siekių, o apie tokią reikšmę nukentėjęs asmuo galėjo pagalvoti dėl prieš tai atitinkama linkme pakrypusio bendravimo, tuomet daroma išvada, kad seksualinio priekabiavimo nebuvo, nes tą pagrindžiančios užuominos nebuvo susijusios su siekiu seksualiai bendrauti. Tokiu atveju kaltininkas tiesiog pasirenka neetišką, netinkamą elgesį tolimesniam bendravimui su kitu asmeniu, kurio turėtų vengti, siekdamas nesudaryti keblų, dviprasmiškų situacijų. Kaip pavyzdį galima pateikti Panevėžio apygardos teismo bylą, kurioje mokytojas (R. K.) buvo kaltinamas seksualiai priekabiuojęs prie mokinių. Viename iš epizodų R. K. buvo apkaltintas seksualiai priekabiuojęs prie mokinės E. L., o neteisėti veiksmai pasireiškė tokiais poelgiais: E. L. du kartus buvo kviečiama eiti kartu su R. K. (mokytoju) už spintos, siūlant ją *„sutvarkyti tyliai už spintos, kad kiti negirdėtų, o jei nemoka tyliai, eiti kartu į privatų namą“*. Iš viso to matyti, kad šiuo atveju seksualinis priekabiavimas pasireiškė užuomina seksualiam bendravimui. Iš tiesų, iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad mokytojo R. K. pasiūlymas yra vulgarus ir vienareikšmiškai nukreiptas į seksualinio pobūdžio santykius su mokine E. L. Tačiau įvertinus aplinkybes, įvykusias iki šio pasiūlymo, situacija pasikeičia. Teismas nustatė, kad *„Nukentėjusioji [...] patvirtino, kad iš R. K. gavo pasiūlymą eiti už spintos pati išprovokavusi R. K., jam pasakydama vieną iš frazių „sutvarkykit pažymius“, ar „sutvarkykit mane“*. E. L. teigė pasakiusi vieną iš šių frazių turėdama mintyje sutvarkyti jos pažymius, tačiau tvirtina sąmoningai norėjusi pažiūrėti, ar

⁷⁵ Vireliūnaitė L. Milda Bartašiūnaitė: ministras Gintaras Steponavičius siūlė praleisti naktį viešbutyje // internetinis dienraštis "15min.lt", 2012 m. // <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/milda-bartasiunaite-ministras-gintaras-steponavicius-siule-praleisti-nakti-viesbutyje-56-210378> [žiūrėta 2013-07-24]

R. K. užklius jos pasakyto žodžio „sutvarkyt“⁷⁶. Nukentėjusioji taip pat buvo nurodžiusi, kad išgirdusi iš mokytojo atsakymą, kad gali „sutvarkyti tyliai už spintos, bet tai reikia daryti tyliai“, pati pasakė, kad tyliai nemoka, po ko sekė mokytojo žodžiai, kad tokiu atveju jie gali eiti į privatų namą. Kaip matyti iš pateiktų aplinkybių, toks žodžių žaismas tarp mokytojo ir mokinės prasidėjo pastarosios iniciatyva, jai pasakius dviprasmišką užuominą apie pažymių sutvarkymą, kuri nuskambėjo kaip kvietimas seksualiniams santykiams. Šioje situacijoje mokytojas, pasirinkdamas netinkamą, neetišką elgesį, užuot sudrausminęs mokinę ar ignoruodamas tokį jos pasakymą, įsitraukė į jos pradėtą žodžių žaidimą ir jo pasiūlymas sutvarkyti pažymius nuskambėjo kaip siūlymas už spintos užsiimti seksualine veikla su mokine. Taigi iš aplinkybių, vykusių iki užuominų, matyti, kad pokalbis vyko apie pažymius ir tai suprato abi pusės (ir mokytojas ir mokinė). Iš to seka, kad tokios užuominos neatitinka BK 152 str. nurodyto vulgarių užuominų požymio. Tokiai teismų praktikai pritartina, nes bet kuriuo atveju yra sudėtinga nustatyti, ko iš tiesų siekė kaltininkas užuominomis bendraudamas su kitu asmeniu. Todėl tokią situaciją ir galimą užuominų reikšmę geriausiai padeda suprasti vykęs bendravimas iki galimai nusikalstamų veiksmų.

Paminėtina, kad užuominos seksualiniam bendravimui gali pasireikšti ne tik dialogo forma. Užuominomis gali būti ir anekdotai (nukreipti konkrečiam asmeniui), užuominos išreikštos rašytine forma (laiškai, SMS žinutės ir pan.), rodant įvairių vaizdinę medžiagą (filmus, piešinius, fotografijas ir pan.), įvairios dovanos (pvz., apatinis trikotažas ar pan.). Kai kurie autoriai kaip galimą užuominą seksualiam bendravimui įvardija ir atlyginimo padidinimą ar sumažinimą⁷⁷. Tokiais atvejais klausimą dėl užuominų pobūdžio ir ar jas galima laikyti seksualiniu priekabiavimu reikėtų spręsti taip pat, kaip ir su verbalinio pobūdžio užuominomis. T. y. reikia išsiaiškinti situaciją, kokia ji buvo tarp galimo priekabiautojo ir nukentėjusiojo iki užuominų (ar santykiai buvo draugiški, ar asmenys linkę vienas kitą pašiepti, vienas iš kito pasijuokti, krėsti vienas kitam pokštus ir pan.), kokie pokalbiai vyko tarp asmenų, kokioje aplinkoje buvo parodyta, padaryta ir pan. užuomina, kaip elgėsi pats nukentėjusysis ir panašios aplinkybės. Pavyzdžiui, vienoje administracinėje byloje Nr. I-3673-13/07 nustatyta, kad moteris (V. F.) apkaltino direktorių (A. R.) seksualiniu priekabiavimu ir kaip vieną jo pasireiškimo būdų nurodė direktoriaus jai pasakytus žodžius: „reikia numauti tas gražias kelnytes ir neklausti moters pavardės“. Tačiau teismas, išanalizavęs byloje surinktus įrodymus ir liudytojų parodymus nustatė, kad „iš visų bylos duomenų matyti, kad nei medžiaga nagrinėjant kontrolieriaus tarnyboje, nei teisme nei vienas iš apklaustų liudytojų nepatvirtino, jog būtent

⁷⁶ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009

⁷⁷ Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 192

nurodytą frazę girdėjo A. R. sakant tiesiogiai V. F. [...] Kiti teisme apklausti liudytojai (G. G., R. Š., D. N., M. K.) patvirtino, kad frazę apie "gražias kelnytes" yra girdėję iš A. R., kuris dažnai pasakodavo anekdotus, šiaip juokaudavo, tačiau tai buvo sakoma prie visų darbuotojų, ši frazė nebuvo taikoma V. F. [...] A. R. frazė turėjo būti tiriama bendrame pokalbio kontekste, o taip pat atsižvelgiant į situaciją⁷⁸. Taigi, atsižvelgus į papildomas aplinkybes ir visą įvykio situaciją, matyti, kad direktoriaus pasisakymas, nors ir būdamas dviprasmiškas ir, galbūt, darbinėje aplinkoje netinkamas, nebuvo adresuotas konkrečiai vienai darbuotojai - tai buvo vienas iš daugelio vyro pajuokavimų, kuris šioje situacijoje negalėtų būti vertinamas kaip seksualinis priekabiavimas.

Taigi, apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, galima išskirti šiuos pagrindinius pasiūlymų ir užuominų požymius, padėsiančius juos vertinti seksualinio priekabiavimo prasme:

- 1) Užuominos ir pasiūlymai turi būti vulgaraus (t. y. seksualinio) pobūdžio;
- 2) Vertinant užuominas, reikia atsižvelgti į papildomas aplinkybes, nesusijusias su pačia užuomina, t. y. koks bendravimas buvo palaikomas tarp kaltininko ir nukentėjusiojo iki užuominų, kokioje aplinkoje užuomina buvo pasakyta, kam ji buvo adresuota, kaip elgėsi nukentėjusysis iki užuominos ir pan.

2.3. Asmens priklausomumo samprata - juridinis ir faktinis priklausomumas

Labai svarbus BK 152 str. įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo sudėties elementas yra priklausomumas. Seksualinio priekabiavimo normoje nurodoma, kad seksualiai priekabiauti galima tik prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens. Tai fakultatyvus objektyvusis požymis, kurį būtina įrodinėti tokio tipo baudžiamosiose bylose. Neįrodžius tarnybinio ar kitokio priklausomumo, kaltininko negalima traukti baudžiamojon atsakomybėn už seksualinį priekabiavimą pagal BK 152 str. „Pasinaudojimas priklausomumu - tai specifinė psichinės prievartos rūšis, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų, jis privalo paklusti kaltininko, nuo kurio priklauso, valiai. Priklausomumas suponuoja tarp žmonių tokius santykius, kai vieno žmogaus gerovė (padėtis) priklauso nuo kito žmogaus valios⁷⁹. Būtent dėl priklausomumo seksualinį priekabiavimą patyrusiems asmenims yra sudėtinga kreiptis pagalbos. Daugelis nukentėjusiųjų bijo pasekmių, kurios atsiras priekabiautojui sužinojus apie prieš jį pradėtą tyrimą dėl seksualinio priekabiavimo (darbo netekimas, smurtas, materialinio išlaikymo nebeteikimas, kolegų pasmerkimas ir pan.).

⁷⁸ Vyriausiojo administracinio teismo administracinė byla Nr. I-3673-13/07

⁷⁹ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos // Jurisprudencija, 2007, t. 8(98), p. 55

Seksualinio priekabiavimo norma išskiria dvi galimas priklausomumo formas - 1) pagal tarnybą priklausomi asmenys ir 2) kitaip priklausomi asmenys. Šioje vietoje reikėtų pabrėžti, kad teisinė atsakomybė gali kilti tik juridinio priklausomumo pagrindu. Tai bendro pobūdžio nuostata, susiformavusi baudžiamojoje teisėje. Juridinis priklausomumas reiškia, kad santykius tarp asmenų reglamentuoja atitinkami teisės aktai. Vadinasi, norint konstatuoti esant juridiniam priklausomumui, reikia nustatyti ar tarp asmenų egzistuoja kokie nors teisinį pagrindą turintys santykiai.

Tarnybinis priklausomumas reiškia, kad nukentėjusį ir kaltininką sieja darbiniai, tarnybos pagrindu grįsti santykiai⁸⁰. Asmenis tarnybiniai santykiai gali sieti įvairių įstatymų pagrindu - Darbo kodekso, Valstybės tarnybos įstatymo, Karo tarnybos įstatymo pagrindu ir pan. Tarnybinis priklausomumas reiškia, kad asmuo, prie kurio priekabiuojama, yra visiškai ar iš dalies priklausomas nuo priekabiautojo tarnybinių sprendimų ir veiksmų (sprendžia dėl priėmimo į darbą ir atleidimo iš jo, atlyginimo ir priedų prie jo klausimus, sprendžia dėl asmens darbo rezultatų, galimybės kilti karjeros laiptais ir pan.). Tai gali būti santykiai tarp darbdavio ir jo darbuotojo (kandidato į darbuotojus), viršininko ir jo pavaldinio, aukštesnio rango karininko ir kario, skyriaus vedėjo ir skyriaus darbuotojo pan. Kaip tarnybinio priklausomumo pavyzdį galima pateikti vieną pirmųjų Lietuvoje viešai nuskambėjusių seksualinio priekabiavimo atvejų - Alicijos Cudak atvejį. A. Cudak 1994 m. įsidarbino Lenkijos ambasadoje Lietuvoje sekretore. 1995 m. čia pradėjo dirbti ir pirmasis sekretorius, personalo viršininkas B. Maleviczius. Netrukus moteris kreipėsi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl seksualinio priekabiavimo, patirto iš pirmojo sekretoriaus. Lygių galimybių kontrolierius tokį faktą patvirtino. Netrukus po šio įvykio A. Cudak buvo neįleista į ambasadą ir po kelių dienų atleista iš darbo už pravaikštas (nustatyta, kad seksualinis priekabiavimas pasireiškė lytinių santykių reikalavimu, skambučiais į namus, kalbomis intymiomis temomis, fizinės jėgos panaudojimu suduodant per veidą ir kt.⁸¹). Taigi aiškiai matyti, kad tarnybinio priklausomumo santykiai pagrįsti priešasties-pasekmės santykiais⁸².

Sudėtingiau yra su „kitokiu priklausomumu“. Įstatymas, pateikdamas tokią sąvoką, nenurodo, ką reikėtų laikyti kitokiu priklausomumu. Remiantis teismų praktika ir teisine literatūra, galima būtų išskirti tokias „kitokio priklausomumo“ formas:

- 1) Šeimisinis priklausomumas (sutuoktinių priklausomumas vienas nuo kito, vaikų - nuo tėvų ar globėjų, podukros/posūnio - nuo pamotės/patėvio ir pan.) (pvz., baudžiamoji byla Nr. 82-1-0583-03: „E.B. [...] savo namuose seksualiai priekabiavo prie nepilnametės

⁸⁰ Dvilaitis V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybės už jį // Jurisprudencija, 2004, t. 60(52), p. 110

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinė byla Nr. 3K-3-309/2012

⁸² Dvilaitis V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį // Jurisprudencija, 2004, t. 60(52), p. 110

savo dukros J. B., t. y. reguliariai, siekdamas seksualinio pasitenkinimo, norėdamas jai ir sau suteikti litinę aistrą, lietė jos sėdmenis, lytinius organus, krūtis. Nukentėjusioji paaiškino, kad tėvas užrakindavo duris, liepdavo jai nusirengti, liesdavo rankomis jos krūtis, sėdmenis, lytinius organus. J. B. priešinantis tėvas ją pasiguldydavo ant lovos, viena ranka laikydavo jos rankas o kita glamonėdavo. E. B. grasindavo, kad jei kam nors pasakys, tai J. B. bus sumušta⁸³);

- 2) Materialinis priklausomumas - tai toks priklausomumas, kai vienas asmuo yra visiškai ar iš dalies priklausomas nuo kito asmens materialiniu požiūriu, t. y. yra jo išlaikomas ar gauna privalomą materialinę paramą (pvz., baudžiamoji byla Nr. 2K-691/2007: „V. N., kuri tuo metu buvo nepilnametė, buvo priklausoma nuo P. R., o šis pasinaudojo nukentėjusiosios P. N. priklausomumu, grasino panaudoti fizinį smurtą, privertė paklusti jo valiai tenkinti jo seksualinius norus. Nors ji ir turėjo galimybę išvykti iš nuteistojo namų, tačiau ji buvo psichologiškai palaužta, nes norėjo baigti mokslus Alytuje, to pageidavo ir jos motina [...]. Be to, V. N. buvo finansiškai priklausoma nuo P. R., nes šis pirko jai maistą, drabužius, duodavo jai pinigų kitiems asmeniniams poreikiams“⁸⁴);
- 3) Priklausomumas civilinių santykių pagrindu (P. Veršekys teigia, kad priklausomumas galimas ir vienašalių sutarčių pagrindu, nes tokiose situacijose viena šalis yra akivaizdžiai priklausoma nuo kitos (pvz., skolininkas ir kreditorius). Esant priešpriešinėms prievolėms (pvz., būsto nuomotojas ir nuomininkas) reikia žiūrėti į faktinę situaciją - jei nuomininkas prarado pajamų šaltinį, neturi santaupų, jis akivaizdžiai atsiduria nelygiavertėje padėtyje su nuomotoju ir yra labiau nuo jo priklausomas⁸⁵).
- 4) Taip pat išskirtinas toks priklausomumas kaip studento nuo dėstytojo, mokinio nuo mokytojo, vairavimo instruktoriaus nuo besimokančio vairuoti, piliečio nuo policijos pareigūno, paciento nuo gydytojo, praktikanto nuo praktikos vadovo ir pan. Nors konkrečiai teisių ir pareigų vienas kito atžvilgiu įstatymai ir neįtvirtina, jos išplaukia iš norminių teisės aktų. Santykiai tarp tokių asmenų paprastai nebūna sureguliuoti kokiomis nors sutartimis (pvz., darbo sutartimi), tačiau jų tarpusavio teises ir pareigas nustato teisės aktai, numatantys tam tikras teises ir pareigas konkrečioms asmenų grupėms (gydytojams, mokytojams, studentams ir pan.). Nors tokių asmenų nesieja tarnybos, materialiniai ar šeiminiai santykiai, bet vieno asmens sprendimas gali esmingai paveikti kito asmens padėtį (pvz., gydytojas gali atsisakyti išrašyti pacientui reikalingą siuntimą, vairavimo mokytojas - neleisti laikyti vairavimo egzamino ir pan.).

⁸³ Baudžiamoji byla Nr. 82-1-0583-03

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2K-691/2007

⁸⁵ Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 191

Gali kilti klausimas dėl to, kaip reaguoti į tokias situacijas, kai panašus į seksualinį priekabiavimą elgesys pasireiškia tarp asmenų, kurių nesieja juridinis priklausomumas, tačiau tarp jų vyrauja neoficialūs pavaldumo ryšiai (faktinis priklausomumas). Tai gali būti tokia situacija, kai, pavyzdžiui, paauglių grupuotės narys yra priklausomas nuo jos lyderio ar pan. Galima teigti, kad šių neformaliai pavaldžių asmenų veiksmai taip pat susiję priežasties-pasekmės ryšiu su „viršesniu“ asmeniu. Paauglių grupės lyderis gali daryti įtaką kito grupės nario populiarumui grupėje, kitų grupės narių požiūriui į šį asmenį, ar net pašalinti jį iš grupės. Tačiau tokie padariniai yra labiau moralinio pobūdžio, nei galintys esmingai paveikti priklausomo asmens padėtį. Kaip matyti iš prieš tai nagrinėto juridinio priklausomumo, priklausomi asmenys yra pavaldumo nuo kitų asmenų padėtyje, nes jų sprendimai gali turėti rimtų padarinių - darbo netekimas / negavimas, neigiami ar blogi vertinimai studijų procese, paaukštinimo galimybės praradimas, materialinio išlaikymo netekimas ir panašaus pobūdžio pasekmės. Faktinio priklausomumo atveju padariniai esminių, rimtų padarinių nesukelia. Galbūt faktiškai priklausomam asmeniui tokie padariniai ir atrodo svarbūs, tačiau jie bus labiau moralinio, asmeninio pobūdžio, nei galintys atnešti rimtų padarinių. Todėl teigtina, kad seksualinis priekabiavimas yra galimas tik tarp asmenų egzistuojant juridinio pavaldumo santykiams.

2.4. Kaltė ir provokavimo problema

Kaltė - pagrindinis subjektyvusis nusikalstamos veikos požymis. Tai nusikalstamą veiką atliekančio asmens psichinis santykis su objektyviaisiais tokios veikos požymiais. BK 152 str. numatytas seksualinio priekabiavimo baudžiamasis nusižengimas atliekamas veikiant tiesiogine tyčia. Tiesioginė tyčia yra tuomet, kai kaltininkas supranta pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir nori taip veikti (kadangi BK 152 str. sudėtis yra formali, santykis su padariniais neišskirtinas). Vadinasi, seksualiai priekabaudamas prie kito asmens kaltininkas supranta, kad vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis siekia seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo prieš šio asmens valią ir nori taip elgtis. Tokia kaltės forma parodo, kad kaltininkas turi suvokti, jog jo vulgarūs veiksmai (pasiūlymai ar užuominos) kitam asmeniui yra nemalonūs, nepageidaujami, bjaurūs. Jei tokių pojūčių kaltininko veiksmai kitam asmeniui nesukelia, negalima kalbėti ir apie baudimą už seksualinį priekabiavimą. Tokiu atveju šių asmenų tarpusavio santykius reikėtų įvardyti ne kaip priekabiavimą, o kaip flirtą ar tam tikrą tarpusavio bendravimo būdą, kurį abi pusės toleruoja ir jam pritaria. Todėl galimi atvejai, kai kaltininkas, norėdamas išvengti atsakomybės už seksualinį priekabiavimą, ginsis tuo, kad jis nesuprato, jog kitam asmeniui jo dėmesys nemalonus ir nepageidaujamas. Tokiais atvejais

nukentėjusiojo vaidmuo tampa labai svarbus. Prasidėjus seksualinio priekabiavimo veiksams, jei jie nukentėjusiajam yra nemalonūs ir netoleruoti, jis tai turi nedviprasmiškai aiškiai parodyti priekabiautojui. Asmuo, prie kurio seksualiai priekabiuojama, tai gali padaryti pasakydamas ar informuodamas raštu, kad kaltininko veiksmai jam nepriimtini, taip pat savo nepasitenkinimą gali išreikšti aiškiai atsisakydamas kaltininko dėmesio - pvz., atsitraukdamas nuo jo, kai šis nori apsikabinti ar bando priartėti kitokio fizinio kontakto būdu, atsisakant priimti intymias dovanas, ignoruojant intymius pasiūlymus ir pan. Pavyzdžiui, Kėdainių rajono apylinkės prokuratūros baudžiamosios bylos Nr. 66-1-00947-03 kaltinamajame akte nurodyta, kad „*J. V. įtariamasis tu, kad [...] lauke ir savo namuose [...] siekdamas seksualinio pasitenkinimo, vulgariais veiksmais seksualiai priekabiavo prie materialiai nuo jo priklausomos nepilnametės globotinės V. M. [...], tai yra: prievarta ją bučiavo, rankomis lietė krūtis, lytinius organus, vulgariai kalbėjo apie nukentėjusios lytinius organus ir krūtis. Nors įtariamasis kalnu nepripažino, tačiau nukentėjusioji V. M. paaiškino, kad mirus jos mamai, liko gyventi su patėviu, kuris ją augino nuo 9 metų. Dar mamai esant gyvai, patėvis liūdavo jos krūtis ir sakydavo, kad tėvui tas yra galima. V. M. prašydavo patėvio to nedaryti*“⁸⁶. Be to, svarbu pabrėžti, kad priekabiavimas galima nebūtinai kiekvieną kartą ta pačia forma (pvz., žodine). Kaltininkas vieną kartą gali priekabiavimas žodžiu, kitą kartą siūsdamas rašteliu, o dar vėliau - pereiti prie fizinių veiksmų. Jei nukentėjęs asmuo po pirmų kaltininko poelgių (pvz., žodinių) išreiškė nepriitarimą tokiems jo veiksams, nereikia, kad kaltininkas kitą kartą gali nebaudžiamas priekabiavimas fiziniais veiksmais. Jis turi suprasti, kad nukentėjusiam asmeniui nemaloni ne pati priekabiavimo forma, o priekabiavimo faktas ir kaltininko rodymas vulgarus (seksualinio pobūdžio) dėmesys.

Pakartotinumai nagrinėjamo baudžiamojo nusižengimo atveju yra reikšmingas kriterijus. Svarbu, kad iš nukentėjusiojo žodžių ar poelgių kaltininkui būtų aišku, jog pakartotiniai tokio pobūdžio veiksmai iš kaltininko pusės yra nelaukiami ir nemalonūs. Nes būtent iš tokios nukentėjusiojo reakcijos kaltininkas gali suvokti, kad jo veiksmai kito asmens atžvilgiu yra nepageidaujami ir tik tai supratęs iš jo galima reikalauti nutraukti atitinkamus veiksmus. Jei kaltininkas supratęs, kad toks jo dėmesys yra nepriimtinas, nutraukia savo veiksmus, jo negalima traukti baudžiamajon atsakomybėn už seksualinį priekabiavimą. Pakartotinumai tokiais atvejais leidžia kalbėti apie intensyvumą, sistemiškumą, kas parodo, kad veiksmai iš tiesų yra pavojinga ir ją jau galima vertinti griežčiausiomis priemonėmis, t. y. baudžiamosios teisės prasme. Todėl, aiškumo ir tikslesnio normos taikymo tikslais, į BK 152 str. dispoziciją siūlytina įtraukti požymį, nurodantį, kad baudžiamąją atsakomybę pagal minėtą straipsnį užtraukia tik nevienkartiniai vulgarūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos.

⁸⁶ Dvilaitis V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį // Jurisprudencija, 2004, t. 60(52), p. 110-111

Seksualinio priekabiavimo atvejais šios veikos kvalifikavimą apsunkina ir provokavimo problema. Sudėtinga išspręsti situaciją, kai prie seksualinio priekabiavimo atsiradimo iš dalies prisideda ir pati auka. Nors visuomenėje neretai išreiškiama nuomonė, kad negalima kaltinti aukos išprovokavus seksualinio priekabiavimo veiksmus jos atžvilgiu, tačiau negalima į tai žiūrėti absoliučiai. Pasitaiko atvejų, kai pati „auka“ tai suprasdama intriguoja, skatina kaltininką tęsti savo pradėtus seksualinio priekabiavimo veiksmus, o kartais ir pirma pradeda intriguojantį elgesį. „Aukai“ tokie veiksmai gali būti nemalonūs, nepriimtini, tačiau vedama tik jai vienai žinomų paskatų (pvz., noras paerzinti kaltininką), ji kaltininkui neišreiškia savo nepasitenkinimo jo veiksmais. Tačiau po kurio laiko jai tokie veiksmai atsibosta ir ji apkaltina asmenį seksualiniu priekabiavimu. Manytina, kad tokiose situacijose seksualinio priekabiavimo veiksmus atlikęs asmuo neturėtų atsakyti pagal BK 152 str., nes jis negalėjo suprasti, kad jo veiksmai kitam asmeniui buvo nepriimtini, kadangi pastarasis asmuo neišreiškė nepasitenkinimo ir net pats skatino tokį elgesį. Realus pavyzdys - jau nagrinėta Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla⁸⁷, kurioje vidurinės mokyklos mokytojas buvo kaltinamas seksualiai priekabiavęs prie savo mokinės. Tačiau nagrinėjant bylą buvo nustatyta, kad pati mokinė provokavo mokytoją - norėdama, kad šis sutvarkytų jos pažymius, ji tyčia pasirinko žodžių žaismą, pasakydama „sutvarkykite mane“. Reaguodamas į tokius žodžius mokytojas pasiūlė tai padaryti tyliai už spintos. Mokinė, toliau provokuodama mokytoją atsakė, kad tyliai nemoka, po ko sekė mokytojo pasiūlymas tokiu atveju eiti į privatų namą. Vėliau dėl šių mokytojo poelgių prieš jį buvo pradėtas baudžiamasis procesas dėl seksualinio priekabiavimo. Tačiau akivaizdu, kad už tokius poelgius mokytojo traukti baudžiamojon atsakomybėn negalima. Tokio pedagogo elgesio iniciatorė buvo jo mokinė, kuri ne tik po pirmų dviprasmiškų mokytojo užuominų neparodė, kad jai tai nemalonu, tačiau ir toliau provokavo mokytoją. Tokioje situacijoje mokytojas negalėjo suprasti, kad jo veiksmai buvo nepageidaujami.

Tačiau ir pačios provokacijos nereikia suabsoliutinti. Manytina, kad provokacija turėtų būti tyčinė, kryptinga kaltininko atžvilgiu. Jei, pavyzdžiui, moteris į darbą ateina apsivilkusi palaidine su gilesne nei paprasti iškirpte, tai negali iškarto reikšti provokacijos. Jei tokia moteris nerodo išskirtinio dėmesio kuriam nors asmeniui, nesistengia savo elgsena atkreipti į save dėmesį, o elgiasi įprastai, kaip ir kiekvieną kitą dieną, tuomet būtų sunku kalbėti apie provokaciją iš jos pusės. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ir įvykus provokacijai, seksualinis priekabiavimas vis viena yra įmanomas. Tai tokia situacija, kai asmuo, kuris provokavo kaltininką, atsisako savo veiksmų, jų nebetęsia ir aiškiai parodo kaltininkui, kad jam jo dėmesys nebepatinka ir yra nepageidautinas. „Esant seksualiniam priekabiavimui valios pasikeitimas yra įmanomas, o štai nusikalstamai veikai kvalifikuoti nėra būtina santykių

⁸⁷ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009

priešistorė⁸⁸. Taigi kaltininkas tokiose situacijose negalės pasiteisinti, kad su nukentėjusiuoju juos anksčiau siejo artimi santykiai ar kad anksčiau nukentėjusysis tokiam jų bendravimo būdai nesipriešino.

Atsižvelgiant į provokavimo problemą, vertinant kaltininko veiksmus, galima būtų vadovautis realumo, realių ketinimų kriterijumi, kaip tai daroma, pavyzdžiui, vertinant kyšininkavimo ar grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą atvejus. Pavyzdžiui, grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą baudžiamosiose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad *„nustatant grasinimo realumą, būtina įsitikinti, kad kaltininko elgesys buvo teisingai suprastas, kad nagrinėjamojoje situacijoje buvo pakankamas pagrindas bijoti dėl šio asmens ketinimų ir kad jis iš tikrųjų siekė įbauginti nukentėjusįjį (tai nebuvo nevykęs pokštas, spontaniškai išsprūdę žodžiai, į grasinimą panašūs, bet kitokią prasmę turintys veiksmai ir pan.)“*⁸⁹. Tokį aiškinimą šiek tiek perfrazavus galima pritaikyti ir seksualinio priekabiavimo atvejams: vertinant, ar kaltininko veiksmai tikrai buvo seksualinio priekabiavimo pobūdžio, būtina įsitikinti, kad kaltininko elgesys buvo teisingai suprastas, kad konkrečioje situacijoje buvo pagrindas bijoti ir jaustis pažemintam dėl šio asmens ketinimų ir kad kaltininkas iš tikrųjų siekė seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo (tai nebuvo nevykęs pokštas, neetiškas asmens bendravimo būdas, spontaniškai išsprūdę žodžiai ar pan.). Tai reiškia, kad į situaciją reikia žiūrėti ne vien iš nukentėjusiojo subjektyvaus vertinimo pusės, tačiau svarbus ir kaltininko subjektyvus požiūris į atliekamus veiksmus. Esant seksualiniam priekabiavimui reikia nustatyti, kad tokį veiksmų pobūdį supranta ir auka, ir kaltininkas. Panašiai realumo kriterijus naudojamas ir sprendžiant kyšininkavimo atvejus. Tokio pobūdžio situacijose sprendžiama ar pažadas paimti kyšį, susitarimas dėl jo, kyšio reikalavimas ar provokavimas jį duoti yra realus. Kiekvieną kartą būtina nustatyti kaltininko norą gauti kyšį, o tai reiškia ir tokių pažadų, reikalavimų ir provokacijos realumo identifikavimą⁹⁰. Galimos situacijos, kai įtariamas asmuo iš tiesų tiesiog ne laiku ir ne vietoj pajuokavo apie norą gauti sau kokią nors naudą, bet iš tiesų net negalvojo reikalauti (susitarti, provokuoti, pažadėti paimti) kyšį, arba tiesiog būti neteisingai suprastas. Pavyzdžiui vienoje baudžiamosiose bylose (Nr. 2K-231/2007) policijos pareigūnai buvo apkaltinti provokavimu duoti kyšį, nes kelių pažeidėjui paaiškino už kokį pažeidimą jis buvo sustabdytas ir kokios už tai numatytos administracinės nuobaudos. KET pažeidėjas pagalvojo, kad tokiais

⁸⁸ Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 192

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-341/2010

⁹⁰ Gutauskas A. Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamosio teisinio vertinimo aspektai // Verslo teisės aktualijos // Vilniaus teisės ir verslo kolegija, 2008, t. 2, p. 29

poelgiais iš jo reikalaujama kyšio (aiškinant, kokios nuobaudos jam gresia), nors pareigūnai tokio ketinimo neturėjo, o tiesiog vykdė tesėtas savo pareigas⁹¹.

Todėl, remiantis grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą ir kyšininkavimo bylų nagrinėjimo specifiška, siūlytina ir vertinant seksualinio priekabiavimo atvejus kiekvieną kartą įrodyti kaltininko realų norą seksualiai priekabauti prie nukentėjusiojo asmens. T. y. vertinant seksualinio priekabiavimo atvejus taikyti realių ketinimų kriterijų.

2.5. Tikslas - seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas

Tikslas - tai subjektyvusis fakultatyvus nusikalstamos veikos požymis. Teisės teorijoje tikslas suprantamas kaip su nusikalstamos veikos padarymu susiję asmens siekiai. Tai priežastys, dėl kurių asmuo nusprendė įgyvendinti nusikalstamą veiką. Nors pripažįstama, kad tikslas (kaip ir motyvas) yra vienas iš sunkiausiai nustatomų veikos požymių⁹², seksualinis priekabiavimas yra viena iš nedaugelio normų BK, kurios sudėtyje jis yra numatytas, o „*teisingam veikos kvalifikavimui svarbu nustatyti tikslą*“⁹³. Todėl įvertinti, ar asmuo seksualiai priekabiavo prie pavaldaus sau asmens tampa dar sudėtingiau.

Įgyvendindamas BK 152 str. numatytą baudžiamojo nusižengimo sudėtį kaltininkas gali siekti dviejų tikslų: 1) seksualinio bendravimo su nukentėjusiuoju, ar 2) seksualinio pasitenkinimo. Užtenka bent vieno iš šių tikslų siekimo, kad asmenį būtų galima traukti baudžiamojon atsakomybėn pagal minėtą BK normą. Seksualinio bendravimo tikslas - tai kaltininko siekis lytinių santykių su kitu asmeniu (tiek natūraliu būdu, tiek kitokiomis santykiavimo formomis). Tik šiuo atveju kaltininkas tokio bendravimo siekia vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis. Remiantis gramatiniu BK 152 str. normos dispozicijos aiškinimu ir atsižvelgiant į tai, kad BK 152 str. norma yra formali, seksualiai priekabiaujant baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka tik kaltininko, atliekančio dispozicijoje nurodytus veiksmus, pačio siekio, o ne rezultato (t. y. seksualinio bendravimo) pasiekimo. Jei, vis dėlto, savo vulgariais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis kaltininkas pasiekia to, kad nuo jo priklausomas asmuo su juo sutinka seksualiai bendrauti, tokia veika jau kvalifikuojama pagal kitus BK straipsnius (pvz., BK 151 str.), nes BK 152 str. dispozicija tokių padarinių neapima. Be to paminėtina, kad seksualinio bendravimo gali būti siekiama ne tik tarp skirtingų lyčių asmenų, tačiau ir tarp tos pačios lyties asmenų. Seksualinio pasitenkinimo tikslas - tai atvejai, kai kaltininkas nesiekia seksualinio bendravimo su nukentėjusiuoju, bet pasitenkinimą jam kelia vien patys vulgarūs poelgiai nukentėjusiojo atžvilgiu. Taip pat galimi atvejai, kad

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-231-2007

⁹² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Justitia, Vilnius, 2006 m., p. 415

⁹³ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009

seksualinio pasitenkinimo tikslas yra tarsi atsarginis, jei siekiant seksualinio bendravimo su auka pasiekti seksualinio bendravimo nepavyksta⁹⁴.

Įvertini, ar asmuo turėjo tikslą seksualiai priekabaudamas prie kito žmogaus seksualiai su juo bendrauti ar tiesiog seksualiai pasitenkinti, nėra paprasta. Kaltininkas gali teigti, kad tokių siekių jis neturėjo, jis tiesiog norėjo parodyti dėmesį kitam žmogui, jį paerzinti ar, galbūt, jį įžeisti. Analizuojant ar asmuo turėjo BK 152 str. numatytą tikslą, reikia vertinti ar konkretūs kaltininko poelgiai galėtų suteikti asmeniui seksualinį pasitenkinimą, ar tokiais poelgiais yra realu pasiekti seksualinio bendravimo su kitu asmeniu, ar kaltininkas galėjo turėti pretekstą įžeisti asmenį, o ne tikėtis su juo seksualinio bendravimo ir panašias aplinkybes. Visuomet nustatinėjant tikslą, reikia neabejoti, kad kaltininkas jį turėjo, nes priešingu atveju galioja nekaltumo prezumpcijos sekmuo - visos abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai.

Teismų praktikoje nustatinėjant tikslą yra vertinama visuma aplinkybių, kuriomis buvo galimai atlikti seksualinio priekabavimo veiksmai ir žiūrima, ar tokiomis aplinkybėmis atlikti vulgarūs veiksmai, pasakytos konkrečios frazės ar užuominos galėjo reikšti siekį seksualiai bendrauti ar pasitenkinti.

Vertinant teismų praktiką seksualinio priekabavimo tema galima daryti išvadą, kad teismai vertindami tikslo seksualiai bendrauti ar pasitenkinti buvimą, paprastai lakoniškai nurodo kuo remiantis tą tikslą esant nustatė ar paneigė jo buvimą. Neretai teismai tiesiog apsiriboja nuoroda, kad toks tikslas kaltininko veikoje buvo arba ne. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-441-168/2009 teismas nurodė, kad „R. K. S. I. pasakyti žodžiai „nugarą peršalsi“, kurie nukentėjusios buvo įvertinti kaip jos nužiūrinėjimas, dainelės apie svajonių moterį dainavimas ar frazės „tau pavyko“ pasakymas, jai sukant plaukų sruogą, neparodo R. K. tikslo su ja seksualiai bendrauti ar pasitenkinti [...] Nors byloje esantys duomenys ir patvirtina, kad R. K. rodė didesnę dėmesį E. L. ir S. I., tačiau vien atskiros frazės ar netinkami išsireiškimai, pasakyti nukentėjusiosioms, aplinkybės, kurioms esant tos frazės buvo pasakytos (pamokų metu), neliudija apie R. K. siekį seksualiai bendrauti ar pasitenkinti ir negali būti laikomi seksualiniu priekabavimu BK 152 str. 1 d. numatyta prasme“⁹⁵. Su tokiu teismo vertinimu sutiktina, tačiau teismas, nurodydamas, kad R. K. panaudojo netinkamus išsireiškimus, nenurodė, kodėl jie neparodo tikslo seksualiai bendrauti ar pasitenkinti. Jau buvo aptarta, kad frazė „nugarą peršalsi“ nebūtinai reiškia, kad R. K. nukentėjusią nužiūrinėjo, todėl pasakyta viena tokia frazė, kuri gali reikšti ir paprasčiausią pastabą, vargiai gali sukelti seksualinį pasitenkinimą ar siekį seksualiai bendrauti. Tikslą kaltinamojo žodžiuose būtų galima įžvelgti,

⁹⁴ Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė 2008 (68), p. 194

⁹⁵ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009

jei jis, pavyzdžiui, būtų pasakęs frazę, jog mergina atrodo sukaitusi ir jai reikėtų nusivilkti megztinį (švarkelį ar pan.). Toliau - dainelės apie svajonių moterį dainavimas. Kadangi teismas išsamiau apie dainelės turinį nepasisakė, darytina išvada, kad dainelė buvo paprasta (joje nebuvo gašlių, nemalonių, žeminančių žodžių ar pan.). O eilinės dainelės dainavimas nors ir girdint kitiems asmenims abejotinai gali reikšti siekį seksualiai bendrauti ar suteikti pasitenkinimą. Galiausiai - frazė „tau pavyko“, merginai sukant plaukų sruogą ant piršto. Vėlgi, kaip jau buvo aptarta anksčiau, nėra aišku, ką, pasakydamas tokią frazę, R. K. turėjo galvoje. Taip pat vertinant tai, kad frazė buvo pasakyta ne asmeniškai merginai, o girdint visai klasei (pamokos metu), darytina išvada, kad tikslas seksualiai bendrauti ar pasitenkinti ir šiuo atveju nenustatytas. Taip pat, pritarina teismo nuomonei, kad „vien atskiros frazės“⁹⁶ negali liudyti apie tikslo seksualiai bendrauti ar pasitenkinti buvimą. Reikia vertinti visą pokalbio kontekstą, visą sakinį ar kaltininko pasisakymą. Neretai iš pokalbio išskyrus kelis žodžius, neatsižvelgiant į tai, kada, kokiomis aplinkybėmis, koku tonu ir su kokiais kitais žodžiais jie buvo pasakyti, gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad jie buvo netinkami konkrečiam adresatui. Todėl pasitvirtina teiginys, kad vertinant paskatas frazes reikia vertinti pokalbio visumą, o ne atskiras jo ištraukas. Taigi, kaip nurodė teismas – „byloje esančiais ir pirmos instancijos teisme šios bylos nagrinėjimo metu ištirtais įrodymais nebuvo nustatytas R. K. subjektyviosios pusės - tikslo seksualiai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti turėjimas. Byloje tokių R. K. siekių nėra nustatyta, o vien tik vulgaraus, dviprasmiško, nepadoraus pasakyto pavienio žodžio ar frazės, neįrodžius įstatymo reikalaujamo tikslo, atsakomybei kilti nepakanka“⁹⁷.

Kitose bylose teismai, nuteisdami kaltinamuosius ir pripažindami, kad jie seksualiai priekabiavo prie nukentėjusiojo, nenagrinėja tikslo buvimo kaltinamojo veiksmuose. Tai galbūt ir pateisinama, nes tokiose bylose, vertinant kaltinamojo atliktus veiksmus, nekyla abejonių, kad tokiais poelgiais buvo siekiama seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo. Tokie abejonių nekeliantys atvejai yra, pavyzdžiui, kai kaltinamasis seksualiai priekabiauja prie sugyventinės dukros - liesdamas jos krūtinę ir kišdamas rankas už apatinių kelnaičių⁹⁸. Kitas pavyzdys - treneris seksualiai priekabiavo prie savo mokinio - uždėdavo savo ranką ant mokinio užpakalio, kita ranka bandė liesti jo lytinius organus, užkišdamas ranką už apatinių kelnaičių, taip pat kelis kartus delnu lietėsi prie mokinio lytinių organų ir užpakalio⁹⁹. Tokie veiksmai papildomo aiškinimo, ar kaltininkas jais siekė seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, nereikalauja, nes tai matyti iš pačių poelgių. Liesti intymias kito žmogaus vietas, kišti rankas už apatinių drabužių ir panašiais veiksmais nesiekti seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo praktiškai neįmanoma.

⁹⁶ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009

⁹⁷ Ten pat

⁹⁸ Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-76-557/2011

⁹⁹ Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1S-367-174/2011

Galbūt dėl to teismai tokiose aiškiose bylose neskiria daugiau dėmesio tikslo buvimui kaltininko veikoje aptarti.

Taigi, norint teisingai nustatyti kaltininko veikoje esant tikslą seksualiai bendrauti ar pasitenkinti, reikia vertinti ne tik konkrečias frazes, veiksmus ar pasakymus, bet privalu atsižvelgti ir kitas bylos aplinkybes. Norint teisingai įvertinti kaltininko siekius, svarbu visas aplinkybes vertinti platesniame konkrečių įvykių kontekste, neapsiribojant konkrečiomis iš pokalbio išskirtomis frazėmis, nevertinant tik konkretaus veiksmo ar poelgio. Kadangi kiekvienas poelgis ar frazė, išskirtas iš viso įvykių ar pokalbio konteksto, pats savaime gali įgyti visiškai kitokią reikšmę ir būti netinkamai interpretuotas.

2.6. Pakaltinamumas ir subjekto amžius

Trauktino baudžiamojon atsakomybėn asmens amžius ir pakaltinamumas pagal BK 152 str. nekelia didesnių kvalifikavimo problemų. Tačiau, išsamumo tikslais, verta bendrais bruožais apžvelgti likusius neaptartus objektyviuosius BK 152 str. požymius: pagrindinį objektyvųjį - subjekto amžių, ir pagrindinį subjektyvųjį - pakaltinamumą.

Amžiaus riba baudžiamajai atsakomybei kilti už konkrečią nusikalstamą veiką nustatoma remiantis BK 13 str. Bendras principas yra tas, kad asmenys nuo 16 metų atsako už visas veikas, numatytas BK specialiojoje dalyje. BK 13 str. 2 d. įtvirtinta išimtis - čia numatytas nusikalstamų veikų sąrašas, už kurių padarymą asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn jau nuo 14 metų amžiaus. Remiantis šiuo sąrašu matyti, kad jame neminimas seksualinis priekabiavimas - vadinasi, taikomas bendras amžiaus baudžiamajai atsakomybei kilti principas ir asmuo už seksualinį priekabiavimą atsakys jei bus sulaukęs 16 metų amžiaus. Manytina, kad tokia amžiaus riba yra pasirinkta tinkamai. Tokio amžiaus asmenys jau turi gebėjimų ir gyvenimiškos patirties, kad galėtų suvokti seksualinio priekabiavimo veiksmų reikšmę ir jų padarinius, geba suprasti kokias pasekmes jo elgesys gali sukelti kitam žmogui. Be to, reikia atsižvelgti ir į tai, kad vienas iš BK 152 str. sudėties požymių yra nukentėjusiojo pavaldumas kaltininkui. Atveju, kad jaunesnis nei 16 metų asmuo galėtų priiminėti sprendimus, kurie neabejotinai galėtų turėti reikšmingos įtakos kitam asmeniui - t. y. turėti sau pavaldžių asmenų, yra labai nedaug. Tai tik patvirtina tinkamą amžiaus ribos baudžiamajai atsakomybei kilti pasirinkimą.

Yra įdomių pavyzdžių, kuomet už seksualinį priekabiavimą yra baudžiami ir mažamečiai asmenys. Tiesa, taip daroma ne baudžiamąja tvarka, o remiantis vidine mokyklos drausmės tvarka ir tai vyksta ne Lietuvoje, o Jungtinėse Amerikos valstijose. 2012 m. buvo aprašytas atvejis, kai Kolorado valstijoje gyvenantis šešiametis D. Meadows'as buvo nušalintas nuo pamokų už seksualinį priekabiavimą. Jo veiksmai pasireiškė tuo, kad savo bendraklasei jis

padainavo vienos muzikinės grupės dainą „I'm sexy and i know it“ (liet. aš esu seksualus ir tai žinau). Tiesa šią dainą D. Meadows'as mergaitei tą pačią dieną dainavo jau ne pirmą kartą¹⁰⁰. Remiantis Lietuvoje vyraujančiu požiūriu, abejotina, ar tokio amžiaus vaikas galėjo suprasti ką reiškia šios dainos žodžiai ir apskritai - ar jis suprato savo veiksmų reikšmę. Komentuodama šį įvykį šešiamečio motina taip pat abejojo ar vaikas suprato savo veiksmus, bei samprotavo ar tokie veiksmai iš viso galėtų būti laikomi seksualiniu priekabiavimu.

Toliau - pakaltinamumas. Pakaltinamumas suprantamas kaip gebėjimas suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Bendra taisyklė yra ta, kad pakaltinamumo klausimas nėra keliamas, jei nekyla abejonių, kad asmens psichinė sveikata yra gera. Yra preziumuojama, kad visi asmenys yra pakaltinami, tačiau ši prezumpcija gali būti paneigta. Už seksualinį priekabiavimą (kaip ir už bet kokią kitą nusikalstamą veiką) gali atsakyti tik pakaltinamas asmuo - t. y. kuris seksualiai priekabaudamas suprato savo veiksmus (jų socialinę reikšmę) ir gebėjo juos valdyti. Jei, vis dėlto, nustatoma, kad asmuo veikos atlikimo metu buvo nepakaltinamas (ar tokiu tapo po veikos), nesprendžiamas jo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už seksualinį priekabiavimą klausimas, o pradedamas kitas procesas - priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesas.

¹⁰⁰ Internetinis dienraštis "lytas.lt" // <http://www.lytas.lt/-13364594581336194854-%C5%A1e%C5%A1iametis-nu%C5%A1alintas-nuo-pamok%C5%B3-d%C4%97l-seksualinio-priekabiavimo-video.htm> [žiūrėta 2013-07-31]

3. SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO NORMOS SANTYKIS SU KITOMIS TEISĖS NORMOMIS

3.1. Seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti normų santykis ir atribojimas

Seksualinio priekabiavimo veiksmai tam tikrais atvejais gali būti panašūs į privertimą lytiškai santykiauti (BK 151 str.). Abi šios normos baudžia už amoralų siekį patenkinti savo seksualinius norus. Tiek vienoje, tiek kitoje normoje yra nurodoma, kad veikos gali būti atliekamas prieš nukentėjusįjį, kuris yra priklausomas nuo kaltininko (privertimo lytiškai santykiauti normoje dar nurodoma, kad priversti lytiškai santykiauti galima ir panaudojus fizinį smurtą ar kitokią psichinę prievartą). Todėl kartais kyla problemų kvalifikuojant tokias situacijas, kai, pasinaudodamas viršesne padėtimi, kaltininkas reikalauja seksualinių santykių su nukentėjusiuoju. Pavyzdžiui situacija, kai darbdavys savo darbuotojui pateikia intymaus pobūdžio pasiūlymą, gali būti panaši ir į seksualinį priekabiavimą ir į bandymą priversti lytiškai santykiauti. Šiuo atveju negalima atmesti ir varianto, kad darbdavys neketina pažeisti įstatymų, o tokiais savo poelgiais siekia rimtų santykių su nukentėjusiuoju.

Siekiant atskirti šias dvi tame pačiame BK skyriuje esančias normas, reikia vadovautis dviem kriterijais: 1) nusikalstamos veikos baigtumo momentu; 2) prievartos pobūdžiu.

Pirmiausia aptartinas nusikalstamos veikos baigtumo momentas. Analizuojant BK 151 str. dispoziciją matyti, kad joje vartojama frazė „**privertė** (paryškinta autorės) jį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą“. Vadinas, norint įvertinti šią veiką kaip baigtą, reikia nustatyti, kad atlikdamas BK 151 str. dispozicijoje nurodytus veiksmus kaltininkas privertė nukentėjusįjį tenkinti jo seksualinius įgeidžius - t. y. palaužė nukentėjusiojo valią ir nukentėjusysis sutiko su kaltininko reikalavimais. Tai parodo, kad šios normos sudėtis yra materialinė. Verčiant nukentėjusįjį tenkinti kaltininko lytinę aistrą privalu nustatyti, kad vertimas buvo pasisekęs ir baigtas. Vertinant seksualinio priekabiavimo normos dispoziciją (BK 152 str.) matyti, kad čia vartojama frazė „tas, kas **siekdamas** (paryškinta autorės) seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo [...]“. Tai reiškia patį veiksmą, bet ne jo rezultatą. Vadinas, šios nusikalstamos veikos baigtumui nustatyti nereikia konstatuoti, kad kaltininkas pasiekė seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo tikslą. Baudžiama yra ir už patį siekimą, dar nepasiekus norimo rezultato. Tai parodo, kad seksualinio priekabiavimo normos sudėtis yra formali. Todėl tais atvejais, kai akivaizdu, kad nukentėjusiojo valia buvo palaužta - t. y. nukentėjusysis sutinka su kaltininko seksualinio pobūdžio reikalavimais, atsiranda daugiau galimybių (didesnė motyvacija) veiką kvalifikuoti kaip privertimą lytiškai santykiauti (BK 151 str.). Kitu atveju - jei nepavyksta palaužti nukentėjusiojo valios - yra didesnė motyvacija kaltininką kaltinti seksualiniu

priekabiavimu¹⁰¹. Galima teigti, kad seksualinis priekabiavimas seksualinių santykių ar kitokio seksualinio pasitenkinimo būdų kaip padarinių neapima. BK 152 str. kriminalizuoja patį amoralų tokių santykių siekimą. O jei, vis dėlto, kaltininkui įstatymo uždraustais veiksmais pavyksta išgauti nukentėjusiojo sutikimą tokiems santykiams, taikoma norma, kuri tokius padarinius apima - BK 151 str.

Kitas kriterijus - psichinės prievartos pobūdis ir intensyvumas. Prof. dr. O. Fedosiuko teigimu - privertimo lytiškai santykiauti normai yra būdinga aiškesnė psichinė prievarta¹⁰². Tai reiškia, kad kaltininkas, versdamas nukentėjusį lytiškai su juo santykiauti, naudoja ryškesnes, intensyvesnes psichinės prievartos formas - grasina paskleisti kompromituojančią informaciją apie nukentėjusįjį, grasina fiziniu smurtu, susidorojimu, turto sugadinimu ar sunaikinimu, grasina sutrikdyti sveikatą nukentėjusiojo artimiesiems ir pan. Nukentėjusysis aiškiai suvokia, kokios konkrečiai pasekmės gali atsirasti jam atsisakius lytinių santykių su kaltininku ar jo nurodytu asmeniu. Šiai normai labiau būdingas bauginamasis pobūdis. Praktikoje grasinimai dažniausiai pasireiškia grasinimais fiziniu smurtu nukentėjusiajam ir jo šeimos nariams (pvz., baudžiamoji byla Nr. 1-208/2008: *„S.S. [...] pagal BK 151 str. 2 d. yra kaltinamas tuo, kad [...] turėdamas tikslą lytiškai santykiauti su nepilnamete S. L. [...], prieš jos valią, naudodamas psichinį smurtą, pasireiškusį grasinimais nepilnametei S. L. ir jos šeimai padaryti kūno sužalojimus, taip pat sunaikinti asmeninį turtą, taip palauždamas nukentėjusiosios pasipriešinimą, privertė pastarąją su juo sistemingai santykiauti“*¹⁰³), ar grasinimais paviešinti nukentėjusįjį kompromituojančią informaciją (pvz., baudžiamoji byla Nr. 1A-180-193/2011: *„Kaltinamasis R. S. [...] nuolat panaudodamas psichinę prievartą, o būtent: grasindamas paviešinti M. Š. nuotraukas, kuriose ji pavaizduota nuoga, vertė nepilnametę M. Š. su juo lytiškai santykiauti“*¹⁰⁴). Tuo tarpu seksualinio priekabiavimo norma taikoma tuomet, kai kaltininko veiksmuose psichinės prievartos požymis beveik neegzistuoja. Esminis psichinės prievartos momentas šios normos atžvilgiu yra tai, kad nukentėjusysis žino esąs tam tikra prasme pavaldus priekabiautojui, ir nukentėjusiojo išreikštas nepasitenkinimas gali turėti jam tam tikrų neigiamų pasekmių. Seksualinio priekabiavimo atveju kaltininkas neišreiškia savo reikalavimų seksualiniam bendravimui kokia nors grasinančia forma. Kaltininkas nepriimtinais nukentėjusiajam veiksmais siekia jo dėmesio ar seksualinio pasitenkinimo, o patys kaltininko veiksmai nukentėjusiajam yra daugiau nemalonūs, negu keliantys baimę. Pavyzdžiui, atskirų

¹⁰¹ Fedosiukas O. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikavimas // www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/.../Nusik_seks_laisv.ppt [žiūrėta 2013-07-05]

¹⁰² Ten pat [žiūrėta 2013-07-05]

¹⁰³ Vilniaus apygardos teismas, baudžiamoji byla Nr. 1-208/2008

¹⁰⁴ Panevėžio apygardos teismas, baudžiamoji byla Nr. 1A-180-193/2011

kūno dalių lietimasis (sėdmenų, krūtinės, lytinių organų), rankų kišimas po drabužiais¹⁰⁵. Tokie poelgiai nukentėjusiajam yra daugiau nemalonūs, jį žeminantys, negu keliantys baimę.

Analizuojant šias dvi BK normas, galima susidurti su situacija, kai nenaudojant aiškios psichinės prievartos, kaltininkas duoda nukentėjusiajam suprasti, kad iš jo būtų pageidaujama, kad šis seksualiai bendrautų su kitu, kaltininko nurodytu asmeniu. Tokioje situacijoje kyla klausimas - ar seksualinio priekabiavimo norma apima tokias situacijas, kai nukentėjusiajam nurodoma seksualiai bendrauti su kaltininko įvardytu asmeniu? Pati BK įtvirtinta seksualinio priekabiavimo norma to tiesiogiai nenurodo. Teismų praktikos šiuo klausimu iki šiol tai pat nėra. Pačią seksualinio priekabiavimo normą aiškinant gramatiškai, matyti, kad normoje konkrečiai nenurodoma, kieno atžvilgiu galima siekti seksualinio bendravimo. Į konkretų asmenį (t. y. kaltininką) nukreipia tik normos žodžiai „seksualinio pasitenkinimo“ - ši frazė konkrečiai nurodo, kad seksualinis pasitenkinimas gali būti suteiktas tik kaltininkui (nes žodžio dalelytė „si“ nurodo, kad veiksmas yra nukreiptas į jį atliekantį asmenį). Taip pat dera atkreipti dėmesį į tai, kad jei seksualinio priekabiavimo norma neapimtų tokių poelgių, kai kaltininkas nenaudodamas psichinės prievartos, o tiesiog pasinaudodamas viršesne padėtimi nukentėjusiojo atžvilgiu, leidžia jam suprasti, kad iš jo pageidaujama, jog jis suteiktų seksualines paslaugas kitam asmeniui - tokie kaltininko poelgiai liktų nebaudžiami. Minėtoje situacijoje kaltininko negalima būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir už privertimą lytiškai santykiauti, nes, kaip jau buvo minėta, šios normos sudėtis yra materiali ir reikalauja padarinių - nukentėjusiajam nesutikus seksualiniams santykiams su kaltininko nurodytu asmeniu neatsiranda padarinių - valios palaužimo. Be to, privertimo lytiškai santykiauti normai būdinga stipresnė psichinė prievarta, kurios pateiktoje situacijoje nėra. Iš viso to darytina išvada, kad kaip seksualinį priekabiavimą galima vertinti ir tuos atvejus, kai kaltininkas vulgariais veiksmais, užuominomis, pasiūlymais nukentėjusiajam nurodo, kad iš jo tikimasi seksualinio bendravimo su kaltininko nurodytu asmeniu.

Apibendrinant BK 151 str. (privertimas lytiškai santykiauti) ir BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas) skirtumus, galima išskirti šiuos pagrindinius šių normų atskyrimo kriterijus:

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-269/2012; Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1S-367-174/2011

1-a lentelė. Seksualinio priekabiavimo ir privertimo lytiškai santykiauti normų skirtumai

	Privertimas lytiškai santykiauti (BK 151 str.)	Seksualinis priekabiavimas (BK 152 str.)
Nusikalstamos veikos baigtumo momentas	Materiali sudėtis	Formali sudėtis
Prievartos pobūdis	Ryškesnė psichinė prievarta	Veiksmai daugiau nemalonūs, negu keliantys baimę

3.2. Seksualinio priekabiavimo normos ir Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme įtvirtintos seksualinio priekabiavimo normų santykis ir atribojimas

Atsakomybę už seksualinį priekabiavimą numato ne tik Baudžiamasis kodeksas, bet ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Todėl neretai tiriant seksualinio priekabiavimo atvejus kyla klausimas, kurios rūšies atsakomybė turi būti taikoma. Prieš pradėdant išsamiau nagrinėti šių dviejų atsakomybės rūšių atskyrimo kriterijus, verta prisiminti baudžiamojoje teisėje galiojantį *ultima ratio* principą. Jo esmė ta, kad baudžiamoji atsakomybė yra griežčiausia atsakomybės rūšis ir turi būti taikoma tik tada, kai tai yra neišvengiama, t. y. kitų teisinių priemonių nepakanka siekiant apginti teisinius gėrius¹⁰⁶. Todėl ir už seksualinį priekabiavimą asmuo baudžiamąja tvarka turėtų atsakyti tik tada, jei jo poelgiai pasireiškė tikrai pavojingais, nemažareikšmiais poelgiais. Įdomu pastebėti, kad, kaip nurodo prof. dr. O. Fedosiukas, faktas, jog už konkrečius asmens poelgius galima ir baudžiamoji ir administracinė atsakomybė rodo, kad už tokius poelgius pakaktų pastarosios atsakomybės¹⁰⁷. Todėl gali kilti abejonių, ar seksualinis priekabiavimas tikrai yra toks pavojingas poelgis, kad už jį reikėtų bausti baudžiamąja tvarka. Tačiau verta atkreipti dėmesį į tai, kad daugelis pasaulio valstybių seksualinį priekabiavimą yra įtraukę į savo baudžiamuosius įstatymus, kaip vieną iš nusikalstamų veikų. Be to, praktikoje egzistuoja tokių atvejų, kai kaltininkas, naudodamasis savo viršesne padėtimi, akivaizdžiai šiurkščiai peržengia visus moralės standartus ir seksualiai priekabiauja prie nukentėjusiojo. Tokiais atvejais Baudžiamajame kodekse verta prevenciniais tikslais turėti normą, baudžiančią už seksualinį priekabiavimą. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tokiu atveju veikos pavojingumas neturi kelti abejonių, o pati seksualinio priekabiavimo norma turi būti išgryninta, kad neliktų neaiškumų vertinant kaltininko veiksmus kaip seksualinį priekabiavimą ir neliktų vietos piktnaudžiavimo šia norma atvejams.

¹⁰⁶ Fedosiuk O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*). Teorija ir realybė // Jurisprudencija, 2012, 19(2), p. 717

¹⁰⁷ Ten pat., p. 725

Seksualinio priekabiavimo sąvokos, pateiktos Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme ir Baudžiamajame kodekse iš pažiūros neatrodo panašios, tačiau konkretūs kaltininko veiksmai gali patekti tiek į administracinės teisės, tiek į baudžiamosios teisės reguliuojamą sritį. Todėl kiekvieną kartą svarbu tiksliai nustatyti tam tikrus kriterijus, kurie padeda atskirti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už seksualinį priekabiavimą taikymo ribas.

Pirmiausia - objektas, kurį ima apsaugon baudžiamoji ir administracinė seksualinio priekabiavimo norma. Vadovaujantis seksualinio priekabiavimo normos vieta Baudžiamajame kodekse, matyti, kad šia baudžiamąja teisine norma siekiama apsaugoti asmens seksualinio apsisprendimo laisvę. Tuo tarpu, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 str. 6 p. pateiktą seksualinio priekabiavimo sąvoką, matyti, kad šia norma siekiama apsaugoti asmens orumą. Vadinasi kiekvieną kartą, nustatinėjant seksualinio priekabiavimo faktą, būtina išsiaiškinti, į ką konkrečiais veiksmais kaltininkas pirmiausia kėsinosi - asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, ar jo orumą.

Antrasis skiriamasis požymis - tikslas. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme pateiktoje seksualinio priekabiavimo sąvokoje nurodoma, kad seksualiai priekabaudamas kaltininkas siekia (ar jo veikslių pasekmė yra) „pakenkti asmens orumui, ypač sukurti bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką“ (2 str. 6 d.). Taip besielgiančio asmens tikslas yra pažeminti nukentėjusįjį prieš jį nukreipiant nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį. Baudžiamoji atsakomybė kyla tuomet, kai kaltininko tikslas yra seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas. Tokiu atveju gali būti (ir paprastai yra) pažeidžiamas asmens orumas, tačiau tai nėra pagrindinis kaltininko tikslas. Nustatinėjant kokį tikslą turėjo kaltininkas, atlikdamas seksualinio priekabiavimo veiksmus, reikia vertinti ar konkretūs kaltininko veiksmai gali suteikti seksualinį pasitenkinimą kaltininkui, ar tokiais poelgiais yra realu pasiekti seksualinį bendravimą su kitu asmeniu. Taip pat svarbūs ir kaltininko parodymai, bei nukentėjusiojo poelgiai įvykio metu. Kiekvienu atveju svarbu įvertinti aplinkybių visumą ir nepasikliauti vien kaltininko ar nukentėjusiojo parodymais.

Trečia - nukentėjusiojo asmens priklausomumas. Baudžiamajai atsakomybei už seksualinį priekabiavimą kilti reikia nustatyti tarnybinį ar kitokį asmens priklausomumą. Vadinasi, baudžiamoji atsakomybė negali kilti tarp vienas kitam nepavaldžių asmenų, ar tokiu atveju, jei asmuo seksualiai priekabiauja prie žmogaus, kuris yra, pavyzdžiui, pagal tarnybą už jį aukštesnėje padėtyje (darbuotojas seksualiai priekabiauja prie darbdavio). Administracinėje seksualinio priekabiavimo sąvokoje nėra nurodytas privalomas priklausomumo požymis. Tokiu atveju, už seksualinį priekabiavimą galės atsakyti ir nuo kaltininko priklausomas ir nepriklausomas asmuo. Esant priklausomumo santykiams, seksualinio priekabiavimo atveju

papildomai įvertinami kiti ir kriterijai, pagal kuriuos skiriama baudžiamoji ir administracinė atsakomybė už šią veiką.

Ketvirtasis skiriamasis požymis - pakartotinumasis. Nors BK 152 str. dispozicijoje ir nėra tiesiogiai nurodoma, kad baudžiamas tik tas asmuo, kuris seksualiai priekabiauja prie nukentėjusiojo jau nebe pirmą kartą, tačiau tai išplaukia iš pačios normos dispozicijos. Jei kaltininkas siekia seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo su kitu asmeniu, jis pradėdamas pirmuosius veiksmus, gali nežinoti, kad tokie veiksmai kitam asmeniui gali būti nepriimtini. Ir tik sužinojęs, kad jo veiksmai netoleruojami ir vis vien tęsdamas savo poelgius jis gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Administracinė atsakomybė gali kilti ir nesant pakartotinių seksualinio priekabiavimo veiksmų, t. y. atsakomybė gali kilti jau po pirmųjų įstatymu uždraustų veiksmų. Tai paaiškinama tuo, kad siekdamas pakenkti asmens orumui, kaltininkas jau atlikdamas pirmus seksualinio priekabiavimo veiksmus suvokia, kad jie yra netoleruoti, neleistini ir uždrausti. Tačiau tai nereiškia, kad administracinė atsakomybė negali kilti ir esant daugkartiniam seksualiniam priekabiavimui.

Apibendrinant, esminius administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą skirtumus galima išdėstyti taip:

2-a lentelė. Administracinės ir baudžiamosios atsakomybių už seksualinį priekabiavimą skirtumai

	Administracinė atsakomybė už seksualinį priekabiavimą	Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą
Ginamas objektas	Garbė ir orumas	Seksualinio apsisprendimo laisvė
Tikslas	Pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką ar žeminančią aplinką	Seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas
Asmens priklausomumas	Nebūtinasis	Privalomas
Pakartotinumasis	Nebūtinasis	Privalomas

3.3. Seksualinio priekabiavimo ir įžeidimo normų santykis ir atribojimas

Tam tikrais atvejais gali susikirsti ir BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas) ir BK 155 str. (įžeidimas) taikymo ribos. Įžeidimas suprantamas kaip „*tyčinis nusikaltimas, kuriuo siekiama neigiamai, nepadariai įvertinti žmogų, pažeminti jį jo paties ar kitų žmonių akyse,*

*užgauliai atsiliepti apie žmogaus asmenybę, jo savybes*¹⁰⁸. Įžeidžiant kitą asmenį neigiamai, nepadoriai, užgauliai atsiliepiama apie žmogaus asmenines savybes, jo paties asmenybę¹⁰⁹. Įžeidinėjant nesvarbu, ar toks asmens vertinimas pagrįstas ar yra teisingas, neišgalvotas, svarbiausia tai, kokia forma toks vertinimas pateikiamas - įžeidimui svarbu, kad vertinimas būtų pateiktas užgaulia forma, nepadoriai, neigiamai formuluojamas. Jei kritika išreiškiama tinkama forma (neužgauliai, tinkamai įvardijant netinkamas, neigiamas asmens savybes ar bruožus), tai nelaikoma įžeidimu, nes įžeidimo tikslas - pažeminti, užgauti kitą asmenį.

Iš pateiktos įžeidimo sampratos galima pastebėti, kad tam tikri asmens veiksmai gali būti vertinami ir kaip įžeidimas, ir kaip seksualinis priekabavimas. Jau buvo aptarta, kad seksualiai priekabauti prie kito asmens galima vulgariais veiksmais, kurie asmeniui yra užgaulūs, nemalonūs, nepadorūs. Įžeidimas savo ruožtu taip pat yra užgauli, nepadori asmens vertinimo išraiška. Užgaulumas yra būtinas įžeidimo požymis. „*Užgauliu laikomas toks elgesys, kuriuo šiurkščiai pažeidžiamas kito asmens orumas*“¹¹⁰. Pavyzdžiui, viršininkas pasakodamas anekdotus, susijusius su laisvo elgesio moterimis, vis leidžia suprasti, kad jie susiję (yra skirti) su konkrečia jo darbuotoja, taip netiesiogiai įvardindamas ją esant tokios srities atstove. Tokiu atveju gali kilti abejonė kaip vertinti šį viršininko poelgį - ar kaip asmens įžeidimą, ar kaip seksualinį priekabavimą. Norint tinkamai įvertinti atliktus kaltininko veiksmus ir teisingai kvalifikuoti veiką, galima išskirti tam tikrus kriterijus, padedančius atriboti BK 152 str. (seksualinis priekabavimas) nuo BK 155 str. (įžeidimas).

Pirmiausia pastebima, kad aptariamos normos yra įtvirtintos skirtinguose BK skyriuose. Vadinasi pažeidžiant šias normas, yra kėsiniama į skirtingus objektus: seksualinio priekabavimo atveju į asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, o įžeidimo atveju - į asmens garbę ir orumą. Tačiau tai nėra svarbiausias šias normas skiriantis kriterijus. Pagrindinis kriterijus atskiriant šias nusikalstamas veikas yra kaltininko tikslai. Jei jo siekiai tokiais užgauliais veiksmais yra seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo siekimas, tuomet jo veiksmai bus kvalifikuojami kaip seksualinis priekabavimas pagal BK 152 str. Tačiau jei atlikdamas tokius veiksmus kaltininkas nesiekia jokių seksualinių potyrių, o tiesiog nori pažeminti, sumenkinti kitą asmenį - tuomet jo poelgiai bus kvalifikuojami kaip įžeidimas pagal BK 155 str.

Kokį tikslą kaltininkas turėjo atlikdamas užgaulius veiksmus galima nustatyti vertinant jo santykius su nukentėjusiuoju asmeniu, jų bendravimą iki nusikalstamos veikos, galimas tokio elgesio priežastis ir pan. Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismas baudžiamojoje byloje dėl asmens garbės ir orumo įžeidimo vertino asmens, išsiuntinėjusio nukentėjusiosios nuotraukas telefonu,

¹⁰⁸ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1S-893-350/2010

¹⁰⁹ Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-514-317/2010

¹¹⁰ Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-103-337/2011

MMS žinutėmis, kuriose nukentėjusioji atvaizduota pornografinio turinio nuotraukose su prierašu apie seksualinio darbo paiešką. Teismas nustatė, kad *„nuteistasis savo veiksmais aiškiai siekė pažeminti buvusią draugę, nes, pasak apelianto, buvo supykęs“*¹¹¹. Taigi šiuo atveju teismas įvertino santykius, buvusių tarp nukentėjusiosios ir kaltinamojo, tarp jų iki nusikalstamos veikos padarymo įvykusį konfliktą ir kaltininko emocinę būseną nusikalstamos veikos padarymo metu. Šiais ir panašiais kriterijais ir reikia vadovautis, norint nustatyti ko siekė kaltininkas veikos darymo metu.

Skiriant šias dvi nusikalstamas veikas svarbus ir priklausomumas. Seksualiai priekabiauti galima tik pagal tarnybą ar kitaip priklausomo žmogaus. Tuo tarpu įžeidimui priklausomumas nėra svarbus. Įžeisti galima ir pavaldų, gerai žinomą asmenį ir visiškai nepažįstamą, pirmą kartą matomą žmogų. Tačiau vien nustačius esant priklausomumo santykius, negalima iškart vertinti kaltininko veiksmų kaip seksualinio priekabiavimo. Net ir esant pavaldumui, viršesnėje padėtyje esantis asmuo užgauliais poelgiais gali siekti ne seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, bet įžeisti, pažeminti, užgaulioti kitą (jam pavaldų) asmenį.

Gali kilti klausimas, kodėl tokiais atvejais netaikoma administracinė atsakomybė už seksualinį priekabiavimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme apibrėžiant seksualinio priekabiavimo sąvoką (2 str. 6 d.) nurodoma, kad juo siekiama pakenkti asmens orumui, t. y. pakenkti savo vertės supratimui. Tuo tarpu įžeidimo baudžiamoji norma (BK 155 str.) apsaugon ima orumą ir garbę - t. y. ne tik savęs vertinimą, bet ir asmens gerą vardą. Skirtumas tame, kad seksualiai priekabiodamas kaltininkas paprastai seksualinio priekabiavimo veiksmus atlieka su pačiu nukentėjusiuoju, taip kenkdamas jo savivertei - liečia jo kūną, jam siunčia įvairaus pobūdžio seksualinio turinio žinutes, laiškus, piešinius ir pan. Tokio pobūdžio situacijose nukentėjusysis dalyvauja betarpiškai - nepageidaujami veiksmai yra atliekami tiesiogiai su juo. Įžeidimo atveju dažniausia nukentėjusiojo atžvilgiu tiesiogiai neatliekami nepageidaujami veiksmai - jis tiesiog dalyvauja kaip įžeidimo, pasityčiojimo objektas, taip menkinant jo gerą vardą. Pavyzdžiui, kitiems asmenims išsiuntinėjamos nuotraukos, kuriuose nukentėjusysis vaizduojamas nuogas, išplatinama seksualinio pobūdžio nukentėjusiojo karikatūra, pareiškama, kad nukentėjusysis teikia seksualines paslaugas už pinigus ar pan.

Taigi pagrindiniai įžeidimo ir seksualinio priekabiavimo normų atskyrimo kriterijai yra:

¹¹¹ Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-11-282/2011

3-ia lentelė. Seksualinio priekabiavimo ir įžeidimo normų skirtumai

	Įžeidimas (BK 153 str.)	Seksualinis priekabiavimas (BK 152 str.)
Ginamas objektas	Garbė ir orumas	Seksualinio apsisprendimo laisvė
Tikslas	Pažeminti asmenį, jį užgauti	Seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas
Asmens priklausomumas	Nebūtinai	Privalomas

3.4. Seksualinio priekabiavimo ir mažamečio asmens tvirkinimo normų santykis ir atribojimas

Šiandieninė praktika rodo, kad kvalifikuojant veikas kyla problemų ir atskiriant seksualinio priekabiavimo normą (BK 152 str.) nuo mažamečio asmens tvirkinimo normos (BK 153 str.). Pasitaiko atvejų, kai norint kvalifikuoti veiką kaip mažamečio asmens tvirkinimą, nepakanka aiškių įrodymų, kad kaltininkas tvirkinio mažametį asmenį, todėl bandoma veiką perkvalifikuoti į seksualinį priekabiavimą teigiant, kad prieš mažametį buvo atlikti vulgaraus pobūdžio veiksmai (arba pasiūlymai ar užuominos) - kurie yra abstraktesnio pobūdžio. Pavyzdžiui, Šilalės rajono apylinkės teismas 2012 m. vasario 3 d. išnagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 1-3-220/2012, kurioje nustatė, kad kaltinamasis K. B., dirbdamas sveikatingumo grupės bei fizinio rengimo treneriu, užsiėmimų metu, suvokdamas, kad E. J. yra mažametis, atliko jo atžvilgiu tokius veiksmus: tyčia lietė jo sėdmenis, juos gnaibė, glostė, savo rankas vedė aukštyr prie mažamečio lytinių organų. Tokie K. B. veiksmai pirmos instancijos teismo buvo pripažinti mažamečio asmens tvirkinimu ir kaltinamasis buvo pripažintas atlikęs nusikalstamą veiką, numatytą BK 153 str. (mažamečio asmens tvirkinimas). Bylą apskundus apeliacine tvarka, ją 2012 m. lapkričio 22 d. išnagrinėjęs Klaipėdos apygardos teismas (baudžiamoji byla Nr. 1A-373-107/2012) K. B. veiką mažamečio E. J. atžvilgiu iš BK 153 str. perkvalifikavo į BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas). Tokį savo sprendimą teismas argumentavo tuo, jog K. B. atlikti veiksmai nėra laikytini veiksmais, galinčiais „sukelti mažamečio lytinį susijaudinimą, per ankstyvą susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, nesveiką, iškreiptą santykių tarp lyčių įsivaizdavimą ir sutrikdyti vaiko fizinį ir psichologinį vystymąsi“¹¹². Teismo teigimu,

¹¹² Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-373-107/2012

tokie veiksmai panašesni į siekį užmegzti intymius santykius, nors į juos mažametis reaguodavo nedviprasmiškai neigiamai.

Kvalifikuojant veikas ir siekiant atskirti BK 152 str. ir 153 str., svarbu atkreipti dėmesį į asmenis, kurie gali nukentėti nuo aptariamų nusikalstamų veikų. Pagal BK 152 str. nukentėjusiuoju nuo seksualinio priekabiavimo gali būti asmuo, kuris yra vyresnis nei 14 metų amžiaus. Tai patvirtina ir BK 152 str. objektas, kurį ima apsaugon ši teisės norma - t. y. seksualinio apsisprendimo laisvė. Minimais BK straipsnis neima apsaugon seksualinio neliečiamumo, kuris siejamas su mažamečiais asmenimis. Tuo tarpu BK 153 str. (mažamečio asmens tvirkinimas) yra norma, kuri skirta bausti asmenis, kurie pažeidžia mažamečių asmenų seksualinį neliečiamumą (t. y. asmenų, kuriems nusikalstamos veikos atlikimo metu nėra sukakę 14 metų). Tvirkinamieji veiksmai dažnai gali būti panašūs į seksualinį priekabiavimą. Teismų praktikoje nurodoma, kad *„tvirkinamieji veiksmai paprastai pasireiškia demonstruojant mažamečiui lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ar jo lytinius organus, taip pat lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą mažamečio akivaizdoje ir pan.“*¹¹³. Kaltininkas gali glostyti nukentėjusiojo asmens kūną, siųsti intymaus pobūdžio žinutes, rodyti pornografinio turinio medžiagą ir pan. Šie veiksmai gali būti kvalifikuojami ir kaip seksualinis priekabavimas, ir kaip mažamečio asmens tvirkinimas - todėl kiekvieną kartą vertinant kaltininko padarytą veiką svarbu nustatyti ir nukentėjusiojo asmens amžių. Jei veiksmai, kurie galėtų būti kvalifikuojami kaip seksualinis priekabavimas, yra atliekami mažamečio asmens atžvilgiu, tokie veiksmai turi būti kvalifikuojami ne pagal BK 152 str., o pagal BK 153 str., kaip mažamečio asmens tvirkinimas (jie nustatomi ir kiti šios nusikalstamos veikos požymiai).

Kartais teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai tas pats kaltininkas priekabiauja prie to paties nukentėjusiojo gana ilgą laiką ir jo veiksmai to paties nukentėjusiojo atžvilgiu yra kvalifikuojami pagal du BK straipsnius - t. y. pagal BK 153 str. - kaip mažamečio asmens tvirkinimas, ir pagal BK 152 str. - kaip seksualinis priekabavimas. Taip atsitinka tada, kai seksualinio pobūdžio veiksmai atliekami prieš mažametį asmenį, kuris po kurio laiko tampa nepilnamečiu (t. y. sulaukia 14 metų amžiaus), bet kaltininkas toliau tęsia savo veiksmus. Pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinis Teismas 2013 m. birželio 25 d. išnagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 1A-247/2013, kurioje nustatė, kad kaltinamasis D. D. atliko seksualinio pobūdžio veiksmus prieš savo podukrą S. G.. D. D. ją bučiavo, rankomis lietė jos krūtinę ir sėdmenis, laižė apnuogintą jos krūtinę. Tokie jo veiksmai nukentėjusiosios atžvilgiu tęsėsi nuo 2006 m. iki 2011 m. Teismas pripažino D. D. kaltu ir nurodė, kad 2006 - 2010 m. kaltininkas tvirkino mažametę S. G., o 2010 - 2011 m. seksualiai priekabiavo prie tada jau nepilnametės S. G. Aiškindamas tokį savo sprendimą Lietuvos Apeliacinis Teismas nurodė: *„Mažamečio asmens*

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-252/2013

tvirkinimo objektas yra mažamečio, t. y. asmens iki 14 metų, seksualinis neliečiamumas, todėl nukentėjusiuoju gali būti asmenys, jaunesni nei 14 metų. Byloje surinktais įrodymais nustatyta, kad nuteistojo D. D. neteisėti seksualinio pobūdžio veiksmai su S. G. tęsėsi nuo 2006 m. lapkričio 4 d. iki 2011 m. gegužės 25 d., t. y. neteisėtus seksualinio pobūdžio veiksmus D. D. tęsė ir po to, kai S. G. 2010 m. vasario 21 d. sukako 14 metų. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai D. D. su nepilnamete nukentėjusiąją S. G. nuo 2010 m. vasario 21 d. iki 2011 m. gegužės 25 d. atliktus neteisėtus veiksmus [...] pripažino vulgariais veiksmais, kuriuos atlikdamas D. D. siekė seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo. [...] Pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino byloje surinktus įrodymus ir padarė pagrįstą išvadą, kad D. D. neteisėtuose seksualinio pobūdžio veiksmuose, atliktuose su nepilnamete savo podukra nuo 2010 m. vasario 21 d. iki 2011 m. gegužės 25 d., yra baudžiamojo nusižengimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 152 straipsnio 1 dalyje, sudėties požymiai¹¹⁴.

Todėl, įvertinus tai, kas buvo išdėstyta, ir prisimenant poskyrio pradžioje minėtą Klaipėdos apygardos teismo sprendimą veiksnius mažamečio asmens atžvilgiu perkvalifikuoti iš BK 153 str. į BK 152 str., galima teigti, kad toks sprendimas buvo nepagrįstas, nes seksualinio pobūdžio veiksmai mažamečių asmenų atžvilgiu negali būti kvalifikuojami kaip seksualinis priekabiavimas (BK 152 str.). Tokie veiksmai (esant ir kitiems nusikalstamos veikos požymiams), turi būti kvalifikuojami kaip mažamečio asmens tvirkinimas (BK 153 str.).

Apibendrinant galima išskirti šį pagrindinį BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas) ir BK 153 str. (mažamečio asmens tvirkinimas) skirtumą:

4-a lentelė. Seksualinio priekabiavimo ir mažamečio asmens tvirkinimo normų skirtumai

	Mažamečio asmens tvirkinimas (BK 153 str.)	Seksualinis priekabiavimas (BK 152 str.)
Nukentėjusiojo amžius	Asmuo iki 14 metų amžiaus	14 metų ir vyresnis

¹¹⁴ Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-247/2013

IŠVADOS

1. Lietuvoje atsakomybę už seksualinį priekabiavimą galima įgyvendinti civiline, drausmine, administracine ir baudžiamąją tvarka. Daugelis tiek anglosaksų, tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybių taip pat numato keletą galimų atsakomybės rūšių už seksualinį priekabiavimą (tarp jų ir baudžiamąją atsakomybę). Pagrindiniai užsienio valstybėse įtvirtintų seksualinio priekabiavimo apibrėžimų bruožai yra šie: 1) seksualinis priekabiavimas susijęs su seksualinio pobūdžio elgesiu; 2) toks elgesys nepageidaujamas, be atsako, ne abipusis; 3) toks elgesys žemina asmens orumą.
2. Pagrindinė BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas) saugoma vertybė yra seksualinio apsisprendimo laisvė (ši norma neima apsaugon seksualinio neliečiamumo, nes jis siejamas su mažamečiais asmenimis). Atsižvelgiant į tai, kad tokiose situacijose auka dažniausiai pajunta neigiamą poveikį savo garbei ir orumui, o ne seksualinio apsisprendimo laisvei, galima teigti, kad ši papildoma vertybė yra lygiavertė seksualinio apsisprendimo laisvei. Tačiau net ir tokiu atveju, remiantis baudžiamosios teisės teorija, garbė ir orumas turėtų išlikti papildoma vertybe BK 152 str. atžvilgiu. Be to, pagrindinės vertybės pakeitimas neduotų jokios realios naudos šios veikos kvalifikavimo aiškumui.
3. Seksualinio priekabiavimo normos dispozicijoje nurodyti vulgarūs veiksmai (pasiūlymai ar užuominos) reiškia ne ką kitą, kaip seksualinio pobūdžio veiksmus, nes tik tokiais veiksmais įmanoma pasiekti seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo tikslą. Vulgarumas pasižymi tuo, kad tokie veiksmai (pasiūlymai ar užuominos) turi būti šiurkštūs, nemalonūs ir nukentėjusiojo nepageidaujami bei nemažareikšmiai.
4. Pasiūlymai yra neužslėpta forma vulgariai išreikšti kaltininko norai seksualiai bendrauti su nukentėjusiuoju ar pasiekti seksualinį pasitenkinimą. Tuo tarpu užuominos yra netiesiogine, užmaskuota, dviprasmiška forma išreikštas pasiūlymas. Siekiant nustatyti ar užuominomis iš teisių buvo siekiama seksualinio bendravimo (ar pasitenkinimo), reikia įvertinti ne tik pačią užuominą, bet ir abiejų pusių bendravimą iki galimų seksualinio pobūdžio užuominų, kokioje aplinkoje ji pasakyta, kam adresuota, kokie buvo nukentėjusiojo poelgiai iki užuominos ir t. t. Tiek pasiūlymai, tiek užuominos gali būti išreikšti žodžiu, raštu, gestais ir pan.
5. Vertinant asmens priklausomumo požymį seksualinio priekabiavimo bylose pasakytina, kad teisiškai reikšmingas turėtų būti tik juridinis priklausomumas, nes faktinis priklausomumas negali sukelti rimtų padarinių, kurie galėtų esmingai pakenkti

- nukentėjusiajam asmeniui ir jo gyvenimui. Faktinio priklausomumo atveju padariniai yra labiau moralinio pobūdžio.
6. Kaltė seksualinio priekabiavimo atvejais gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia. Tokiai kaltės formai įrodyti reikalingas vulgarių veiksmų (pasiūlymų ar užuominų) pakartotinumai. Nes tik nukentėjusiajam išreiškus nepasitenkinimą tokiu kaltininko elgesiu, pastarasis gali suprasti, kad jo veiksmai nepageidaujami ir tokiems veiksams (pasiūlymams ar užuominoms) vis vien pasikartojant galima spręsti apie kryptingą kaltininko tyčią seksualiai priekabiauti.
 7. Esant tikslingai provokacijai iš nukentėjusiojo pusės, tariamo kaltininko negalima bausti už seksualinį priekabiavimą, nes toks asmuo dėl provokacijos negali suprasti, kad jo veiksmai tariamam nukentėjusiajam nepriimtini. Tačiau jei provokuojantysis vėliau aiškiai parodo, kad kaltininko dėmesys iš jo nebepageidaujamas, bet kaltininkas jį toliau tęsia, galima kelti klausimą dėl pastarojo asmens atsakomybės už seksualinį priekabiavimą.
 8. Seksualinio priekabiavimo tikslas seksualiai bendrauti ar pasitenkinti nustatomas vertinant visumą aplinkybių, neapsiribojant kaltininko pasakytomis frazėmis bei užuominomis, ar atliktais veiksmais. Kiekvieną kartą privalu įvertinti ar konkrečiais veiksmais įmanoma pasiekti seksualinį bendravimą ar pasitenkinimą, ar kaltininkas galėjo turėti kitų tikslų (pvz., įžeisti asmenį, o ne su juo seksualiai bendrauti) ir pan.
 9. Kaip seksualinį priekabiavimą galima vertinti tokius atvejus, kai kaltininkas, pasinaudodamas savo viršesne padėtimi, nukentėjusiajam leidžia suprasti, kad iš jo yra tikimasi seksualinio bendravimo su kaltininko nurodytu asmeniu. Nesant tokios išvados, kaltininko negalima būtų traukti baudžiamojon atsakomybėn už tokio pobūdžio veiksmus, nes tokie veiksmai nesudarytų nei BK 152 str. (seksualinis priekabiavimas), nei BK 151 str. (privertimas lytiškai santykiauti) sudėties.
 10. Seksualinis priekabiavimas nuo kitų nusikalstamų veikų atirbojamas remiantis šiais požymiais: 1) nuo privertimo lytiškai santykiauti (BK 151 str.) - pagal nusikalstamos veikos baigtumo momentą (sudėtį) ir prievartos pobūdį; 2) nuo Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme įtvirtintos seksualinio priekabiavimo normos - pagal ginamą objektą, tikslą, asmens priklausomumą ir veikos pakartotinumą; 3) nuo įžeidimo (BK 155 str.) - pagal ginamą objektą, tikslą ir asmens priklausomumą; 4) nuo mažamečio asmens tvirkavimo (BK 153 str.) - pagal nukentėjusiojo asmens amžių.

PASIŪLYMAI

1. Vertinant seksualinį priekabiavimą kaltės aspektu, siūlytina vadovautis realumo / realių ketinimų kriterijumi, kuris padėtų įvertinti tikruosius kaltininko ketinimus nukentėjusiojo atžvilgiu - ar tai iš teisų buvo seksualinis priekabiavimas, ar tik nukentėjusiojo neteisingai suprasti (kaltininko neapdairiai pasirinkti) poelgiai.
2. Atsižvelgiant į tai, kad vulgarūs veiksmai yra seksualinio pobūdžio veiksmai, siūlytina BK 152 str. dispozicijoje vartojamą sąvoką „vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis“ pakeisti sąvoka „šiuokščiais seksualinio pobūdžio veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis“.
3. Siūlytina BK 152 str. dispozicijoje atsakyti „panašių [į vulgarius, *aut. past.*] veikslių“ kriterijaus, nes panašūs į vulgarius veiksmai savo esme yra tapatūs vulgaraus pobūdžio veiksams, todėl minėtas kriterijus tiesiog perkrauna normą, nesuteikdamas papildomos reikšmingos informacijos.
4. Į BK 152 str. dispoziciją, aiškesnio normos taikymo tikslu, siūlytina įtraukti požymį, kad už seksualinį priekabiavimą baudžiamas tik tas asmuo, kuris seksualinio priekabiavimo veiksmus atliko pakartotinai po to, kai nukentėjusysis išreiškė nepasitenkinimą, nepritarimą tokiam kaltininko elgesiui.
5. Atsižvelgiant į aukščiau pateiktus siūlymus, siūlytina BK 152 str. 1d. (seksualinis priekabiavimas) išdėstyti nauja redakcija:

152 straipsnis. Seksualinis priekabiavimas

1. Tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, šiuokščiais seksualinio pobūdžio veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens pakartotinai po to, kai šis asmuo išreiškė nepritarimą tokiems veiksams, pasiūlymams ar užuominoms, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija 1992 m. lapkričio 2 d. // Lietuvos Aidas 1992 Nr. 220; Valstybės žinios 1992 Nr. 33-1014.
- 2) Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas 1985 m. balandžio 1 d., Nr. ADM // Valstybės žinios 1985 Nr. 1-1, 2012-11-15 redakcija.
- 3) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios 2000 Nr. 74-2262, 2012-09-01 redakcija.
- 4) Lietuvos Respublikos darbo kodeksas 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-926 // Valstybės žinios 2002 Nr. 64-2596, 2012-12-01 redakcija.
- 5) Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutas 1999 m. gegužės 30 d. Nr. VIII-1191 // Valstybės žinios 1999 Nr. 51-1653, 2012-06-29 redakcija.
- 6) Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas 1998 m. gruodžio 1 d. Nr. VIII-947 // Valstybės žinios 1998 Nr. 112-3100, 2012-10-03 redakcija.

Tarptautiniai dokumentai:

- 7) Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. "ES baudžiamosios teisės politikos kūrimas. Veiksmingo ES politikos įgyvendinimo užtikrinimas baudžiamosiomis priemonėmis". Briuselis, 2011.09.20 KOM(2011) 573 galutinis, p. 7 // <http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>.
- 8) Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyva 2002/73/EEB iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu.

Užsienio valstybių teisės aktai:

- 9) Act Implementing European Directives Putting Into Effect the Principle of Equal Treatment // http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_142667.pdf [žiūrėta 2013-05-02].
- 10) The Act on Equality between Women and Men // <http://www.ilo.org/dyn/travail/docs/1620/equality.pdf> [žiūrėta 2013-06-25].
- 11) The Act on Equality between Women and Men. Gender Equality Publications 2005:2 // <http://pre20090115.stm.fi/aa1138615659042/passthru.pdf> [žiūrėta 2013-06-25].

- 12) Criminal Code of Ukraine // <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview> [žiūrėta 2013-07-11].
- 13) Equality Act 2010 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents> [žiūrėta 2013-05-02].
- 14) Estonian Criminal Code // <http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview> [žiūrėta 2013-06-30]
- 15) General Equality Act // RT² I 2004, 27, 181 // Entered into force 1 May. 2004
- 16) Latvian Labour Law // // <http://likumi.lv/doc.php?id=26019> [žiūrėta 2013-06-27]
- 17) Law of Ukraine on Ensuring Equal Rights and Equal Opportunities of Women and Men http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/genderequality/Law_Equality_Ukraine.pdf [žiūrėta 2013-07-01].
- 18) The Equal Opportunities Act // http://www.iwraw-ap.org/resources/pdf/GE_Sweden1.pdf [žiūrėta 2013-06-26].
- 19) Конституция Российской Федерации // <http://www.constitution.ru/> [žiūrėta 2013-06-30].
- 20) Трудовой кодекс России Федерации// <http://www.consultant.ru/popular/tkrf/> [žiūrėta 2013-06-30].
- 21) Уголовный кодекс Российской Федерации // http://www.consultant.ru/popular/ukrf/10_26.html#p1825 [žiūrėta 2013-06-30].

Specialioji literatūra:

- 22) Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Septintas pataisytas ir papildytas leidimas. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius 2012 m.
- 23) Dvilaitis V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį // Jurisprudencija, 2004, t. 60(52).
- 24) Fedosiuk O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*). Teorija ir realybė // Jurisprudencija, 2012, 19 (2).
- 25) Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos // Jurisprudencija, 2007, t. 8(98).
- 26) Gutauskas A. Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai // Verslo teisės aktualijos // Vilniaus teisės ir verslo kolegija, Vilnius, 2008, t. 2.
- 27) Hagay - Frey A. Sex and Gender Crimes in the New International Law. Past, Present, Future. Leiden, Boston, 2011.

- 28) Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2011. Statistikos departamentas, Vilnius, 2012.
- 29) (Parengė) Vaičiūnienė L. Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas // Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų vystymo programa, Vilnius, 2003.
- 30) Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Justitia, Vilnius, 2006.
- 31) Stundžė L. Organizacinės kultūros ir komunikacijos lyties aspektu // Informacijos mokslai, 2010 (53).
- 32) Stundžė L. Lytis ir organizacija: komunikacinis aspektas // Informacijos mokslai, 2009 (49).
- 33) Švedas G. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II-oji dalis. Registrų centras, 2009.
- 34) Veršekys P. Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos // Teisė, 2008 (68).

Internetiniai šaltiniai:

- 35) Baker and McKenzie. Sweden // http://www.bakermckenzie.com/files/Uploads/Documents/Supporting%20Your%20Business/Global%20Markets%20QRGs/Termination,%20Discrimination%20and%20Harassment/qr_sweden_terminationdiscriminationharassmentguide_2009.pdf [žiūrėta 2013-06-26].
- 36) Cave B. New Law on Sexual Harassment in France // <http://www.bryancave.com/files/Publication/674affd955b34ac5b2530dd3d1d27cda/Presentation/PublicationAttachment/6cbd179d3b284f1cabce1a56e96fc5d8/ClientAlertHarcC3%A8lementENG.pdf> [žiūrėta 2013-05-02].
- 37) De la Baume M. France Is Expected to Pass a New Harassment Law // http://www.nytimes.com/2012/07/28/world/europe/france-is-expectedtopassafarreaching-sexual-harassment-law.html?_r=1& [žiūrėta 2013-05-02].
- 38) Equal Employment Opportunity Commission gairės // <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/whatissh.pdf> [žiūrėta 2013-05-02].
- 39) Fedosiukas O. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikavimas // http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/.../Nusik_seks_laisv.ppt [žiūrėta 2013-07-05].

- 40) Harassment Related to Sex and Sexual Harassment Law in 33 European Countries. Discrimination versus Dignity. European Network of Legal Experts in the Field of Gender Equality. European Union, 2012 // http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/final_harassment_en.pdf [žiūrėta 2013-06-27].
- 41) Labdaros organizacijos "Shelter Scotland" internetinė svetainė // http://scotland.shelter.org.uk/get_advice/advice_topics/complaints_and_court_action/discrimination_and_harassment/sexual_harassment#0 [žiūrėta 2013-05-02].
- 42) Lagrergeen C. Sexual Harassment Prevention. Sweden. Ius Laboris // http://www.iuslaboris.com/files/documents/Public%20Files/Publications/2012_Publications/IUS_LABORIS_2012_Sexual_Harassment_Prevention.pdf [žiūrėta 2013-06-26].
- 43) Oksfordo žodynas / <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/sexual+harassment?q=sexual+harassment> [žiūrėta 2013-05-02].
- 44) Povilaitis N. Moteris politiką kaltina seksualiniu priekabiavimu // http://www.straipniai.lt/Seksualinis_Priekabiavimas_Lietuvoje/puslapis/11604 [žiūrėta 2013-07-23].
- 45) Sexual Harassment in Germany fuelled by "Big Discrepancy in Power Between Perpetrator and Victim" // <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=02fe7446-d408-49d0-b42c-c54f315901b8> [žiūrėta 2013-05-02].
- 46) Social Institutions and Gender Index. Ukraine // <http://genderindex.org/country/ukraine> [žiūrėta 2013-07-01].
- 47) Šiašmetis nušalintas nuo pamokų dėl seksualinio priekabiavimo // <http://www.lrytas.lt/-/13364594581336194854%C5%A1e%C5%A1iametisnu%C5%A1alintasnuopamok%C5%B3-d%C4%97l-seksualinio-priekabiavimo-video.htm> [žiūrėta 2013-07-21].
- 48) Teisinių sąvokų žodynas *The Free Dictionary* // <http://legaldictionary.thefreedictionary.com/sexual+harassment> [žiūrėta 2013-05-02].
- 49) The Ombudsman for Equity // <http://www.tasa-arvo.fi/en/discrimination/harassment/end> [žiūrėta 2013-06-25].
- 50) The Netherlands // http://www.bakermckenzie.com/files/Uploads/Documents/Supporting%20Your%20Business/Global%20Markets%20QRGs/Termination,%20Discrimination%20and%20Harassment/qr_netherlands_terminationdiscriminationharassmentguide_2009.pdf [žiūrėta 2013-05-02].
- 51) Sexual Harassment Less Common in Sweden // <http://www.thelocal.se/28326/20100812/> [žiūrėta 2013-06-26].

- 52) Slavery in Domestic Legislation // <http://www.qub.ac.uk/slavery/?page=countries&category=1&country=16> [žiūrėta 2013-06-30].
- 53) Valantinienė L. Universitetuose klesti seksualinis priekabiavimas // <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/universitetuose-klesti-seksualinis-priekabiavimas-371197/> [žiūrėta 2013-06-23].
- 54) Vireliūnaitė L. Milda Bartašiūnaitė: ministras Gintaras Steponavičius siūlė praleisti naktį viešbutyje // <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/milda-bartasiunaite-ministras-gintaras-steponavicius-siule-praleisti-nakti-viesbutyje-56-210378> [žiūrėta 2013-07-24].
- 55) Vincent V. Labour and Employment. France Adopts a New Law on Sexual Harassment // http://www.soulier-avocats.com/upload/documents/Soulier_labor_July_August_2012.pdf [žiūrėta 2013-05-02].
- 56) Violence Against Women in Ukraine // <http://www.stopvaw.org/ukraine> [žiūrėta 2013-07-01].
- 57) Working in Germany // <http://www.working-in-germany.com/sexual-harassment-workplace-0067.html> [žiūrėta 2013-05-02].
- 58) XX World Congress of Labour and Social Security Law, Santiago de Chile, September 2012, Questionnaire on Theme II: Sexual Harassment and Mobbing at the Workplace // <http://www.congresomundialtrabajo2012.com/wp-content/uploads/2011/01/FINLAND-Jorma-Saloheimo.pdf> [žiūrėta 2013-06-25].

Teismų praktika:

- 59) Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-514-317/2010
- 60) Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-373-207/2012
- 61) Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-76-557/2011
- 62) Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1S-367-174/2011
- 63) Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-637-350/2011
- 64) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-252/2013
- 65) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 3K-3-309/2012
- 66) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-269/2012
- 67) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-341/2010
- 68) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-691/2007
- 69) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-231/2007
- 70) Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-247/2013
- 71) Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-180-193/2011

- 72) Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-103-337/2011
- 73) Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1S-893-350/2010
- 74) Panevėžio apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-441-168/2009
- 75) Strasbūro Teismo sprendimas byloje Cudak prieš Lietuvą, 2010 m. kovo 23 d. // http://www.tm.lt/dok/CUDAK_2010_spr.pdf [žiūrėta 2013-07-26]
- 76) Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-11-282/2011
- 77) Šilalės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-3-220/2012
- 78) Teismų praktikos 2012 m. birželio mėnesio aktualijos
- 79) Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-208/2008
- 80) Vyriausiojo Administracinio Teismo administracinė byla Nr. 1-3673-13/07
- 81) Baudžiamoji byla Nr. 82-1-0583-03

Gralinskaitė A. Seksualinis priekabiavimas ir jo kvalifikavimo problemos / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. O. Fedosiukas. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2013. - 77 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinta seksualinio priekabiavimo norma, išryškinti ir aptarti pagrindiniai šios normos trūkumai, turintys įtakos sudėtingam veikos kvalifikavimui, pateikti siūlymai, kaip šias problemas spręsti. Pirmojoje darbo dalyje teoriniu aspektu apžvelgiama seksualinio priekabiavimo sąvoka, įtvirtinta Lietuvos Respublikos ir kai kurių užsienio valstybių teisės aktuose. Antrojoje dalyje vertinama Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinta seksualinio priekabiavimo norma, šio baudžiamojo nusižengimo sudėties požymiai ir trūkumai, turintys įtakos veikos kvalifikavimui, pateikiami galimi sprendimo variantai, kaip tuos trūkumus pašalinti. Trečiojoje darbo dalyje pateikiami kriterijai, kaip atskirti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintą seksualinio priekabiavimo normą nuo kitų, savo sudėtimi panašių į šią baudžiamąją normą, veikų.

Pagrindiniai žodžiai: seksualinis priekabiavimas, seksualinio priekabiavimo sudėtis, kvalifikavimo problemos, seksualinio priekabiavimo normos trūkumai, atirbojimo kriterijai.

Gralinskaitė A. Sexual Harassment and Problems of its Qualification / Master's Work in Criminal law and criminology. Supervisor assoc. prof. dr. O. Fedosiukas. Vilnius: Criminal Law and Criminal Procedure Institute, Mykolas Romeris University, 2013. - 77 p.

ANOTATION

In this Master's work the author analyzed and assessed the legal rule of sexual harassment provided in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, highlighted and discussed the main disadvantages of this legal rule that complicate the qualification of the offence and suggested how these problems could be solved. In the first part of the work the author theoretically reviewed the concept of sexual harassment in the laws of the Republic of Lithuania and some foreign countries. In the second part of the work the author comprehensively verified the legal rule of sexual harassment provided in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, its elements and weaknesses that affects the qualification of the offence, and suggested the possible solutions how to get rid of these problems. In the third part of the work the author presented the main criteria that helps to distinguish the rule of sexual harassment provided in the Criminal Code of the Republic of Lithuania from other offences, similar to sexual harassment.

Keywords: sexual harassment, the elements of sexual harassment, qualification problems, the weaknesses of sexual harassment offence, the criteria of distinguishment.

Gralinskaitė A. Seksualinis priekabiavimas ir jo kvalifikavimo problemos / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. O. Fedosiukas. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2013. - 77 p.

SANTRAUKA

Seksualinio priekabiavimas ir jo kvalifikavimo problemos, kaip magistro baigiamojo darbo tema, yra aktualus klausimas nagrinėjant jį iš baudžiamosios teisės perspektyvos. Lietuvos Respublikos baudžiamojo (toliau - BK) kodekso 152 straipsniui (seksualinis priekabiavimas) teisinėje literatūroje nėra skiriama daug dėmesio, todėl neiški norma ir jos taikymo galimybės kelia daug klausimų. Prie to prisideda ir tai, jog teismų praktika šia tema yra labai negausi, o pačios seksualinio priekabiavimo bylos, būdamos privataus kaltinimo bylų dalimi, nepasiekia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, todėl nėra šio teismo apibendrinimų ar bendrų gairių šios normos taikymo klausimais. Seksualinis priekabiavimas dažniausiai nagrinėjamas iš socialinės pusės, o jos baudžiamajam teisiniam vertinimui dėmesio skirta nedaug. Todėl seksualinio priekabiavimo normos taikymo subtilybės yra aktuali teorinė ir praktinė problema.

Pagrindinis darbo objektas yra seksualinis priekabiavimas kaip teisinis reiškinytis ir jo baudžiamojo teisinio vertinimo problemos. Darbe siekiama atskleisti seksualinio priekabiavimo normos (įtvirtintos BK) taikymo problemas ir pateikti galimą jos tobulinimo variantą. Todėl pagrindiniai darbo uždaviniai yra susiję su seksualinio priekabiavimo sąvokos atskleidimu, seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo sudėties probleminių sričių analize ir seksualinio priekabiavimo normos santykiu su kitomis teisinėmis normomis, savo sudėtimi panašiomis į seksualinį priekabiavimą. Tuo tikslu darbe nagrinėjami Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktai, Lietuvos ir užsienio teisės teoretikų darbai, Lietuvos Respublikos teismų praktika.

Apibendrinant gautus rezultatus, matyti, kad sudėtingas seksualinio priekabiavimo normos taikymas slypi neiškioje seksualinio priekabiavimo baudžiamosios normos dispozicijoje - čia vartojamas žodis „vulgarus“ reiškia seksualinio pobūdžio, o ne bet kokį nepageidaujamą elgesį; norma perkrauta frazėmis, kurios nesuteikia naujos informacijos, o tik dar kartą patvirtina jau esamą (pvz. „panašūs į vulgarius veiksmi“); nenurodoma, kad baudžiama tik už pakartotinius nepageidaujamus seksualinio pobūdžio veiksmus. Taip pat svarbu, kad seksualinio pobūdžio veiksmų iš nukentėjusiojo kaltininkas gali tikėtis ne tik sau, bet ir kito asmens naudai, bei tai, kad vertinant kaltininko tyčią, patartina vadovautis realių ketinimų kriterijumi.

Darbą sudaro įvadas, išvados, pasiūlymai ir trys skyriai: pirmajame aptariama seksualinio priekabiavimo sąvoka Lietuvos Respublikos ir kelių užsienio valstybių teisės aktuose; antrajame - seksualinio priekabiavimo baudžiamojo nusižengimo sudėtis, jos probleminės sritys bei galimi šių problemų sprendimo būdai; trečiajame - aptariamas seksualinio priekabiavimo normos santykis su kitomis teisės normomis, savo sudėtimi panašiomis į seksualinį priekabiavimą, ir pateikiami jų atskyrimo kriterijai.

Gralinskaitė A. Sexual Harassment and Problems of its Qualification / Master's Work in Criminal law and criminology. Supervisor assoc. prof. dr. O. Fedosiukas. Vilnius: Criminal Law and Criminal Procedure Institute, Mykolas Romeris University, 2013. - 77 p.

SUMMARY

Sexual harassment and problems of its qualification, as a Master's work, is a relevant question while examining it from the perspective of criminal law. Article 152 (sexual harassment) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania is not given enough attention in legal literature, therefore uncertain legal rule and its applicability rises many questions. Also due to the fact, the case law on this subject is very poor and the cases of sexual harassment, being part of private prosecution cases, do not reach the Supreme Court of Lithuania and that is why there is no Supreme Court's of Lithuania generalizations or general guidance on the application of this legal rule. Sexual harassment is usually considered from the social side but its criminal side does not get enough attention. Therefore, sexual harassment legal rule's application subtleties are relevant theoretical and practical problem.

The main object of this work is sexual harassment as a legal phenomenon and problems of its legal assessment. This work aims to reveal the sexual harassment legal rule's (set in the Criminal Code of the Republic of Lithuania) application problems and provide its potential improvement version. Therefore, the main objectives if this work are related to the disclosure of the concept of sexual harassment, the problematical areas of the composition of sexual harassment criminal offence and sexual harassment legal rule's relation with other legal rules, that are similar to sexual harassment. To reach these objectives, the work analyzes the laws of the Republic of Lithuania and some other foreign countries, Lithuanian and foreign legal theorists works, Lithuanian case law.

In summarizing the results, it is clear that the complicated application of the sexual harassment legal rule lies in an uncertain disposition of the mentioned legal rule - here the word "vulgar" means a conduct of sexual nature and not some other unwelcome conduct; the legal rule is overloaded with phrases, which do not provide new information, but only reaffirms the existing one (e. g. "similar to vulgar conduct"); the legal rule does not specify that a person is penalized only for repeated unwanted sexual conduct. It is also important, that the culprit may expect conduct of sexual nature not only for himself, but also for other person; and also it is important that while assessing the intent of the culprit, it is advisable to follow the criteria of "the real intent".

The work consists of an introduction, conclusions, recommendations and three chapters: first chapter discusses the concept of sexual harassment in the Laws of the Republic of Lithuania and several other foreign countries; the second chapter analyzes the composition of sexual harassment criminal offence, its problematical areas and possible solutions of these problems; The third chapter analyzes sexual harassment legal rule's relations with other legal rules, that are similar to sexual harassment, and provides main criteria to dissociate them.